

YENİSEY

Uluslararası Dil, Edebiyat ve Eğitim Dergisi

Cilt: 4 Sayı: 2

Aralık 2023

e-ISSN: 2757-5985

YENİSEY

Uluslararası Dil, Edebiyat ve Eğitim Dergisi
International Journal of Language, Literature and Education

Cilt / Volume

4

Sayı / Number

2

Aralık / December 2023

Antalya / Türkiye

2023

YENİSEY Uluslararası Dil, Edebiyat ve Eğitim
Dergisi/ YENİSEY International Journal of
Language, Literature and Education

<https://yeniseydergisi.com>

+905433132453 | yeniseydildergisi@gmail.com

e-ISSN: 2757-5985

YENİSEY Uluslararası Dil, Edebiyat ve Eğitim Dergisi
YENİSEY International Journal of Language, Literature and Education

Editör

Prof. Dr. Mesut GÜN

Editör Yardımcısı

İlhami KAYA

Alan Editörleri

Prof. Dr. İlhan GENÇ

Prof. Dr. Mesut GÜN

Doç. Dr. Ömer Tuğrul KARA

Doç. Dr. Erkan SALAN

Doç. Dr. Atıf AKGÜN

Danışma ve Yayın Kurulu

Prof. Dr. Ahmet AKKAYA, Adıyaman Üniversitesi

Prof. Dr. Alpaslan OKUR, Sakarya Üniversitesi

Prof. Dr. Bayram BAŞ, Yıldız Teknik Üniversitesi

Prof. Dr. Galip GÜNER, Erciyes Üniversitesi

Prof. Dr. Fatma AÇIK, Gazi Üniversitesi

Prof. Dr. Henryk Jankowski, Adam Mickiewicz University, Polonya

Prof. Dr. Muammer Nurlu, Gazi Üniversitesi

Prof. Dr. Mustafa S. Kaçalın Marmara Üniversitesi

Prof. Dr. Nesrin Bayraktar Erten, Hacettepe Üniversitesi

Prof. Dr. Süer EKER, Başkent Üniversitesi

Prof. Dr. Timur Kocaoğlu, ABD-Michigan State University

Prof. Dr. Uwe Bläsing, Leiden University, Hollanda

Prof. Dr. Yong Song Li, Kore-Seoul National University

Doç. Dr. Mehmet Yalçın YILMAZ, İstanbul Üniversitesi

Dr. Cem Erdem, Adam Mickiewicz University, Polonya

Dr. Dorota Cegiolka, Adam Mickiewicz University, Polonya

Dr. Gulayhan Aqtay, Adam Mickiewicz University, Polonya, Poznan

Dr. Iryna Driga, A. Krymsky Araştırma Enstitüsü, Ukrayna

Dr. Kenjegül Kalieva, Sivas Cumhuriyet Üniversitesi

Dr. Shinji Ido, Nagoya University, Graduate School of Humanities

Dr. Zhanna Yusha, Sibirya Rusya İlimler Akademisi

YENİSEY Uluslararası Dil, Edebiyat ve Eğitim
Dergisi/ YENİSEY International Journal of
Language, Literature and Education

<https://yeniseydergisi.com>

+905433132453 | yeniseydildergisi@gmail.com

e-ISSN: 2757-5985

YENİSEY Uluslararası Dil, Edebiyat ve Eğitim Dergisi
YENİSEY International Journal of Language, Literature and Education

Bu Sayının Hakemleri

Prof. Dr. Mesut GÜN, Mersin Üniversitesi

Doç. Dr. Bilge Bağcı AYRANCI, Aydın Adnan Menderes Üniversitesi

Doç. Dr. Nevin AKKAYA, Dokuz Eylül Üniversitesi

Doç. Dr. Ömer Tuğrul KARA, Çukurova Üniversitesi

Doç. Dr. Nihal Tunca GÜÇLÜ, Dumlupınar Üniversitesi

Doç. Dr. Can ŞEN, Bartın Üniversitesi

Doç. Dr. Sibel GÜVEN, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi Ayşe DÖNMEZ, Eskişehir Osmangazi Üniversitesi

Dr. Fatih Alper TAÇBAŞ, Düzce Üniversitesi

Dr. Uğur ÖZBİLEN

Tarandığımız İndeksler

YENİSEY Uluslararası Dil, Edebiyat ve Eğitim Dergisi uluslararası hakemli bir dergidir. YENİSEY International Journal of Language, Literature and Education is an International Refereed Journal.

Dergimiz *Index Copernicus, Asos Index, Ideal Online, Esji, Cite Factor, Drji, Road, Academic Resourch Index, Sis, Advanced Science Index, Root Indexing, Google Academic* tarafından taranmaktadır.

This journal is indexed by *Index Copernicus, Asos Index, Ideal Online, Esji, Cite Factor, Drji, Road, Academic Resourch Index, Sis, Advanced Science Index, Root Indexing, Google Academic*.

YENİSEY Uluslararası Dil, Edebiyat ve Eğitim
Dergisi/ YENİSEY International Journal of
Language, Literature and Education

<https://yeniseydergisi.com>

+905433132453 | yeniseydildergisi@gmail.com

e-ISSN: 2757-5985

Editörden...

Değerli bilim insanları, kıymetli okuyucular,

2023 yılının son günlerini yaşadığımız şu günlerde dergimizin bu yılki 2. sayısında siz değerli okuyucularımızı alanlarına katkı sağlayıcı nitelikli bilimsel çalışmalarla buluşturmaktan kıvanç duyuyoruz. YENİSEY Editör Kurulu olarak temel amacımız, dil, edebiyat ve eğitim alanında ulusal ve uluslararası pek çok çalışmayı akademik hayata kazandırmaya devam etmektir. Bu anlamda, değerli çalışmalarıyla dergimize katkıda bulunan yazarlarımıza, bu sayıda da çağdaş ve bilimsel bakış açılarıyla makale hakemlikleri noktasında destek olan hocalarımıza teşekkürü bir borç biliyoruz. Dergimizin gelişimi noktasında her türlü düşünceye, öneriye ve fikirlere açık olduğumuzu belirtir; sağlık, mutluluk ve huzur dolu günler dileriz.

Prof. Dr. Mesut GÜN
Editör

İlhami KAYA
Editör Yardımcısı

e-ISSN: 2757-5985

YENİSEY Uluslararası Dil, Edebiyat ve Eğitim Dergisi
YENİSEY International Journal of Language, Literature and Education

İÇİNDEKİLER

Başlık / Title	Yazar / Author	Sayfa / Pages
Etik ve Dijital Etik Üzerine Yapılan Çalışmalara Analitik Bir Yaklaşım	İlyas YAZAR, Ayşegül BAYIN	1 - 22
Yabancı Öğrenciler için Türkçe Hikâyeler Okuma Seti'nin Kültürel Öğeler Bağlamında İncelenmesi	Aliye Nur ERCAN GÜVEN, Rabia GÜRBÜZ US	23 - 45
Türk Düşüncesinde Teknoloji Kavramı ve Eğitimle İlişkisi	Ayşe PARMAKSIZ	46 - 57
Yetişkin Eğitimi: Sistematik İnceleme	Aynakhanım EYYUBOVA, Müyesser CEYLAN	58 - 74
Hayat Bilgisi Dersini Konu Alan Doktora Tezlerinin Kullanılan Yaklaşım ve Analiz Teknikleri Açısından İncelenmesi	Bülent GÜVEN, Emel KIRAT	75-94

Etik ve Dijital Etik Üzerine Yapılan Çalışmalara Analitik Bir Yaklaşım

İlyas YAZAR*, Ayşegül BAYIN**

Atıf / Citation: Yazar, İ. ve Bayın, A. (2023). Etik ve dijital etik üzerine yapılan çalışmalara analitik bir yaklaşım. *YENİSEY Uluslararası Dil, Edebiyat ve Eğitim Dergisi*, 4 (2), 1-22. <http://dx.doi.org/10.29228/yenisey.73128>

Özet

Günümüzde bilgiye ulaşmanın en kolay ve hızlı yolu olarak görülen dijital teknolojiler getirdiği yenilikler ve sağladığı kolaylıklara karşın özellikle yakın zamanda toplumsal yaşam, bireysel hak ve özgürlükler alanında düzenlemeler yapılması gerekliliğini hissettirmiştir. Nitekim yasaların ve ahlâk kurallarının temelini oluşturan etik ilkeler artık dijital teknoloji kavramlarıyla da bir araya gelmiş, literatürde felsefe, bilişim, sosyoloji ve eğitim bilimleri gibi disiplinler arası bir yaklaşımla ele alınmaya başlanmıştır. Bu çalışmanın amacı da alanyazında etik genelinde dijital etik özelinde yapılmış çalışmaları incelemektir. Çalışmalar betimsel analiz yöntemi ile ele alınmış, her kategoride inceleme yapılmıştır. Taramalar sonucunda ulaşılan çalışmalar anahtar kelimeler, başlıklarda kullanılan teknoloji kavramları, araştırma yöntemleri ve araştırma desenleri, örneklemeler, çalışılan üniversiteler ve çalışıldıkları yıllar bağlamında incelenmiş olup özellikle dijital etik konusunda çalışmaların literatürde yeterince yer almadığı tespit edilmiştir.

Anahtar Kelimeler

Etik 1

Dijital etik 2

Bilişim teknolojisi 3

İnternet 4

Eğitim 5

Makale Hakkında

Geliş Tarihi: 20.10.2023

Kabul Tarihi: 12.11.2023

An Analytical Approach to Studies on Ethics and Digital Ethics

Abstract

Digital technologies, which are seen as the easiest and fastest way to access information today, have brought innovations and conveniences, but have also led to the need for regulations in the areas of social life, individual rights and freedoms, especially in recent years. Indeed, ethical principles, which form the basis of laws and moral rules, have now come together with digital technology concepts and have begun to be addressed in the literature with an interdisciplinary approach, such as philosophy, computer science, sociology and education sciences. The purpose of this study is to examine the studies that have been carried out in the literature on ethics in general and digital ethics in particular. The studies were analyzed using a descriptive analysis method, and an examination was made in each category. As a result of the scans, the studies were examined in terms of keywords, technology concepts used in titles, research methods and research designs, samples, universities where they were conducted and the years they were conducted. It was found that studies on digital ethics are not sufficiently covered in the literature.

Keywords

Ethics 1

Digital ethics 2

Information technology 3

Internet 4

Education 5

About Article

Received: 20.10.2023

Accepted: 12.11.2023

* Doç. Dr., Dokuz Eylül Üniversitesi, Buca Eğitim Fakültesi, e-posta: iyazar@gmail.com, ORCID: 0000-0002-6784-289X.

** Müdür Yardımcısı, Millî Eğitim Bakanlığı, Yüksek Lisans Öğrencisi, Dokuz Eylül Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, e-posta: aysegulbyn@gmail.com, ORCID: 0009-0002-8155-3717.

1. GİRİŞ

Tarım devrimiyle birlikte avcı-toplayıcı toplum kültüründen tarım kültürüne geçiş yapan insanlık, birbirini izleyen gelişmelerle tarım toplumundan sanayi toplumuna sonrasında da teknoloji toplumuna dönüşmüştür. Tarım toplumunun önemli özelliklerinden biri olan yerleşik hayata geçen insanlar, belli kurallar çerçevesinde belli bir düzen içerisinde bir arada yaşamaya başlamışlardır (Akıncı-Çötök, 2006, s. 18). Yerleşik hayata geçişle oluşmaya başlayan toplumsal sınıflarda güçlü olanın üst sınıflarda yer aldığı ve toprağın tarım toplumlarında gücü temsil ettiği bilinmektedir. 18. yüzyılda sanayi devrimiyle birlikte üretim artık evlerden ve insan elinden çıkmış, fabrikalarda makinelerle yapılmaya başlanmıştır. Fabrikalarda işlenecek hammadde ihtiyacı ülkeleri kaynak arayışına yönlendirmiş, bu durum zamanla rekabete dönüşmüştür. Bu mücadelede insan gücünü ve makineleri etkili kullananlar güçlü sayılmıştır (Tonta, 1999, s. 37). Teknoloji toplumunda ise güç olarak kabul gören bilgi, dijital teknolojilerin etkisiyle hızla değişmekte ve birikmektedir. Bilgisayar, cep telefonu, internet gibi teknolojiler aracılığıyla veriyi işleyip depolayabilen ve ihtiyaç halinde aktarabilen dijital teknoloji uygulamalarının girdisi olan verinin bu süreçte işlenmesi sonucunda bilgiye dönüşmesi sebebiyle bulunduğumuz yüzyıl dijital bilgi çağı olarak adlandırılmaktadır (Bozkurt vd., 2021, s. 36; Cabı, 2015, s. 1230). Bir veriyi yalnızca yeni bir bilgiye dönüştürmekle kalmayan dijital teknolojiler, bilginin hızlı bir şekilde yayılmasına da olanak sağlamaktadır. Bu imkânla dünyanın her yerinden insanlar birbirleriyle iletişim kurabilmekte, önemli olaylardan ve gelişmelerden anında haber alabilmektedirler. Bu noktada akla ilk gelen bilgisayarlar, başlangıç aşamasında yüklenen verilerle işlem yaparak sonuçlarını depolayabilen ve gerekli olduğunda da depolanmış verilere ulaşma imkânı sağlamaktayken, internetin ortaya çıkmasıyla birlikte hızla değişime uğramış; akıllı saatler ve gözlük gibi giyilebilir teknolojilere dönüşmüştür (Sığırcı, 2021). Basit abaküslerden bir oda büyüklüğündeki cihaza ve sonra cebe sığacak bir teknolojiye dönüşen bilgisayarların internetle bir araya gelmesi iletişimde oldukça önemli bir ilerleme sağlamıştır.

Bir iletişim ağı olan internet aralarında bağlantı bulunmayan bilgisayarları çeşitli kurallarla birbirine bağlar ve bu bilgisayarlar arasındaki iletişimi koordine eder (Ryan 2010; aktaran Keleş, 2019, s. 26). İnternetin keşfine sebep olan ihtiyacın bilgisayarlar arasındaki bağlantıyı sağlayarak veri aktarımını daha kolay bir duruma getirmek olduğu söylenebilir. Önceleri kablolar aracılığıyla sabit mekânlarda sabit bilgisayarlarda kullanılan internet sonradan kablosuz ağ olarak geliştirilmiştir. Bu gelişmelerle cihazlar taşınabilir olsa da mekânlar hâlâ kablosuz ağın erişilebildiği alanla sınırlı kalmıştır. Bilgisayarların diz üstü bilgisayar, tablet ve akıllı cep telefonları gibi cihazlara dönüşmesiyle artık internet de sınırlı alanlarda ulaşılabilir olmaktan çıkmış ve her yerde erişilebilir olmuştur. İnternetle birlikte sıkça anılan ve ilk kez 1990 yılında Barners-Lee tarafından icat edilen web belgesi görüntüleyici tarayıcı ilk çıktığı zamanlarda ilgi göremese de üzerinde yapılan geliştirme çalışmalarıyla 1993 yılından itibaren daha yaygın kullanılmaya başlanmış ve insanlık tarihine “www” kavramını yerleştirmiştir (Ryan 2010; aktaran Keleş, 2019, s. 120). “Ağ” anlamını içerdiğinden sıklıkla internetle aynı anlamda kullanılan web, aslında internetin sağladığı olanakla iletişimi sağlama aracıdır (Akçay ve Yaşar, 2022, s. 2). İletişim tarihindeki bir diğer önemli gelişme olan bu kavram web teknolojilerinin geliştirilmesinin önünü açmıştır. Bu alanda gerçekleşen ilk adımın Web 1.0 teknolojisi olduğu görülmektedir. Web 1.0 yalnızca belge okuma ve tek yönlü paylaşmayı sağlamak amacıyla geliştirilmiş bir yazılım olup henüz bu aşamada bireylerin etkileşimine açık değildi. Web 1.0’da birey içerik oluşturucu ya da içerik

kullanıcısı durumundaydı. Kullanıcı içerik oluşturucu ile etkileşimde bulunamamakta ve içeriğe herhangi bir katkı sağlayamamaktaydı. Web' in sonraki adımı olan Web 2.0 teknolojileri belgeyi yalnızca okunabilir ve iletebilir olmaktan çıkarmış, içerik oluşturucusu ile kullanıcı arasında iletişimi mümkün kılmıştır. İnternete erişimi olan ve Web 2.0 araçlarını kullanabilen her birey içerik görüntüleyici olmanın yanında birer içerik üretici de olmuştur. Özellikle Instagram, Twitter, Facebook, Youtube, Tiktok gibi sosyal medya araçları içeriğe ulaşma ve içerik oluşturmada her yaştan bireyin dikkatini çekmektedir. Gelişmiş dünyada teknoloji zengini ulusların, iyi eğitilmiş ve yüksek gelirli bireylerin de dâhil olduğu tüm yetişkinlerin neredeyse yarısı Twitter, Pinterst, Facebook gibi sosyal ağ sitelerini kullanmaktadır (Chayko, 2014, s. 978). TÜİK, Ağustos 2023 verilerine göre ülkemizde internete ulaşma imkânı olan hane oranı % 95,5'tir. Bu veri de ülkemizde yaklaşık olarak her evde internete erişim imkânı olduğunu göstermektedir. Yine aynı araştırma sonuçları incelendiğinde ülke nüfusunun %87,1'inin bireysel olarak internet erişimine sahip olduğu görülmektedir. Araştırma verileri bireysel internet erişimi olan kullanıcıların interneti kullanma alışkanlıkları ve yoğunlukları bakımından etkileşime dayalı sosyal medya ve mesajlaşma uygulamalarını belirgin bir şekilde öne çıkardığını ortaya koymaktadır. Bireysel internet kullanımında Whatsapp (%84,9), Youtube (%69), Instagram (%61,4), Facebook (%51,4), Twitter (%23,7) ve Tiktok (%17,1) gibi uygulamaların sıklıkla tercih edilen uygulamalar olduğu görülmektedir (TÜİK, 2023). Bireylerin bu uygulamalarda yaptığı paylaşım, takip, beğeni ve yorumlar; internette yaptığı gezintiler, yoğunlaştığı içerikler, gerisinde kişisel sanal izler bırakır ve bir süre sonra kişi zevkleri, tercihleri ve ilgisi doğrultusunda önerilerle karşılaşır (Lattore, 2018; aktaran Yılmaz, 2021, s. 347). Neredeyse hiç fark ettirmeden hayatımıza girmiş olan Web 3.0 teknolojisi Web'in Web 2.0'dan sonra geldiği aşama olmuştur. Ersöz (2020, s. 16) Web 3.0'ın dünya genelindeki datayı tek mecrada bir araya getiren, gerekli işlemlerin bilgisayarlar ve web aracılığı ile gerçekleştirilmesine olanak sağlayan bir teknoloji şeklinde tanımlanabileceğini ifade etmektedir. Web 3.0'da insanla gerçekleştirilen işlemlerden ziyade akıllı teknolojiler sayesinde insana yönelik gerçekleşen işlemlerin söz konusu olduğu söylenebilir. Burada bilgisayarlarda veriyi işleyen insan değil akıllı teknolojidir.

Simbiyotik ilişki olarak da tanımlanan Web 4.0, insanlar ile cihazlar arasındaki etkileşimi ifade eder (Akgün ve Karaoğlan-Yılmaz, 2022, s. 235). Aldığı sesli komut ile istenilen telefon aramasını gerçekleştiren asistanlar gibi yapay zekâ uygulamalarına dayanan Web 4.0 teknolojilerinde cihazlar, kullanıcıdan gelen talimatlara göre kullanıcının isteklerini karşılamaya çalışır. Günümüzde söz edilmeye başlanan Web 5.0 ise insanlarla güdül ve duygusal olarak etkileşime girmek için tasarlanmıştır (Benito-Osorio vd., 2013, s. 227). Semantik web teknolojisi olarak da adlandırılan Web 5.0 teknolojisinin Web 1.0'dan Web 4.0'a kadar olduğu gibi kesin bir tanımı bulunmasa da teknolojinin duygusal hâli olduğu söylenebilir.

Bilgisayarın icadıyla birlikte zaman içerisinde alanyazına giren dijital, bilişim, siber, internet, sanal gibi kavramlar ve bunların türevleri sınırları ortadan kaldırmıştır. Özellikle internetin sağladıklarıyla reel dünyanın yanı sıra sanal bir dünya da oluşturan insanlar yeni bir kültürle karşı karşıya kalmıştır. Web teknolojisindeki gelişmelere paralel olarak mobil internet iletişimi ve sosyal medya platformlarının kullanımındaki artış sosyal hayatta köklü bir değişiklik oluşturmuştur (Chayko, 2014, s. 976). İnsan topluluklarının var olduğu her yerde kaosun önüne geçmek, insanların güvenliğini sağlayıp fiziksel ve ruhsal bakımdan sağlıklı bir yaşam sürebilmelerini sağlamak gibi sebeplerle ortaya çıkan yasa, ahlâk ve etik kavramlarına

dijitalleşmede geline nokta dikkate alındığında sanal ortamlarda her geçen gün daha fazla ihtiyaç duyulmaya başlanmıştır.

1.1. Etik

İnsanlar beslenme ve barınma gibi yaşamsal ihtiyaçlarının yansira, bir topluluğa ait hissetme ve topluluk içerisinde kabul görmeye de ihtiyaç duyarlar. Maslow'un da "temel ihtiyaçlar hiyerarşisi sınıflandırmasında" belirttiği "ait olma ve sevgi basamağı" yani sosyal yaşam, insanın sosyal bir varlık olmasının sonucudur. Yaşamlarını devam ettirebilmek ve ihtiyaçlarını karşılayabilmek için insanların birbirlerine ihtiyaçları vardır. Bu ihtiyaçların sonucunda insan toplulukları meydana gelir. Günümüzden on binlerce yıl önce ortaya çıkan avcı-toplayıcı takımlar, aralarında akrabalık veya evlilik yoluyla oluşturulmuş bağlar bulunan yaklaşık yüz kadar insanın beslenme ve güvenliklerini sağlamak amacıyla oluşturdukları örgütlenmiş ilk topluluklardır (Kottak, 1974; aktaran Altuntek, Aydın-Şafak, Erdal, vd., 2002, s. 273). Takımlardan topluluklara, kabilelerden şefliklere, şehir devletlerinden imparatorluklara kadar gelişen insan toplulukları bir arada yaşamının kurallarını da oluşturmuşlardır. Çünkü insanlar toplum içerisindeyken sadece mekanikleşmiş davranışlarda bulunmazlar; bu davranışlara diğer insanları da göz önünde bulundurarak iyi-kötü, doğru-yanlış, gibi değerlendirmelerle yön verirler (Özlem, 2004, s. 15). Yani insanlar birlikte yaşamının gereği olarak bir eylemde bulunurken bu eylemin diğer insanlar hatta hayvanlar ve doğa üzerindeki olumlu ya da olumsuz etkilerini gözetmek durumundadırlar. Bununla birlikte yaşamın kurallarını devletler resmi düzeyde yasalar halinde düzenlemiş, ihlâli halinde birtakım yaptırımlar belirlemiştir. Yasaların dışında toplum yaşamını düzenleyen bir diğer unsur da bu toplulukların zamanla oluşturdukları kültürden, gelenek-görenek, ilke ve değerlerinden meydana getirdiği yazılı olmayan ahlâk kurallarıdır. Peki, topluluklar neyin ahlâklı neyin ahlâksız olarak kabul göreceği kararına nasıl varmaktadırlar? Ahlâki davranışlara varma sürecinde iyiye ve kötüye, doğruya ve yanlışa tanım getiren, bunu yaparken de bu hükümlere nasıl ulaşıldığını açıklayan etik, bir felsefe alanı olarak tanımlanmaktadır (Ersoy, 2019, s. 5). Ahlâklı olmakla etiği bir arada ele alan Rand (1961; aktaran Kandemir, 2013, s. 11-12) ise ahlâkın hayat felsefemizi belirleyen seçenek ve eylemlerimize kılavuzluk eden bir ilkeler düzeni, etiğin de bu ilkeler düzenini oluşturan bir uğraş olduğunu belirtir. Eylemlerimize yön veren etik değil, ahlâki değerler olduğu ve etiğin bu ahlâki değerlerin oluşmasına kılavuzluk eden bir rehber olduğu söylenebilir. Etik ve ahlâk günlük dilde birbirlerinin yerine kullanılsa da ahlâk gerek kişi özelinde gerekse grup içerisinde gerçekleşen bir eylemken etik ise bu eylemi konu alan, ahlâki ilke ve kurallarını analiz edip gruplandırılan, bu eylemlerin özelliklerini belirlerken kritiğini de yapan bir felsefe alanıdır (Özlem, 2004, s. 26-27). Buradan hareketle ahlâkın bir fiil, eylemde bulunma olduğu etiğin ise bu eylemlerin kuramı olan bir felsefe dalı olduğu sonucuna ulaşılabilir. Günlük hayatta aynı anlamda kullanılsalar da etik ve ahlâk kavramlarının misyonlarındaki farklılığa dikkat edilmelidir. Etiğin amacı ortaya yeni bir ahlâki kural çıkarmak, ahlâki kural eklemek veya insanların bu kurallara uymaları için açıklamalar yapmak değil, ahlâksal hükümlere mantıklı açıklamalar getirmek, analizde bulunmaktır (Özlem, 2004, s. 178). İlk insan topluluklarının oluşmasıyla ihtiyaç duyulan ahlâki değerler ve yasalar zamanla değişime uğrayabilir. Ayrıca bazı kültürlerde duruma göre yasal olmayan ya da ahlâki olarak doğru olmayan eylemlerde bulunmak makul kabul edilebilir (Ersoy, 2019, s. 4). Bu bağlamda ahlâk olgusunun toplumların kültürel anlayışına ve zamanın getirdiği yenilik ve değişikliklere göre şekil alabileceği, zamanın bir döneminde ahlâki bulunmayan bir eylemin ilerleyen

dönemlerde kabul edilebilir, ahlâki olarak onay alabilecek bir duruma dönüştüğü görülebilir. Tersine olarak geçmişte söz konusu olmayan ancak yine zamanın etkisiyle ihtiyaç haline gelebilen yeni ahlâki ilkelere gerek duyulabilir.

1.2. Uygulamalı Etik

Gelişen sanayi yeni meslek alanları ortaya çıkarmış; hayat şartlarındaki iyileşme ya da daha iyi yaşam koşullarının farkına varılması, bilgiye ulaşmanın kolaylaşması dolayısıyla fikirlerin hızlı yayılması sosyal ve kültürel yapıları da değiştirmiştir. Bu gelişmelere paralel olarak kürtaj, kadınların toplumda ikinci planda kalması veya değer görmemesi, ırkçılık gibi geçmişte olmayan, fark edilmeyen ya da dile getirilemeyen mesleki ve toplumsal sorunlar belirlemiştir. Antik çağlardan günümüze ulaşan teorik etiğin ise bu alanlarda oluşan sorunları çözmede yetersiz kaldığı hissedilmiştir. 60'lı yılların sonu 70'li yılların başında filozof ve akademisyenlerin toplumdaki ve mesleklerdeki, özellikle tıp alanındaki kürtaj ve ötenazi ile ırkçılık, araştırmalarda kullanılan insan ve hayvan hakları gibi ahlâk problemlerini işaret etmeleri sonucunda uygulamalı etik ortaya çıkmıştır (Bauchamp, 2003, s. 1). Geçmişten gelen ve pratiği olmayan teorik etiğin dünya savaşlarının yıkıcı etkisi, yeni meslek dallarının karmaşıklığı ve ortaya çıkan sanayi toplumu kültürünün sosyal yaşamda oluşturduğu değişikliklerle baş etmekte yetersiz kaldığı ve yeni bir etik alana ihtiyaç duyulduğu görülmüştür (Yılmaz, 2009, s. 73). Nitekim Pieper (1991; aktaran Atayman ve Sezer, 2012, s. 85) etiğin yalnızca kuramsal değil aynı zamanda uygulamalı bir bilim olabileceğini de dile getirmiştir.

Cevizci (2021, s. 23) uygulamalı etiğin amacının, teorik etikle ulaşılan bilgi birikiminin farklı alanlara uygulanarak sorunları gidermek olduğunu ve bir sorunun uygulamalı etiğin alanına girebilmesi için bu sorunun evrensel olmak kaydıyla gruplar veya bireyler arasında bir çatışma konusu olması, zıt fikirlerin ileri sürülmesi gerektiğini belirtmiştir. Buradan hareketle teknolojik gelişmelere bağlı olarak hızlı bir değişim gösteren toplumsal yapı ve burada hissedilen sorunların etik çalışma alanlarına dâhil edilebilmesi için bu sorunun sadece belli bir toplumu ilgilendirmesinin yeterli olmadığı ve bazı ahlâk kurallarının sadece belli toplumlara ait olabilmesine rağmen etiğin evrensel düzeyde bir kavram olduğu sonucuna ulaşılabilir. Teknolojik gelişmeler sonucunda ortaya çıkan uygulamalı etik artık akademik düzeyde sadece filozofların ele aldığı bir konu olmaktan çıkmış ve filozoflar diğer disiplin alanlarında ahlâk sorunlarıyla ilgilenen insanlarla temasa geçmişlerdir (Beauchamp, 2003, s. 2).

Teknolojideki hızlı ilerleme, günümüzde sosyal ortamları gerçeklikten sanallığa taşımış ve zamanla bu ortamlarda da etik çalışmalara ihtiyaç duyulmaya başlanmıştır. İnternetin keşfiyle daha kullanışlı duruma gelen bilgisayarların ardında insanlar gerçek kimliklerini ortaya koymadan neredeyse sınırsız bir söylem ve eylem özgürlüğüne kavuşmuştur. Dijital dünyada hem sosyal düzenin varlığını sağlıklı olarak sürdürebilmesi hem de bireylerin hak ve özgürlüklerinin korunabilmesi için etiğe her geçen gün daha fazla ihtiyaç hissedilmektedir.

1.3. Dijital Etik

Teknolojik gelişmelerin sağladığı yarara karşın yarattığı tehdit de günden güne hissedilmektedir. Bireylerin hızlı bilgi akışı karşısında bilgi kirliliğiyle, dijital reklamcılığın yaygınlaşmasına bağlı olarak bilinçsiz tüketicilikle karşı karşıya kalması gibi dijital ortamların denetimsizliğinden kaynaklanan çaresizlik durumu yaşandığı günümüz gerçekliklerindedir. Bu tehlikeler sadece bireysel boyutta kalmamakta, yakın tarihlerde tanık olunan ulusal sınırların medyada ifşa edilmesi, kamu kurumlarına yapılan siber saldırılar gibi durumlarla devletleri

de tehdit etmektedir. Harrari (2018; aktaran Sıral, 2018, s. 287) teknolojideki ilerlemeyle birlikte ilk olarak basit silahların ileri teknoloji silahlara dönüşmesinin toplumsal istikrarı ciddi anlamda tehlikeye düşürdüğünü sonrasında mağaradaki görsellerin zamanla televizyon ekranlarına taşınarak insanları yanıltmanın daha kolay bir hâle geldiğini söylemiştir. İnsan hayatını kolaylaştırıp, bilgiye erişimi daha hızlı hâle getiren teknoloji ayrıca insanlık problemleri de oluşturmuştur. Savaş teknolojileri tek bir silahla ve bilgisayardaki tek bir tuşla kitleleri yok edebilecek güce ulaşmış, insanlık adına haksız savaşlar gerçekleşirken insan hayatının değerini sorgulatmıştır. Ancak bu noktada yapmamız gereken teknolojiyi reddetmek ya da kişi özelini ve etiği görmezden gelmek değil, iki nokta arasındaki dengeyi sağlamaktır (Güler, 2021, s. 521). Nitekim sosyal yaşamdan özel hayata, siyasetten ekonomiye kadar hayatın her yerinde kendini gösteren dijital teknolojilerin insanlık yararına işleyebilmesi için etik çalışmalar önemli olmaktadır.

Kore Çalışmaları Akademisi tarafından düzenlenen Medeniyet ve Barış Küresel Forumu'nda sunduğu bildiriye Capurro (2009), dijital etiği geniş anlamda bilgi etiği; dar anlamda ise internet ve ağ bağlantılı iletişim ortamlarındaki etik olarak tanımlamıştır. Dijital teknolojiler arasında bulunan bilgisayar, internet, sosyal medya, sanal ortam, vb. alanyazında etikle birlikte anılmaya başlanmıştır. Nitekim araştırma konumuz olan dijital etikle ilgili Yüksek Öğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi, Dergipark ve Google akademik gibi veri tabanlarında yapılan alan yazın taramasında; bilgisayar etiği, internet etiği, sosyal medya etiği gibi farklı kullanım formlarıyla karşılaşılmaktadır.

Bu çalışmada dijital etik alanında yapılan araştırmaların nicel yetersizliği yanında, genel geçer dijital etik değerlerin ortaya konulması için yapılması gerekenlerin ve alınması gereken önlemlerin neler olduğu vurgulanarak farkındalık oluşturulması amaçlanmıştır. Bu bağlamda dijital teknolojilerle ilgili olarak etik üzerine yapılan araştırmalarda kullanılan kavramlar, belirlenen anahtar kelimeler, araştırma yöntemleri, araştırma desenleri, veri analiz yöntemleri, örneklem gurupları, çalışmaların yıllara göre dağılımları ve yapıldığı kurumlar tespit edilerek etik bağlamında yapılan çalışmalar elde edilen veriler ışığında tartışılmıştır.

2. YÖNTEM

Araştırma Modeli

Bu araştırmada nitel araştırma desenlerinden sistematik derleme kullanılmıştır. Sistematik derleme bir konuda oluşturulmuş araştırma problemini cevaplamak üzere belli kriterlere göre aynı konu üzerine yapılmış araştırmaları objektif ve düzenli bir şekilde incelemek, sentezlemek ve değerlendirmektir (Çınar, 2021, s. 310). Bu yöntem sadece alanyazın taraması yaparak ilgili çalışmaları toplamaktan ibaret olmayıp, elde edilen araştırmaları belli kriterler belirleyip bu kriterlere göre kıyaslamak ve hangi çalışmaların araştırmaya dâhil edilip edilmeyeceğine objektif bir şekilde karar vermektir.

Örneklem, Veri Toplama Süreci ve Verilerin Analizi

Çalışmanın örneklemi dijital etik üzerine yapılmış bilimsel dergilerde yayımlanmış ve online erişime açık olan makaleler ve Yüksek Öğretim Kurumu Ulusal Tez Merkezi'nde yayımlanan lisansüstü tezler oluşturmaktadır. Çalışmamız genel çerçevesinde "etik", özel anlamda "dijital etik" ekseninde yürütüldüğünden araştırmaya dâhil edilecek çalışmaların başlıklarında "etik, dijital etik, sosyal medya etiği, bilişim etiği, siber etik, bilgisayar etiği teknoloji ve dijital teknoloji" kavramlarından herhangi birinin olması kriterleri aranmıştır.

Analiz kriterlerine bağılı olarak araştırmada bilimsel makaleler ve lisansüstü tezler esas alınmış, bu doğrultuda şubat 2023 itibarı ile çalışmamızı doğrudan ilgilendiren 25 makale ve 11 lisansüstü çalışma tespit edilmiştir.

Araştırmanın Sınırlılıkları

Bu araştırma Dergipark ve YÖK Ulusal Tez Merkezinde 2023 yılına kadar yapılmış makale ve tez çalışmalarıyla sınırlandırılmıştır.

3. BULGULAR

Dergipark ve YÖK Ulusal Tez Merkezinde yapılan aramalar sonucunda erişime açık 25 makale, 6 yüksek lisans tezi ve 5 doktora tezine ulaşılmıştır. Elde edilen çalışmalara ait frekanslar Tablo 1’de gösterilmiştir.

Tablo 1. Çalışmaların Türlerine Göre Dağılımını Gösteren Frekans Tablosu

<i>alışmanın türü</i>	<i>Frekans (f)</i>	<i>Görelİ frekans</i>
Makale	25	0,694
Yüksek lisans tezi	6	0,166
Doktora tezi	5	0,140
Toplam (n)	36	1

Alanyazın taramasının ardından analizlere geçilmiş ve alt problem cümleleri cevaplanmıştır. Dokümanlara ait analizler ve analizlere ait bulgular şu şekildedir:

Başlıklarda Kullanılan Teknoloji Kavramlarına Ait Bulguların Analizi

Çalışmaların başlıkları analiz edildiğinde yirmi beş makale, altı yüksek lisans tezi ve beş doktora tezi olmak üzere otuz altı çalışmada toplam dokuz farklı teknoloji kavramı kullanılmıştır. On çalışmada birden fazla kavramın bir arada kullanıldığı görölmüştür. Bu kavram çiftleri bilgi teknolojileri, bilgisayar, bilişim, çevrim içi, dijital, siber, sosyal medya, twitter, yazılım olarak tespit edilmiştir. Araştırmaya dâhil edilen çalışmalarda kullanılan teknoloji kavramları ve bu kavramların frekans değerleri Tablo 2’de gösterilmiştir.

Tablo 2. Başlıklarda Kullanılan Teknoloji Kavramlarına Ait Frekans Tablosu

<i>Teknoloji kavramı</i>	<i>Frekans (f)</i>	<i>Görelİ Frekans</i>
Bilişim	20	0,430
Dijital	12	0,260
Sosyal medya	4	0,085
Siber	4	0,085
Bilgisayar	2	0,04
Twitter	2	0,04
Çevrimiçi	1	0,02
Forum sayfaları	1	0,02
Yazılım	1	0,02
Toplam (n)	47	1

Çalışmaların genelinde bilişim kavramı diğer kavramlara göre genelliği açısından başlıklarda daha sık kullanılmıştır. Bilişim kavramını kullanım sıklığı açısından dijital kavramı izlemektedir. Bu kavramları dörder çalışmayla siber ve sosyal medya kavramları; ikişer çalışmayla bilgisayar ve Twitter kavramları izlemiştir. Çevrimiçi, forum sayfaları ve yazılım kavramları daha az tercih edilmiştir.

Kullanılan Anahtar Kelimelere Ait Bulguların Analizi

Çalışma kapsamında incelenen araştırmalarda kullanılan anahtar kelimeler tespit edilerek analizleri yapılmıştır. Buna göre otuz altı çalışmanın tamamında seksen dokuz farklı anahtar kelime kullanılmış olup bu anahtar kelimelerden on dokuzu ortak kullanıma sahiptir. Ortak kullanıma dâhil olmayan çalışmaların özelliğine, türüne ve kapsamına göre tekil örnekler olduğu için değerlendirme dışı tutulmuştur. Ortak kullanılan anahtar kelimeler ve bu kelimelere ait frekanslar Tablo 3'te gösterilmiştir.

Tablo 3. Ortak Kullanılan Anahtar Kelimelere Ait Frekans Tablosu

<i>Anahtar Kelime</i>	<i>Frekans (f)</i>	<i>Görelî Frekans</i>
Bilişim etiği	19	0,243
Dijital etik	7	0,089
Etik	7	0,089
İnternet etiği	4	0,051
Bilgisayar etiği	4	0,051
İçerik analizi	4	0,051
Öğretmen adayları	4	0,051
Gerçek yaşam durum senaryolarıyla bilişim etiği ölçeği	3	0,040
Görüşme yöntemi	3	0,040
Siber etik	3	0,040
Ortaokul öğrenciler	3	0,040
Sosyal medya	3	0,040
Bilgisayar	2	0,025
Bilişim	2	0,025
Ahlâk	2	0,025
Dijitalleşme	2	0,025
Sosyal medya etiği	2	0,025
Twitter	2	0,025
Sosyal bilgiler	2	0,025
Toplam (n)	78	1

Çalışmalarda geçen anahtar kelimeler incelendiğinde bilişim etiği kavramının on dokuz çalışma ile diğer kelimelere göre daha sık tercih edildiği anlaşılmaktadır. Dijital etik ve etik sözcükleri de yedi çalışmada yer alarak sık kullanılan diğer iki anahtar kelime olmuştur. Çalışmaların başlık ve konularına bakıldığında dijital ve bilişim teknolojileri kavramları dışında da anahtar kelimeler tercih edildiği görülmektedir. Bunlar çalışma özelinde tercih edilen anahtar kavramlardır. İstatistiklere bakıldığında bilişim etiği on dokuz çalışmada kullanılırken bilişim kelimesinin iki çalışmada kullanıldığı görülmüştür. Bu durumun çalışmalarda etik ölçütlerinin belirlenmesi süreci ya da öncelikle çalışmalarda bilişim

kavramının öne çıkarılarak etik kavramının daha geriden çalışmalarda karşılık bulduğu şeklinde değerlendirilebilir. Nitekim son çalışmalarda dijital etik, etik, internet etiği, bilgisayar etiği gibi etik ve etikle birleşen kavramların daha sık tercih edildiği anlaşılmaktadır.

Kullanılan Araştırma Yöntemlerine Ait Bulguların Analizi

Araştırmalarda kullanılan yöntemlere bakıldığında otuz altı çalışmada nitel, nicel ve karma yöntemlerin kullanıldığı tespit edilmiştir. Daha sonra araştırmalar makale, yüksek lisans tezi ve doktora tezi olarak sınıflandırılmış ve bu türlere göre kullanılan araştırma yöntemlerinin istatistikleri yapılmıştır. Çalışmalarda kullanılan araştırma yöntemlerine ait frekanslar Tablo 4'te verilmiştir.

Tablo 4. Çalışmalarda Kullanılan Araştırma Yöntemlerine Ait Frekans Tablosu

Araştırma yöntemi	Genel		Doktora tezi		Yüksek lisans tezi		Makale	
	Frekans (f)	Görel frekans	Frekans (f)	Görel frekans	Frekans (f)	Görel frekans	Frekans (f)	Görel frekans
Nitel araştırma yöntemi	20	0,56	4	0,8	1	0,17	15	0,6
Nicel araştırma yöntemi	14	0,39			5	0,83	9	0,36
Karma Yöntem	2	0,05	1	0,2			1	0,04
Toplam (n)	38	1	5	1	6	1	25	1

Otuz altı çalışmanın yirmisinde nitel araştırma yöntemi, on dördünde nicel araştırma yöntemi ve iki çalışmada da karma yöntem tercih edilmiştir. Dijital teknoloji ve etik konusunda yapılan çalışmalarda genellikle nitel ve nicel araştırma yöntemlerinin araştırmacıların tercihleri doğrultusunda değişkenlik gösterdiği ve her ikisinin de tercih edildiği görülmüştür. Makale türü bilimsel çalışmalarda nitel araştırma yöntemi daha sık tercih edilirken nicel araştırma yöntemi ya da karma yöntemin de kullanıldığı görülmektedir. Yüksek lisans tezlerinde çoğunlukla nicel araştırma yöntemi daha sık tercih edilirken doktora tezlerinde nitel araştırma yöntemleri benimsenmiştir. Ayrıca yapılan doktora çalışmalarında nicel araştırma yönteminin hiç tercih edilmemiş olması da dikkat çekmektedir.

Kullanılan Araştırma Desenlerine Ait Bulguların Analizi

Çalışmalarda kullanılan araştırma desenlerine bakıldığında, çalışmaların tamamında dokuz farklı desen kullanıldığı tespit edilmiştir. Konuyla ilgili yapılan bu çalışmalar öncelikle türlerine göre makale, yüksek lisans tezi ve doktora tezi şeklinde sınıflandırılmış ve çalışmaların türüne göre kullanılan araştırma desenleri belirlenmiştir. Çalışmalarda kullanılan araştırma desenlerine ait frekanslar Tablo 5'te gösterilmiştir.

Tablo 5. Çalışmalarda Kullanılan Araştırma Desenlerine Ait Frekans Tablosu

<i>Araştırma deseni</i>	<i>Genel</i>		<i>Doktora Tezi</i>		<i>Yüksek Lis. Tezi</i>		<i>Makale</i>	
	<i>Frekan s (f)</i>	<i>Görelî frekans</i>	<i>Frekans (f)</i>	<i>Görelî frekans</i>	<i>Frekan s(f)</i>	<i>Görelî frekans</i>	<i>Frekans (f)</i>	<i>Görelî frekans</i>
Durum çalışması	9	0,25	2	0,4	1	0,17	6	0,24
Tarama modeli	9	0,25			3	0,5	6	0,24
Doküman inceleme	7	0,14	1	0,2			6	0,24
Deneysel çalışma	5	0,05			2	0,33	3	0,12
Olgu bilim	2	0,194					2	0,08
Betimsel çalışma	1	0,029					1	0,04
Eylem araştırması	1	0,029					1	0,04
Paralel desen	1	0,029	1	0,2				
Tasarım temelli çalışma	1	0,029	1	0,2				
Toplam (n)	36	1	5	1	6	1	25	1

Tablo 5'ten anlaşılacağı gibi kullanılan araştırma yöntemleriyle doğru orantılı olarak dokuz çalışma ile durum çalışması ve tarama modeli daha sık kullanılan araştırma desenleri olmuştur. Bunları yedi çalışma ile doküman inceleme, beş çalışma ile deneysel çalışma izlemiştir. Makale türünde altı çalışma ile doküman inceleme daha sık tercih edilen araştırma deseni olmuştur. Bunu dört çalışma ile tarama modeli yine dört çalışma ile durum çalışması, üç çalışma ile deneysel çalışma ve iki çalışma ile olgu bilim izlemiştir. Betimsel çalışma, eylem araştırması, paralel desen ve tasarım temelli desenler birer çalışmada kullanılmıştır. Yüksek lisans tezlerinde kullanılan araştırma desenlerine bakıldığında üç çalışmada tarama modeli kullanılmıştır. Bunu iki deneysel çalışma ve bir durum çalışması izlemiştir. Doktora tezlerinde kullanılan araştırma yöntemleriyle doğru orantılı olarak iki tezde durum çalışması, birer çalışmada doküman inceleme, paralel desen ve tasarım temelli çalışma desenleri kullanılmıştır.

Çalışmalardaki Örneklemelere Ait Bulguların Analizi

Bu aşamada çalışmaların örneklerinin kimlerden/nelerden oluştuğu tespit edilmiştir. Kullanılan araştırma desenlerinin çeşitliliğine bağlı olarak örneklemelerde de çeşitlilik görülmüştür. Otuz altı çalışmada on üç farklı örneklem türü kullanılmış bir çalışmada bilişim güvenliği uzmanları, akademisyenler ve öğrenciler birlikte tercih edilirken bir diğer çalışmada da araştırma görevlileri ve öğrenciler birlikte yer almıştır. İncelenen çalışmalar kullanılan örneklem bağlamında da makale, lisansüstü tez ve doktora tezi olarak sınıflandırılmıştır. Buna göre araştırmalarda kullanılan örneklemelere ait frekanslar Tablo 6'da gösterilmiştir.

Tablo 6. Araştırmalarda Kullanılan Örneklemelere Ait Frekans Tablosu

Örneklem	Genel		Doktora tezi		Yüksek lisans tezi		Makale	
	Frekans (f)	Görelî frekans	Frekans (f)	Görelî frekans	Frekans (f)	Görelî frekans	Frekans (f)	Görelî frekans
Öğrenciler	13	0,35			4	0,66	9	0,36
Öğretmen adayları	5	0,135	2	0,4			3	0,12
Öğretmenler	4	0,11			1	0,17	3	0,12
Yerli yabancı kurum ve kuruluşların bilişim ve dijital içerikli raporları	2	0,054					2	0,08
Akademisyenler	2	0,054					2	0,08
Twitter paylaşımları	2	0,054					2	0,08
Black Mirror/ Waldo Zamanı	1	0,027					1	0,04
FlourisingEthics teorisi	1	0,027	1	0,2				
GSM operatörü çalışanları	1	0,027			1	0,17		
Literatürden edinilen 5 dijital değer	1	0,027	1	0,2				
Siber suç, sosyal medyada suç ve etik dokümanlar	1	0,027					1	0,04
Manipülatif sosyal medya içerikleri	1	0,027					1	0,04
Bilişim güvenliği uzmanları, akademisyen ve öğrenciler	1	0,027	1	0,2				
Öğrenciler ve araştırma görevlileri	1	0,027					1	0,04
Bilişim etiği, bilişim güvenliği, bilişim emniyeti dokümanlar	1	0,027						
Toplam (n)	37	1	5	1	6	1	25	1

Yapılan çalışmalarda en sık tercih edilen örneklem grubunu öğrenciler oluşturmaktadır. On üç çalışmada doğrudan örneklem grubunu oluşturan öğrencilerin iki çalışmada da ayrıca katkı sağladığı görülmektedir. Öğrencileri beş çalışma ile öğretmen adayları, dört çalışma ile de öğretmenler izlemektedir. Örneklem gruplarına bakıldığında dijital alandaki etik ile ilgili çalışmalarda eğitim alanında bir yığılma olduğu sonucuna ulaşılabılır. Makalelerde kullanılan örneklemere bakıldığında yine dokuz çalışma ile öğrencilerin daha sık tercih edilen örneklem gurubu olduğu görülmektedir. Dokuz çalışmanın dışında bir çalışmada da araştırma görevlileri ile öğrenciler bir arada kullanılmıştır. Öğrencileri üçer çalışma ile öğretmen

adayları ve öğretmenler izlemiştir. İkışer çalışmada ise yerli ve yabancı kurum ve kuruluşların bilişim ve dijital kavramları üzerine hazırladığı raporlardan, akademisyenler ve twitter paylaşımlarından veri toplandığı tespit edilmiştir. Bunu yanı sıra literatürde bulunan siber suç, sosyal medyada suç ve etik ile ilgili dokümanlar bir çalışmada, manipülatif sosyal medya içerikleri bir çalışmada ve bir diziye ait bir bölüm de bir diğerk çalışmada örneklem olarak kullanılmıştır. Yüksek lisans tezlerinde dört çalışma ile yine öğrenciler en sık tercih edilen örneklem gurubunu oluşturmaktadır. Öğrencilerin ardından bir çalışmada öğretmenler örneklem gurubunu oluşturmaktadır. Bu istatistik bilgilerine dayanarak yüksek lisans tezlerinin de daha çok eğitim alanında yapıldığı söylenebilir. Öğretmen ve öğrencilerin dışında bir çalışmada GSM operatörleri örneklem gurubunu oluşturmuştur. Doktora tezleri incelendiğinde iki çalışma ile öğretmen adayları, bir çalışmada literatür taraması ile belirlenmiş beş dijital değer, bir çalışmada ise bilişim güvenliği uzmanları, akademisyenler ve öğrenciler örneklem olarak tercih edilmiştir.

Kullanılan Analiz Yöntemlerine Ait Bulguların Analizi

Araştırmaların tamamında üç farklı analiz yöntemi kullanılmıştır. Karma yöntem kullanılmış iki çalışmadan bir doktora tezinde nicel analizler ile betimsel analiz, bir makalede ise nicel analizler ile içerik analizi birlikte kullanılmıştır. Nitel çalışma yöntemi kullanılmış bir makalede ise betimsel analiz ile içerik analizinin birlikte kullanıldığı tespit edilmiştir. İncelemelerin ardından çalışmalar makale, yüksek lisans tezleri ve doktora tezleri olarak sınıflandırılmıştır. Çalışmalarda kullanılan analiz yöntemlerine ait frekanslar Tablo 7'de gösterilmiştir.

Tablo 7. Çalışmalarda Kullanılan Analiz Yöntemlerine Ait Frekans Tablosu

<i>Analiz yöntemi</i>	<i>Genel</i>		<i>Doktora tezi</i>		<i>Yüksek lisans tezi</i>		<i>Makale</i>	
	<i>Frekans (f)</i>	<i>Görelifrekans</i>	<i>Frekans (f)</i>	<i>Görelifrekans</i>	<i>Frekans (f)</i>	<i>Görelifrekans</i>	<i>Frekans (f)</i>	<i>Görelifrekans</i>
İçerik analizi	16	0,444	3	0,6	1	0,17	12	0,48
Nicel analiz	15	0,42	1	0,2	5	0,83	9	0,36
Betimsel analiz	2	0,055					2	0,08
İçerik analizi ve nicel analiz	1	0,027					1	0,04
Betimsel analiz ve nicel analiz	1	0,027	1	0,2				
İçerik analizi ve betimsel analiz	1	0,027					1	0,04
Toplam (n)	36	1	5	1	6	1	25	1

Veriler incelendiğinde kullanılan araştırma yöntemleriyle doğru orantılı olarak on altı çalışma ile içerik analizi ve on beş çalışma ile nicel analiz yöntemleri daha sık kullanılmıştır. Bunları iki çalışma ile betimsel analiz izlemiştir. Bir çalışmada farklı iki nitel analiz yöntemi olan betimsel analiz ile içerik analizinin bir arada kullanıldığı tespit edilmiştir. İki karma çalışmadan birinde nitel analiz yöntemlerinden betimsel analiz ile nicel analiz yöntemleri bir arada kullanılırken diğerk karma yöntem çalışmasında nitel analiz yöntemlerinden içerik analizi ile nicel analizlerin birlikte kullanıldığı belirlenmiştir. Makaleler incelendiğinde kullanılan araştırma yöntemleriyle doğru orantılı olarak on iki çalışma ile içerik analizi ve

ardından dokuz çalışma ile nicel analiz yöntemleri daha sık kullanılan analiz yöntemleri olmuştur. Bunları iki çalışma ile betimsel analiz izlemiştir. Bir çalışmada farklı iki nitel analiz yöntemi olan betimsel analiz ile içerik analizinin bir arada kullanıldığı tespit edilmiştir. Bir karma yöntem çalışmada ise nitel analiz yöntemlerinden içerik analizi ile nicel analizlerin birlikte kullanıldığı belirlenmiştir. Yüksek lisans tezlerinde kullanılan araştırma yöntemi sıklığıyla doğru orantılı olarak beş çalışmada nitel analiz kullanılmıştır. Yüksek lisans tezlerinde tek nitel çalışmada ise içerik analizi kullanılmıştır. Doktora tezleri incelendiğinde kullanılan araştırma yöntemleriyle doğru orantılı olarak üç çalışma ile nicel analiz daha sık kullanılan analiz yöntemi olmuştur. Lisansüstü tezlerde bir karma çalışmada betimsel analiz ve nicel analiz birlikte kullanılırken, bir nicel çalışmada ise nicel analiz yöntemleri kullanıldığı tespit edilmiştir.

Çalışmaların Yapıldığı Üniversitelere Ait Bulguların Analizi

İnceleme sonucunda çalışmaların yirmi dokuz farklı üniversitede yapıldığı, yedi çalışmanın üniversiteler arası ortak çalışma olduğu tespit edilmiştir. Ardından çalışmalar makale, yüksek lisans tezi ve doktora tezi olarak sınıflandırılarak incelenmiştir.

Çalışmaların yapıldığı üniversiteler incelendiğinde üç çalışma ile Ege Üniversitesi'nin daha fazla çalışma yapılan üniversite olduğu görülmektedir. Ege Üniversitesi'ni ikişer çalışma ile Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi, Eskişehir Osmangazi Üniversitesi, Anadolu Üniversitesi, Ufuk Üniversitesi, Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi izlemiştir. Ayrıca Hacettepe, Gazi, Dicle, Marmara, Van Yüzüncü Yıl ve Gaziantep üniversitelerinde diğer üniversiteler ile ortak çalışmalar yapıldığı görülmektedir. Dijital ve bilişim kavramlarına yönelik etik çalışmaların herhangi bir üniversitede yoğunlaşmamıştır. Ayrıca bir makale çalışmasının sadece bir bağımsız araştırmacı tarafından yapıldığı ve bir diğer makalenin ise bilim sanat merkezi öğretmen ve öğrencileri tarafından çalışıldığı tespit edilmiştir. Makale çalışmalarını incelendiğinde Ege Üniversitesi ve Osmangazi Üniversitesi'nin ikişer çalışmalarının bulunduğu görülmektedir. Hacettepe, Gazi, Dicle, Marmara Üniversitesi, Van Yüzüncü Yıl ve Gaziantep üniversitelerinin ayrıca diğer üniversiteler ile yaptığı ortak çalışmaları da bulunmaktadır. Çalışmaların herhangi bir üniversitede yoğunlaştığı görülmemektedir.

Yüksek lisans tezleri incelendiğinde Ufuk Üniversitesi'nde iki çalışmanın yapıldığı görülmüştür. Ege, Van Yüzüncü Yıl, Fırat ve Gazi üniversitelerinde ise birer çalışma yapıldığı tespit edilmiştir. Çalışmalar herhangi bir üniversitede yoğunlaşmamıştır. Doktora tezlerinin yapıldığı üniversiteler incelendiğinde Ankara Yıldırım Beyazıt, Anadolu, Dicle, Marmara ve Orta Doğu Teknik üniversitelerinde birer çalışma yapıldığı görülmüştür. Burada da çalışmalar herhangi bir üniversite üzerinde yoğunlaşmamaktadır.

Çalışmaların Yapıldığı Yıllara Ait Bulguların Analizi

Yıllara göre değerlendirildiğinde çalışmaların 2010 yılında başladığı ve 2021 yılında yoğunlaştığı anlaşılmaktadır. Çalışmalar makale, lisansüstü tez ve doktora tezi olarak sınıflandırılmış ve yıllara göre dağılımı incelenmiştir. Çalışmaların yıllara göre dağılım frekansı Tablo 8'de gösterilmiştir.

Tablo 8. Çalışmaların Yıllara Göre Dağılımını Gösteren Frekans Tablosu

Yıllar	Genel		Doktora tezi		Yüksek lisans tezi		Makale	
	Frekans (f)	Görelî frekans	Frekans (f)	Görelî frekans	Frekans (f)	Görelî frekans	Frekans (f)	Görelî frekans
2010	1	0,03			1	0,17		
2012	1	0,03					1	0,04
2013	1	0,03			1	0,17		
2014	3	0,08					3	0,12
2015	3	0,08					3	0,12
2016	2	0,055					2	0,08
2017	1	0,03					1	0,04
2018	1	0,03	1	0,2				
2019	4	0,11	1	0,2	1	0,17	2	0,08
2020	3	0,08					3	0,12
2021	11	0,305	1	0,2	2	0,32	8	0,32
2022	5	0,14	2	0,4	1	0,17	2	0,08
Toplam (n)	36	1	5	1	6	1	25	1

Tablo 8 incelendiğinde çalışmalara ait frekansların 2021 yılında yoğunlaştığı görülmektedir. Daha önceki istatistik yorumlarında ulaşılan sonuçlara göre çalışmaların eğitim alanında yoğunlaştığı tespit edilmiştir. Buna göre 2021 yılında dijital ve bilişim kavramlarına yönelik etik çalışmaların yoğunlaşmasının, 2020 yılının başlarında yaşanan Covid-19 pandemisi ile eğitimin çevrimiçi ortamlarda devam etmesi ile ilişkili olduğu söylenebilir. Bununla birlikte insanların eve kapanma süreçlerinde çevrimiçi ortamları gerek iş gerek sosyal yaşamında kullanması da çalışmaların 2021 yılında yoğunlaşmasına sebep olarak gösterilebilir. Ayrıca etik çalışmaların 2010 yılı itibarı ile başladığı ve sınırlı düzeyde çalışılan bir alan olduğu görülmektedir. Çalışmaların 2019 yılından sonra artmaya başladığını söylemek mümkündür. Makale çalışmaları incelendiğinde 2021 yılında sekiz çalışma ile en fazla çalışmanın yapıldığı tespit edilmiştir. Tablo 8’de olduğu gibi buradaki yoğunlaşmanın nedeni 2020 yılındaki Covid-19 pandemiden dolayı eğitimin, iş sahasının ve sosyal yaşamın çevrimiçi ortamlara taşınmasıyla ilgili olduğu söylenebilir. Yüksek lisans tez çalışmalarının yapıldığı yıllara bakıldığında makale çalışmalarında olduğu gibi yıllar arasında büyük bir farklılık görülmemiştir. Doktora tez çalışmalarının yıllara göre dağılımı incelendiğinde yüksek lisans tez çalışmalarında olduğu gibi yıllara göre dağılımı arasında büyük bir fark tespit edilmemiştir.

4. TARTIŞMA

Araştırma kapsamında incelenen çalışmalar bir bütün olarak değerlendirildiğinde çalışmaların önemli bir kısmı öğrenciler ve öğretmenler ile yapılmıştır. Bu çalışmaların ölçek çalışmaları, öğretim programı çalışmaları ya da etik tutum belirleme çalışmaları olduğu görülmektedir. Çalışmaların genelinde ölçek geliştirme çalışmaları daha az tercih edilmiştir. Bu konuda Çelik ve Gündoğdu’nun (2019) bilişim etiği değerlerine yönelik tutum ölçeği çalışmasının yanı sıra Arıkan ve Duymaz’ın (2014) gerçek yaşam durum senaryolarıyla Yoon tarafından oluşturulmuş bilişim etiği ölçeğinin Türkçeye uyarlama çalışmaları dikkat çekmektedir.

Bilişim etiği öğretim programının öğrencilerin etik tutumlarına yönelik etkisi üzerine bir çalışma yapan Arıkan ve Duymaz (2015) öğrencilerin programa karşı olumlu yaklaşım sergilediklerini programı eğitici, eğlenceli ve bilgilendirici bulduklarını; programın günlük yaşamlarında etik olan ve olmayan durumları ayırt etmelerine ve etik davranışa yönelmelerine etki ettiğini dile getirmişlerdir. Aynı şekilde lisans öğrencileri için bir bilişim etiği öğretim programı tasarım çalışması gerçekleştiren Akman-Kadioğlu (2019) öğretim programının uygulama sürecinin bitiminde öğrencilerin derse bakış açılarının olumlu olduğunu, programın bu konuda kendilerine katkı sağladığı şeklinde görüşler aldığını belirtmiştir. Fidan (2015) ise bilişim teknolojileri ve yazılım dersi öğretim programında bilişim etiği ile ilgili kazanımların alt boyutlarda dengesizlik gösterdiğini belirterek bilişsel ve duyuşsal boyutlarda kazanım önerilerinde bulunmuştur. Bu bağlamda hazırlanan öğretim programlarının işlevselliği nitelikli olmasına bağlanabilir. Alanda hazırlanacak etkili bir öğretim programının gerek alt kademelerde gerekse lisans eğitiminde öğrencilerin dikkatini çekeceği ve olumlu sonuçlar vereceği düşünülmektedir. Dijital ve teknolojik kavramlarda etik tutum belirlemeye yönelik çalışmaların sonuçlarında bu disipline eğitim süreçlerinde ihtiyaç duyulduğu sıklıkla ifade edilmiştir. Ön lisans öğrencileri ile yaptıkları çalışmada Söylemez ve Balaman (2015) çeşitli değişkenlere göre öğrencilerin bilişim etiği tutumlarını incelemiş, kız öğrencilerin bilişimi etik kullanma düzeylerinin erkek öğrencilere göre daha fazla olduğu, yaş ve bilgisayar kullanım süresinin ise bunu etkilemediği sonucuna ulaşmıştır. Ceviz'in (2021) de ortaokul öğrencileri ile yaş, sınıf düzeyi ve dijital ortamlarda harcanan zaman değişkenlerine bağlı olarak bilişim etiği belirleme çalışmasında, teknolojik cihazlarda daha fazla zaman geçirenlerin gizlilik alt boyutunda daha etik davrandıkları, fikir ve telif hakkı alt boyutunda erkekler lehine, doğruluk alt boyutunda kızlar lehine, bilişim etiği tutumlarında ise bir farklılık görülmediği sonucuna ulaştığı görülmektedir. Benzer bir çalışmada Fidan-Tunç'un (2022) internet kullanım süresi daha az olan adaylarda dijital etik tutumun daha yüksek olduğu sonucuna ulaştığı belirlenmiştir. Yapılan çalışmalarda gerek lisans düzeyinde gerekse alt kademede öğrencilerde birbirinden farklı sonuçlara ulaşıldığı görülmüştür.

Öğretmen adayları ile yapılan bir çalışmada Çevik ve Çoban (2016) dijital ortamlarda öğrencilerin etik davranış geliştirebilmeleri için öğretmenlerin öğrencilere rol model olmaları gerektiği ve bunun için öğretmenlerin eğitimden geçmeleri gerektiğini, araştırmada kullanılan yöntemin ise olumlu sonuçlar verdiğini belirtmişlerdir. Öğretmen adayları ile yapılan başka bir çalışmada ise bazı değişkenlere göre adayların bilişim etiği tutumları incelenmiş; bilişim etiği, suçları ve cezaları konusunda eğitim alan adayların herhangi bir eğitim almayan adaylardan daha yüksek bir bilişim etiği tutumuna sahip oldukları sonucuna ulaşıldığı tespit edilmiştir (Özbay vd., 2021). Wikipedia'nın etik bağlamda incelendiği bir çalışmada yine öğretmen adayları yer almış, araştırma sonucunda adayların bilişim etiği konusunda yeterli farkındalığa sahip olmadıkları, tanımlama yapmakta zorlandıkları ve örnekler yardımıyla betimlemeye çalıştıkları ifade edilerek bu durumun alan yazındaki gibi etik eğitim almadıklarına bağlandığı tespit edilmiştir (Ozan vd., 2014).

Köse-Biber ve Biber (2020) ortaokul ve meslek lisesi öğrencileri ile yaptıkları bilişim etiği çalışmalarında, lise ve ortaokul kademelerinde öğrencilerin bilişim etiği ile ilgili farkındalıklarının ve aldıkları eğitimlerin yeterli olmadığı, özellikle lise kademesinde meslek ve bilgisayar dersi kapsamının gözden geçirilmesinin gerektiğini belirtmişlerdir. Ortaokul öğrencileri ile yapılan bir diğer çalışmada ebeveynlerin internet etiğine bakış açılarının öğrencileri etkilediği, anne babanın korumacı yaklaşımının etik açıdan olumlu sonuç verirken katı yaklaşımın ise bir etkisinin olmadığı sonucuna ulaşıldığı belirlenmiştir (Gökçe-Arslan vd.,

2015). Yapılan çalışmalara bakıldığında genellikle eğitim eksikliğinden kaynaklandığı belirtilen dijital ortamlardaki etik problemlerin çözümüne yönelik okullarda dijital etiğin ders olarak verilmesi önerilerinin yanında eğitimin ilk basamağı olan ailede gerekli bilinç düzeyinin oluşturulması bir sorumluluk olarak görülmelidir. Çapkulu ve Yardımcı (2021) da Twitter'da başlatılan bir akım üzerine yaptıkları çalışma sonucunda gençlere, sürece ailelerinin de katıldığı, alanda uzman kişilerce eğitim verilmesi gerektiğinin ve bilinçlendirme çalışmalarının önemli olduğunu vurgulamışlardır. Bu bulgular doğrultusunda dijital etik ile ilgili bilinçlendirme sadece okullarda verilen bir eğitimle kalmamalı aynı zamanda bir devlet politikası da olmalıdır. Nitekim bu konuda Kantar (2021) bilişim etiğine ilgi duyan birey, toplum, ülke veya medeniyet fark etmeksizin ya bilişim teknolojilerinin sadece teknoloji kısmının rehberliğinde bir değişim yaşayacağını ya da öz değerlerinden oluşan bir felsefe meydana getirerek varlığını bu şekilde değişmez ve sürekli hâle getireceğini dile getirmiştir.

Öğretim programları hazırlanırken yaş gruplarına göre pratik uygulamalara yer vermenin ve eğitim ortamlarını buna göre oluşturmanın önemli olduğu düşünülmektedir. Bilinmektedir ki dijital dünya sadece bilginin aktığı pasif bir evren değildir. Bireylerin sanal davranışlarda bulunduğu hareketlilik gösteren bir ortamdır. Bu nedenle eğitimlerin pratiğe dönük olması gerekmektedir. Elçiçek (2022) lisans öğrencileri ile yaptığı çalışma sonucunda bilişim etiği eğitiminde daha çok pratik uygulamalara yer verilmesini, bilişim etiğini olumsuz açılardan ele almak yerine olumlu taraflarına odaklanılmasının sağlanmasını tavsiye etmiştir. Bu noktada Demiraslan-Çevik, Tepgeç, Mumcu, Somyürek ve Dağhan'ın (2020) öğrenciler ile yaptıkları, bilişim etiği eğitime yönelik online öğrenme platform tasarımı öğrencilerin bu eğitimi uygulamalı bir şekilde almaları açısından önem taşımaktadır. Öteleş ve Merey (2022) de sosyal bilgiler öğretmenleri ile yaptıkları çalışmada katılımcı öğretmenlerin tamamının dijital etiğe aykırı durumlarla karşılaştıklarını ve tamamının okullarda bu alanda bir ders olması gerektiğine dair düşüncelerinin olduğunu açıklamışlardır. Öğretmenlerle yapılan bir başka çalışmada da eğitimcilerden oluşan forum sayfalarında eğitimcilerin hem etik dışı davranışa maruz kalan hem de etik dışı davranışta bulunanlar olduğunun belirtildiği, bunun önüne geçebilmek için de öğretmen eğitimlerinde sadece teorik değil pratik olarak da uygulanabilen eğitim ortamları oluşturulmasının olası çözümler olarak sunulduğu tespit edilmiştir (Sincar ve Uğurlu, 2012). Bu bağlamda Bozok, Geniş ve Avcu'nun (2020) özel yetenekli on iki öğrenci ile yaptıkları pratik uygulamalı eğitimin ve Aydoğdu'nun (2022) ortaöğretim öğrencileriyle yaptığı çalışmada pratik eğitim alan deney grubu öğrencilerinden uygulama eğitimleri sonrasında olumlu sonuçlar alındığı görülmüştür.

Etkili uygulandığı ve çeşitli yöntemlerle desteklendiği takdirde teorik eğitimin de iyi sonuçlar verdiği bilinmektedir. Duymaz'ın (2013) bilişim etiği üzerine ortaokul öğrencileri ile yaptığı çalışmada etik farkındalık yönünde öğrencilerde olumlu sonuçlara ulaştığı tespit edilmiştir. Bu çalışmalara ek olarak lisans öğrencileri üzerinde yapılan bir diğer çalışmada ise öğrencilerin etik tutum sergiledikleri sonucu görülmüştür (Özdemir, 2019). Eğitim ortamlarının en önemli unsurlarından olan öğretmenler ile yapılan bir çalışmada bilişim teknolojileri rehber öğretmenlerinin, bilgisayar etiğine yönelik herhangi bir eğitim almamış olmalarının muhtemel sebep olarak gösterilerek etik konusunda sınırlı bir bilgiye sahip olduklarının ve öğretmenlere bilgisayar etiği eğitimi verilmesinin önemli olduğunun vurgulandığı belirlenmiştir (Kıranlı-Güngör ve Yıldırım, 2014). Neticede eğitim ortamlarının bileşenleri olarak hem eğitimcilerin hem de öğrencilerin dijital teknoloji kavramlarında etik üzerine eğitim almalarının önemli olduğu sonucuna ulaşılabilir. Bunun yanı sıra eğitimin bir süreç olduğu ve sonuçlarının zamanla alınacağı akılda tutulmalıdır. Bu alanda yapılan

çalışmaların sürece katkı sağlayacağı muhakkaktır. Nitekim Arslan (2022) çalışmasında değer temelli bir etik model oluşturulmasının mümkün olduğunu buradan hareketle dijital bir davranışla ilgili etik değerlendirme yapılabileceğini belirtmiştir. Özcan (2021) da içinde yaşadığımız dönemin kendi ahlâki anlayışını oluşturmakta ya da oluşturacak olduğunu dile getirerek, dijitalleşmenin getirdiği hızlı değişimle birlikte ihtiyaç arz eden dijital etiğin zamanla vücut bulacağını öngörmüştür. Bu oluşumun seyrinde eğitimin de yer alması dijital etik değerlerin toplumda sağlam temellerle oluşması açısından önemli görülmektedir. Aynı şekilde Sevilay (2021) da çalışmasında klasik etik değerlerin zaman içerisinde oluştuğunu ve dijital etiğin de bu şekilde oluşacağını ancak dijital teknolojilerdeki değişim hızının, etik değer gelişiminden daha hızlı olduğunu dile getirmiş, önemli olanın bu konuda bireylerde farkındalık oluşturmak olduğunu vurgulamıştır. Bu durum, sonucu yine eğitime bağlamaktan geçmektedir. Ulusların gelişmişliğinin göstergelerinden olan eğitim sisteminin çıktıları, değişen zamana ayak uydurabilmeli teknolojinin kendisini kullanma becerilerini edinirken etik ilkelerini de beraberinde kazanmalıdır. Şeşen (2021) teknolojinin sağladıklarının her zaman olumlu olmadığını, demokrasinin genişleme durumunun ancak insanların teknolojiyi etik ilkeler çerçevesinde kullanmaları ile orantılı olabileceğini söylemiştir. Öğretmen adayları ile etik ikilem senaryoları kullanılarak yapılan bir çalışmada ise adayların genel olarak sosyal medyada etik dışı olaylarla sık karşılaştıklarının, bu gibi durumları normalleştirip kabullendiklerini ortaya koymaktadır (Mısırlı ve Kuzu, 2019). Bireyler, gün geçtikçe sınırlarını genişleten sosyal medya ortamlarında gerçekleşen davranışları artık etik olarak değerlendirmede zorlanmaktadır. Sosyal medya aracılığı ile bireylerin sürekli bir şekilde şiddet barındıran ve etik olmayan bilgiye maruz kalmaları bir dizi kestirilemeyen olumsuz davranışa sebep olmakta ve günümüzde öfke sorununun bireylerde sık karşılaşılan bir durum olmasına yol açmaktadır (Bayrak, 2017). Aynı şekilde kişilerin bilincine varamayacak kadar çok bilgi ile karşı karşıya kalmaları, bilgiye dair gerçek, yalan ya da doğru, yanlış gibi nitelermeler yapmalarını zorlaştırmaktadır (Tekke ve Lale, 2021). Bu gibi bir dizi etik dışı durum karşısında bireyler mağdur olabilmektedirler. Nitekim dijital teknolojilerin gelişmesi ile sosyal medya araçlarının da genişlediği ve bunun siber suçları arttırdığını, bu durumun bireyleri savunmasız halde bıraktığını belirten Cengiz (2021), yapılması gerekenin bireylere öz denetim kazandırarak etik kuralları hatırlatacak sosyal medya içerikli eğitimlerin düzenlenmesi gerektiğini ifade etmektedir. Bu noktada kendini henüz tam anlamıyla gösteremeyen dijital etik eğitimlerinin önemi yine çözüm olarak görülmektedir.

Eğitim alanına değinen diğer araştırmacılardan Öteleş (2021) okullarda dijital etiğe duyulan ihtiyacı belirterek; öğretmenlere hizmet içi eğitimlerle, öğrencilere ise ilkokuldan itibaren dijital etik dersi verilebileceği önerisinde bulunmuştur. Ozan-Leymun (2018) bilişim etiğinin bir ders olarak verilmesinin bu alanın bir disiplin halini almasında etkili olacağını, bu alanda eğitim verecek kişilerin de öğretmenlik mesleki yeterliliklerinin yanı sıra teknolojik becerilere de sahip olmaları gerektiğine dikkat çekmiştir. Bu açıdan öğrencileri için rol model olan eğitimcilerin diğer alanlarda olduğu gibi dijital teknolojilerin sağlıklı bir şekilde kullanımı konusunda da öğrencilere aynı örnek duruşu göstermeleri gerekmektedir. Henüz tam anlamıyla gerçekleşmediği görülen dijital teknoloji etiği eğitimlerinin özellikle öğretmenler ve öğretmen adaylarına sunulmasının, belirtilen sebeplerden ötürü önemli olduğu düşünülmektedir.

Örnekleme grubu bakımından diğerlerinden farklılaşan çalışmalara bakıldığında, GSM operatörleri ile yapılan bir araştırma sonucunda etik eğitim alan veya yüksek lisans yapan çalışanların etik puanlarının diğerlerinden farklı olduğu, ayrıca operatörlere göre değişse de

demografik yapının etik bakış açısını etkilediğinin belirlendiği görülmüştür (Aktay, 2010). WEF, OECD, AB, AK ve UNESCO raporları üzerinde yapılan bir incelemede, dijital eğitim ve e-bilgi konularına ve ayrıca etik boyuta da değinildiği, bu konuda henüz ortaya çıkmayan toplumsal sorunlara öngöründe bulunduğu bu bağlamda toplumsal ilke ve değerlerin yeniden şekillendirilmesi gerektiğine değinildiği belirtilmiştir (Küçükvardar ve Aslan, 2021). Dijital teknolojilerin hayatın her alanına nüfuz ettiği bilinen bir gerçektir. Nitekim çalışmaların çeşitliliği bu durumu destekler görünmektedir. Yapılan çalışmalar istatistiksel olarak eğitim alanında yoğunlaşmışsa da diğer disiplin alanlarındaki çalışmalar göz ardı edilmemelidir. Öyle görünmektedir ki dijital teknolojilerdeki etik değerlerin oluşturulması ve toplumda yer etmesi disiplinler arası çalışmalarla daha da anlamlı hâle gelecektir.

5. SONUÇ VE ÖNERİLER

Dijital teknolojilerin gelişmesi uluslararası alanda ve hukuksal zeminde etiğe ilişkin girişimlerin gerekliliğini ve önemini ortaya koymaktadır. Ancak sınırları belli ulus toplumların reel dünyada yasa oluşturması mümkün iken internetin sınırları ortadan kaldırması bu durumu neredeyse imkânsızlaştırmaktadır. Bu durumda bireylerde iç disiplin geliştirilecek birtakım önlemler alınmanın daha etkili olacağı ve uzun vadede daha kalıcı bir çözüm sunacağı aşikârdır. Bunu sağlamanın en temel yolu ise incelenen çalışmaların büyük çoğunluğunda belirtildiği üzere eğitim kurumlarından geçmektedir. Bireyin doğduğu andan itibaren teknolojiye maruz kaldığı düşünüldüğünde burada ilk görev ebeveynlere düşmektedir. Daha sonra ilkokuldan itibaren dijital etik konusu ayrı bir disiplin olarak ve pratiğin imkânlarından da faydalanacak şekilde her tür okul kademesinde yer almalıdır. Bu hedefle öncelikle her tür okul kademesine uygun öğretim programları tasarlanmalı, bu programları uygulayacak, dijital etik temelli teknoloji eğitimi almış öğretmenler yetiştirilmelidir. Bu çalışmaların yapılmasında elbette ki felsefe, psikoloji ve mühendislik alan uzmanlarına da ihtiyaç duyulmaktadır. Bu açıdan bakıldığında dijital etik felsefe ve eğitim bilimlerinin konusu olmasının yanı sıra sosyoloji, psikoloji, mühendislik gibi alanların da sınırlarına girmektedir. İncelenen çalışmalarda görüldüğü üzere dijital teknolojiler hızla gelişmekte, etik değerler ise süreç içerisinde oluşmaktadır. Teknolojinin imkânlarla bilgiye erişimin ve iletişimin kolay ve hızlı olmasına bağlı olarak, etik gelişim sürecinin bilimsel çalışmalarla hızlandırılmasının elzem olduğu düşünülmektedir.

Bu çalışma ile dijital etik konusunda yapılan araştırmaların boyutu, kapsamı ortaya konulmaya çalışılarak ne kadar yol alındığı ve nereye gelindiğinin görülmesi amaçlanmıştır. Ancak dijital etik sorununun her geçen gün giderek büyüyen küresel bir sorun olduğu açıktır. Bu amaçla uluslararası alanda yapılacak çalışmaların analizi ile diğer ülkelerin dijital etik konusunda ne kadar yol kat ettikleri belirlenebilir ve ülkemizin dijital etik konusunda uluslararası platformlardaki yeri değerlendirilebilir..

Yazarların Katkı Oranı

“Yükseköğretim Kurumları Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Yönergesi” çerçevesinde, yazarların çalışmaya katkısı eşit düzeydedir.

Çıkar Çatışması

Araştırmada yazarlar aralarında herhangi bir çıkar çatışması olmadığını beyan eder.

KAYNAKÇA

- Akçay, A. & Yaşar, H. (2022). Web 2.0. H. A. Kırkkılıç, A. H. Ulaş, O. Sevim & C. Epçaçan (Ed.), Web 2.0 araçları ile Türkçe öğretimi içinde (1-12). Ankara: Anı Yayıncılık.
- Akgün, E. & Karaoğlan-Yılmaz, F. G. (2022). Web 4.0 teknolojisinin gelişimi: eğitsel bağlamda değerlendirilmesi. İçinde. S. Yalçınalp (Ed.), 4. Uluslararası Uzaktan Öğrenme ve Yenilikçi Eğitim Teknolojileri Konferansı (s. 227-238). Ankara: Başkent Üniversitesi.
- Akıncı-Çötök, N. (2006). Sanayi toplumundan bilgi toplumuna geçiş sürecinde eğitim olgusu. (Yüksek Lisans Tezi). <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/sayfasından erişilmiştir>.
- Beauchamp, T. L. (2003). The nature of applied ethics., R. G. Freyand & C. H. Wellman (Ed.). A companion to applied ethics in part, (1-16). USA: Blackwell Publishing.
- Benito-Osorio, D., Peris-Ortiz, M., Armengot, C. R. & Colino, A. (2013). Web 5.0 the future of emotional competences in higher education. *Glob Busines Perspectives*, 1, 274-287. <https://link.springer.com/article/10.1007/s40196-013-0016-5>
- Bozkurt, A., Hamutoğlu, N. B., Liman-Kaban, A., Taşçı, G. & Aykul, M. (2021). Dijital bilgi çağı: Dijital toplum, dijital dönüşüm, dijital eğitim ve dijital yeterlilikler. *Açıköğretim Uygulamaları ve Araştırmaları Dergisi*, 7(2), 35-63. <https://doi.org/10.51948/auad.911584>
- Cabı, E. (2016). Dijital teknolojiye yönelik tutum ölçeği. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 24(3), 1229-1244. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/kefdergi/issue/22607/241629>
- Capurro, R. (2009, Aralık). Digital ethics, 2009 global forum on civilization and peace. <http://www.capurro.de/korea.html>
- Cevizci, A. (2014). Etik ahlak felsefesi. Ankara: Say Yayınları.
- Chayko, M. (2014). Techno-social life: the internet, digital technology, and social connectedness. *Sociology Compass*, 8(7), 976-991. <https://doi.org/10.1111/soc4.12190>
- Çınar, N. (2021). İyi bir sistematik derleme nasıl yazılmalı? *Online Türk Sağlık Bilimleri Dergisi*, 6(2), 310-314. <https://doi.org/10.26453/otjhs.888569>
- Ersoy, A. (2019). Ahlak felsefesi/etik. H. F. Odabaşı & Ş. Ozan-Leymun (Ed.), *Bilişim etiği ve güvenliği içinde* (3-25). Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.
- Ersöz, B. (2020). Yeni nesil web paradigması-web 4.0. *Bilgisayar Bilimleri ve Teknolojileri Dergisi*, 1(2), 58-65. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/bibted/issue/57253/796030>
- Harari, Y. N. (2018). 21. Yüzyıl için 21 ders. (S. Siral, Çev.). İstanbul: Kolektif Kitap.
- Kottak, C. P. (2003). Antropoloji-insan çeşitliliğine bir bakış. (S. N. Altuntek, B. Aydın-Şafak, D. Erdal, Y. S. Erdal, S. Eroğlu, E. G. Ersoy, S. Özbek, S. Özbudun, Ş. Pala & G. Uysal, Çev.). Ankara: Ütopya Yayınevi.

- Lattore, M. (2022). Web 1.0, 2.0, 3.0, 4.0'ın tarihi. (Ö. Yılmaz, Çev.). Maltepe Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi, 8(2), 351-359. <https://dergipark.org.tr/pub/iled/issue/68447/1034364>
- Özlem, D. (2004). Etik ahlak felsefesi (6. baskı). K. Özlem (Ed.). İstanbul: Notos Kitap.
- Peiper, A. (2012). Etiğe giriş. (V. Atayman & G. Sezer, Çev.). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Rand, A. (2013). Bencilliğin erdemi. (N. Kandemir, Çev.). İstanbul: Plato Film Yayınları.
- Ryan, J. (2010). İnternetin geçmişi ve dijital gelecek. (B. Keleş, Çev.). Ankara: TÜBİTAK Popüler Bilim Kitapları.
- Sığırcı, M. (2021). Bilgisayar: kim, ne zaman icat etti? <https://bilimgenc.tubitak.gov.tr/makale/bilgisayar-kim-ne-zaman-icad-etti>
- Tonta, Y. (1999). Bilgi toplumu ve bilgi teknolojisi. Türk Kütüphaneciliği Dergisi, 13(4), 363-375. <http://www.tk.org.tr/index.php/TK/article/view/910/904>
- TÜİK, (2023). Hane halkı bilişim teknolojileri kullanım araştırması. [https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Hanehalki-Bilism-Teknolojileri-\(BT\)-Kullanim-Arastirmasi-2023-49407](https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Hanehalki-Bilism-Teknolojileri-(BT)-Kullanim-Arastirmasi-2023-49407)
- Yılmaz, A. (2009). Felsefenin sunduğu bir imkân olarak uygulamalı etik. Muhafazakâr Düşünce Dergisi, 5(19-20), 67-68. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/muhafazakar/issue/55642/762097>

Araştırmada Kullanılan Çalışmalar

- Akman-Kadioğlu, E. (2019). Design, development and implementation of an information security and cyber ethics course for pre-service teachers: a design-based research. (Doktora Tezi). <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/sayfasından> erişilmiştir.
- Aktay, E. (2010). Bilişim etiği ve mobil iletişim için küresel sistem (gsm) sektöründe bir uygulama. (Yüksek Lisans Tezi). <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/sayfasından> erişilmiştir.
- Arıkan, Y. D. & Duymaz, S. H. (2014). Gerçek yaşam durum senaryolarıyla bilişim etiği ölçeğini Türkçeye uyarlama çalışması. Ege Eğitim Dergisi, 15(1), 318-337. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/egeefd/issue/4925/67391>
- Arıkan, Y. D. & Duymaz, S. H. (2015). Bilişim etiği öğretimi uygulaması. İlköğretim Online, 14(1), 188-199. <https://doi.org/10.17051/io.2015.92430>
- Aslan, A. (2022). Dijital etik: değer temelli bir model önerisi. (Doktora Tezi). <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/sayfasından> erişilmiştir.
- Aydoğdu, F. (2022). Bilişim etiği konusunda geliştirilen bilgisayar destekli öğretim materyalinin ortaöğretim öğrencilerinin etik olmayan bilgisayar kullanım düzeylerine etkisinin incelenmesi. (Yüksek Lisans Tezi). <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/sayfasından> erişilmiştir.
- Bayrak, T. (2017). Sosyal medyada dijital etik: Twitter'da şiddet içerikli iletilerin incelenmesi. Yeni Medya Elektronik Dergi, 1(1), 32-46. <https://doi.org/10.17932/IAU.EJNM.m.25480200.2017.1/1>

- Bozok, Z., Geniş, E. & Avcu, Y. E. (2020). Özel yetenekli öğrencilerde bilişim etiği öğretimine yönelik bir dijital oyun geliştirilmesi ve uygulanması. *Uluslararası Eğitim Bilim ve Teknoloji Dergisi*, 6(1), 36-54. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/uebt/issue/53891/711168>
- Cengiz, G. (2021). Siber suçlar, sosyal medya ve siber etik. *İletişim Çalışmaları Dergisi*, 7(3), 407-424. https://doi.org/10.17932/IAU.ICD.2015.006/icd_v07i3001
- Ceviz, M. (2021). Ortaokul Öğrencilerinin bilişim etiği tutumlarının incelenmesi. (Yüksek Lisans Tezi). [https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/ sayfasından](https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/sayfasından) erişilmiştir.
- Çapkulu, Ç. & Yardımcı, Y. (2021). Özel hayatın gizliliği ve etik: Twitter “numara komşusu akımı”. *Sakarya İletişim Dergisi*, 1(2), 137-160. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/silet/issue/66548/1041075> adresinden erişilmiştir.
- Çelik, B. & Gündoğdu, K. (2019). Bilişim etiği değerlerine yönelik tutum ölçeğinin geliştirilmesi. *Ege Eğitim Dergisi*, 20(2), 335- 350. <https://doi.org/10.12984/egeefd.590560>
- Çevik, Y. D. & Çoban, T. (2016). Dijital mülkiyet ve siber etik konularının öğrenilmesinde test etkisi. *SDU International Journal of Educational Studies*, 3(1), 84-99. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/sduijes/issue/20865/223887> adresinden erişilmiştir.
- Demiraslan-Çevik, Y., Tepgeç, M., Mumcu, F., Somyürek, S. & Dağhan, G. (2020). Bilişim etiğiyle ilgili karar verme sisteminin çeşitli yöntemlerle kullanılabilirliğinin değerlendirilmesi. *Eğitim Teknolojisi Kuram ve Uygulama*, 10(2), 526-548. <https://doi.org/10.17943/etku.715980>
- Duymaz, H. S. (2013). Ortaokul öğrencilerine yönelik “bilişim etiği öğretim programı” uygulaması. (Yüksek Lisans Tezi). [https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/ sayfasından](https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/sayfasından) erişilmiştir.
- Elçiçek M. (2022). Çevrimiçi ortamlarda öğrenim gören üniversite öğrencilerinin bilişim etiğine yönelik imge ve algıları: Bir metafor analizi. *Osmaniye Korkut Ata Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Dergisi*, 5(1), 205-223. <https://doi.org/10.47495/okufbed.1042317>
- Fidan Tunç, N. (2022). Öğretmen adaylarının dijital etik tutumları ile çok kültürlü okuryazarlık tutumlarının incelenmesi. (Doktora Tezi). [https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/ sayfasından](https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/sayfasından) erişilmiştir.
- Fidan, M. (2015). Bilişim etiği boyutlarına göre bilişim teknolojileri ve yazılım dersi öğretim programı kazanımlarının incelenmesi. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 24(4), 1641-1654. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/kefdergi/issue/27734/322588>.
- Gökçearslan, Ş., Günbatır, S. M. & Berikan, B. (2015). Ortaokul öğrencilerinde bilişim etiği: gerçek yaşam durumu senaryolarıyla bir değerlendirme. *Ege Eğitim Dergisi*, 16(2), 254-273. <https://doi.org/10.12984/eed.75260>
- Güler, S. (2021). Üniversitelerde dijital etiğin imkânı üzerine bir sorgulama. *TRT Akademi Dergisi*, 6(12), 514-534. <https://doi.org/10.37679/trta.905595>
- Kantar, N. (2021). Bilişim felsefesi bağlamında bir bilişim etiği teorisi: Gelişim etiği/flourishing ethics. (Doktora Tezi). [https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/ sayfasından](https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/sayfasından) erişilmiştir.
- Ozan-Leymun, Ş. (2018). Bilişim etiği dersinin incelenmesi: öğretmen adayları ile bir durum çalışması. (Doktora Tezi). [https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi sayfasından](https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/sayfasından) erişilmiştir.

- Kıranlı-Güngör, S. & Yıldırım, Y. (2014). Bilişim teknolojileri rehber öğretmenlerinin bilgisayar etiğine ilişkin görüşleri. *Bilgisayar ve Eğitim Araştırmaları Dergisi*, 2(4), 23-50. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/jcer/issue/18616/196512>
- Köse-Biber, S. & Biber, M. (2020). Ortaokul öğrencileri ile meslek lisesi öğrencilerinde bilişim etiği. *Eğitim Teknolojisi Kuram ve Uygulama Dergisi*, 10(2), 504-525. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/etku/issue/56568/701357>
- Küçükvardar, M. & Aslan, A. (2021). Dijitalleşmenin Ekonomik, Teknolojik, Toplumsal ve Etik Etkilerinin Uluslararası Raporlar Üzerinden Analizi. *Intermedia International e-Journal*, 8(14), 21-38. <https://doi.org/10.21645/intermedia.2021.99>
- Mısırlı, Ö. & Kuzu, A. (2019). Öğretmen adaylarının sosyal medya etiğine ilişkin görüşlerinin etik ikilem senaryolarıyla incelenmesi. *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, (Özel Sayı), 1-15. <https://doi.org/10.17494/ogusbd.555129>
- Ozan, Ş., Kurt, A. A. & Odabaşı, H. F. (2014). Mason'un bilişim etiği boyutları altında Vikipedi'nin incelenmesi. *Turkish Online Journal of Qualitative Inquiry*, 5(3), 52-75. <https://doi.org/10.17569/tojqi.53569>
- Öteleş, F. (2021). Sosyal bilgiler öğretmenlerinin dijital etik kavramına ilişkin görüşleri. (Yüksek Lisans Tezi). <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/sayfasından> erişilmiştir.
- Öteleş, F. & Merey, Z. (2022). Sosyal bilgiler öğretmenlerinin dijital etik kavramına ilişkin görüşleri. *İnönü Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 23(3), 1302-1323. <https://doi.org/10.17679/inuefd.1135696>
- Özbay, Ö., Doğan, U., Yıldız, E. & Seferoğlu, S. S. (2021). Öğretmen adaylarının dijital etik düzeylerinin bazı değişkenler açısından incelenmesi. *TRT Akademi Dergisi*, 6(12), 494-513. <https://doi.org/10.37679/trta.913015>
- Özcan, N. (2021). Dijital etik üzerine nitel bir araştırma. *Gençlik Araştırmaları Dergisi*, 9(25), 89-105. <https://doi.org/10.52528/genclikarastirmalari.1004342>
- Özdemir, S. (2019). Lisans öğrencilerinin bilişim etiği konusundaki tutumlarının incelenmesi.(Yüksek Lisans Tezi). <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/sayfasından> erişilmiştir.
- Sincar, M. & Uğurlu, C. T. (2012). Öğretmenlerin forum sayfalarında karşılaştıkları etik sorunlar. *Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 11(3), 737-758. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/jss/issue/24238/256942>
- Söylemez, M. & Balaman, F. (2015). Bilişimin etik olarak kullanımının çeşitli değişkenler açısından incelenmesi. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 14(54), 115-128. <https://doi.org/10.17755/esosder.83736>
- Şeşen, E. (2021). Waldo Zamanı'na bilgi teknolojileri ve dijital etik açısından bakmak. *Library, Archive and Museum Research Journal*, 2(2), 83-92. <https://doi.org/10.29228/lamre.51407>
- Tekke, A. & Lale, A. (2021). Sosyal medyada etik, bilgi manipülasyonu ve siber güvenlik. *Akademik İncelemeler Dergisi*, 16(2), 44-62. <https://doi.org/10.17550/akademikincelemeler.958167>

Yabancı Öğrenciler için Türkçe Hikâyeler Okuma Seti'nin Kültürel Öğeler Bağlamında İncelenmesi

Aliye Nur Ercan Güven*, Rabia Gürbüz Us**

Atf / Citation: Ercan Güven, A. N. ve Gürbüz Us, R. (2023). Yabancı öğrenciler için Türkçe hikâyeler okuma seti'nin kültürel öğeler bağlamında incelenmesi. *YENİSEY Uluslararası Dil, Edebiyat ve Eğitim Dergisi*, 4 (2), 23-45. <http://dx.doi.org/10.29228/yenisey.73782>

Özet

Bu araştırmanın amacı, Türk Eğitim Sisteminde Çocuklar İçin Kapsayıcı Eğitimin Desteklenmesi Projesi (PIKTES) kapsamında hazırlanan Yabancı Öğrenciler İçin Türkçe Hikâyeler okuma setinde yer alan A1, A2, B1 ve B2 seviyelerine ait toplam 20 kitabı kültürel öğelerin varlığı ve dağılımı açısından incelemektir. Bu amaç doğrultusunda nitel bir durum çalışması planlanmıştır. Araştırmanın verileri doküman analizi yöntemiyle toplanmıştır. PIKTES kapsamında yazılan toplam 20 hikâye kitabı, yazarlar tarafından oluşturulan kültürel öğelerin sınıflandırılması tablosuna göre incelenmiştir. Veri analizi nitel veri analiz yöntemlerinden betimsel analiz ile gerçekleştirilmiştir. Araştırma sonucunda atasözü, deyim ve özlü sözler; mecaz ve kalıp ifadeler, karşılıklı konuşmalarda yaşa, cinsiyete, yakınlık derecesine, sosyal statüye, resmiyete göre kullanılacak söz ve kalıplar; teşekkür, rica ve özür ifadeleri; iller ve diğer yerleşim yerleri ile yapı ve mimariye ilişkin kültürel öğelere her seviyede yer verildiği tespit edilmiştir. Ancak hiçbir hikâyede yer verilmeyen kültürel alt öğeler de bulunmaktadır.

Anahtar Kelimeler

Kültürel Öge 1
PIKTES 2
Yabancı Dil Olarak Türkçe
Öğretimi 3
Hikâye Kitapları 4

Makale Hakkında

Geliş Tarihi: 20.11.2023
Kabul Tarihi: 02.12.2023

Examination of Turkish Stories Reading Set for Foreign Students in the Context of Cultural Elements

Abstract

The purpose of this research is to examine a total of 20 books at A1, A2, B1 and B2 levels in the Turkish Stories for Foreign Students reading set prepared within the scope of the Promoting Inclusive Education for Kids in the Turkish Education System (PIKTES) in terms of the presence and distribution of cultural elements. For this purpose, a qualitative case study was planned. The data of the research were collected by document analysis method. A total of 20 story books written within the scope of PIKTES were examined according to the classification table of cultural elements created by the authors. Data analysis was carried out with descriptive analysis, one of the qualitative data analysis methods. While some cultural elements are included at every level, some cultural sub-elements are not found in any story.

Keywords

Cultural Element 1
PIKTES 2
Teaching Turkish as a Foreign
Language 3
Story Books 4

About Article

Received: 20.11.2023
Accepted: 02.12.2023

* Dr. Öğr. Üyesi, Eskişehir Osmangazi Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, e-posta: aliyenurercan@gmail.com, ORCID: 0000-0002-3646-0231

** Arş. Gör. Dr., Eskişehir Osmangazi Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, e-posta: prgurubuz@gmail.com, ORCID: 0000-0003-4320-5025

1. GİRİŞ

Yabancı dil öğretiminde temel amaç yalnızca sözcük bilgisini geliştirmek, temel dil becerileri üzerine yoğunlaşmak ya da dil bilgisi öğretimine yönelik bir dil eğitimi vermek değil aynı zamanda öğretilen dilin kültürünü de aktarmaktır. Dil ile kültür arasındaki ilişkiyi açıklarken Aksan (2007), bir ulusun yaşayışı, gelenekleri ya da dünya görüşü ile ilgili bir bilgi sahibi olunmasa da o toplumun dili ile bu bilgilerin kolaylıkla anlaşılabilceğini savunur. Yabancı bir dil öğrenirken dili konuşan toplum ve yaşayışı hakkında da bilgi sahibi olunur. Bu yönüyle dil öğrenenlere toplumun kültürünün de aktarılması ve kültürel öğeler ile karşılaştırılması önemlidir.

Yabancı bir dilin kültürünü öğrenmede en etkili araçlardan biri ders kitaplarıdır. Öğrenciler, ders kitapları sayesinde hedef dili öğrenirken aynı zamanda o dilin konuşulduğu topluma ait gelenek ve görenekleri metinler aracılığıyla edinebilir ve öğrenilen dili konuşan topluma ait gündelik yaşam hakkında fikir sahibi olur (Çetinoğlu ve Güllülü, 2018). Yazıcı ve Göçen (2021), ders kitaplarının Türkçenin doğru öğretilmesine yardımcı olduğunu, Türkiye'nin tanıtılmasına dolaylı yoldan katkı sağladığını ve hedef dili öğrenenlerin atasözü, deyim, mecaz ve yan anlamlar gibi daha yoğun ifadeleri anlamalarına yardımcı olduğunu belirtir. Kültürel öğeler kimi zaman ders kitaplarındaki metinlerde ve sorularda olabileceği gibi bazen de ders dışında kullanılabilir yardımcı kitap ya da materyallerde yer alabilir. Özellikle dil öğrenenlerin ders dışında da hem dili öğrenebileceği hem de hedef dilin kültürü hakkında bilgi sahibi olabileceği yardımcı materyallerin kullanılması dil eğitimi açısından önem taşımaktadır.

Yabancı dil olarak Türkçe öğretiminde kültür aktarımı ile ilgili çalışmalara rastlamak mümkündür. Özellikle ders kitaplarında kültürel öğeler ve kültür aktarımı konusunda yapılan çalışmalar (Akin ve Özenç, 2020; Ercan Güven ve Gürbüz Us, 2023; Erdem, Gün ve Karateke, 2015; Güleç, 2020; İşcan ve Yassıtaş, 2018; Kutlu, 2015; Okur ve Keskin, 2013; Ökten ve Kavanoz, 2014; Özgat Tatan, 2018; Tosun, 2016) alan yazında yer almaktadır. Ders kitaplarının dışında yardımcı kaynaklarda yer alan kültürel öğeler ve kültür aktarımı çalışmaları (Akay, 2021; Gültekin ve Bağcı, 2023; Miçooğulları, 2020; Yeşilyurt ve Arslan, 2020) da bulunmaktadır.

PIKTES, 3 Ekim 2016 tarihinde başlatılan ve geçici koruma altındaki çocukların, Türkiye'deki eğitime erişimlerine ve sosyal uyumlarına katkı sağlamayı amaçlayan bir projedir. PIKTES'in açılımı, Suriyeli Çocukların Türk Eğitim Sistemine Entegrasyonunun Desteklenmesi Projesi'dir. Millî Eğitim Bakanlığı bünyesinde yürütülmekte ve doğrudan Avrupa Birliği tarafından finanse edilmektedir. Bu proje kapsamında açılan uyum sınıflarının amacı, Türkçe bilmeyen ya da Türkçe dil beceri düzeylerini geliştirmeye ihtiyacı olan yabancı uyruklu tüm öğrencilere eğitim imkânı sunmak, eğitim sonunda bu öğrencileri akademik eğitime hazır hâle getirmektir. 21 Aralık 2018 tarihinde projenin ikinci evresi başlamış ve 21 Ekim 2022'de ise proje tamamlanmıştır.

Avrupa Birliği tarafından doğrudan destek yöntemiyle eğitim adına yürütülen en büyük proje olarak nitelendirilen PIKTES'in, PIKTES + (PIKTES PLUS) ismiyle üç yıl daha devam etmesi için görüşmeler yapılmış ve olumlu sonuçlar alınmıştır.

PIKTES + Projesi ile kapsam, Türk Eğitim Sisteminde Çocuklar İçin Kapsayıcı Eğitimin Desteklenmesi Projesi olarak şekillenmiştir. PIKTES + Projesi'nin temel amacı, yabancı çocukların Türkiye'deki eğitime erişimlerine ve sosyal uyumlarına katkı sağlamaktır. Bu

bağlamda, Türkiye’de yabancı nüfusun ağırlıklı olduğu 29 şehirdeki yabancı çocuklar için örgün eğitim sisteminde (okul öncesi eğitimden ortaöğretim sonuna kadar) kayıt, okula devamlılık ve bir üst kademeye geçişi artırma gibi amaçlar bulunmaktadır. PIKTES + Projesi’nin genel hedefi yabancı nüfus yoğunluğu yüksek olan 29 proje ilinde (Adana, Adıyaman, Afyonkarahisar, Ankara, Antalya, Batman, Bursa, Çorum, Denizli, Diyarbakır, Eskişehir, Gaziantep, Hatay, İstanbul, İzmir, Kahramanmaraş, Kayseri, Kilis, Kocaeli, Konya, Malatya, Mardin, Mersin, Nevşehir, Osmaniye, Sakarya, Samsun, Şanlıurfa, Yalova) ev sahibi topluluğun eğitim kalitesi korunurken, yabancı çocukların kamu eğitim sistemine başarılı bir şekilde bütünleşmesine katkı sağlamaktır.

PIKTES +, proje bünyesinde oluşturulan farklı birimlerle (bilgi işlem, izleme ve değerlendirme, ihale ve satın alma, eğitim planlama, ölçme ve değerlendirme, istihdam, mesleki ve teknik eğitim, mali işler ve muhasebe, sosyal uyum, materyal, iletişim ve halkla ilişkiler, mevzuat ve destek, özel eğitim ve rehberlik) amaçlarını gerçekleştirme yolunda emin adımlarla ilerlemekte, hedef kitlesi olan öğrencilere destekleyici ve kaliteli bir öğrenme ortamı sunmayı sürdürmektedir.

Bu proje için üretilen eğitim materyalleri okul öncesi, ilkokul, ortaokul ve lise kademelerine yöneliktir. Materyaller, proje kapsamındaki illere basılı olarak ücretsiz gönderilmektedir. Proje kapsamı dışında kalan illerde ise materyallerin EBA Dil Öğrenimi, Ders Kitapları ve Youtube adreslerinde bulunan dijital sürümleri kullanılabilir. MEB Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı tarafından onaylı Türkçenin Yabancı Dil Olarak Öğretimi Programı esas alınarak üretilen tüm bu materyallere ücretsiz erişilebilir.

PIKTES projesi kapsamında hazırlanmış olan farklı kitap ve materyaller bulunmaktadır. Alanyazında PIKTES için hazırlanmış ders kitapları ile ilgili çalışmaların (Çiftçi, 2019; Lababidi ve Ökten, 2021; Tanrıku ve Öz Sipan 2021a) yanı sıra okuma kitaplarından olan Salih ve Aslı Hikâye Setleri ile ilgili araştırmalar (Aydın, İnce ve Uğuz, 2022; Bayrak Gökçaya, 2022; Göçen ve Çiçek, 2022; Gün, Tanrıku ve Selvi, 2021; Günaydın, 2023, Tanrıku ve Öz Sipan 2021b) bulunmaktadır.

Bu çalışmanın konusu olan Yabancı Öğrenciler için Türkçe Hikâyeler başlıklı okuma seti PIKTES projesinin Türkçenin yabancı dil olarak öğretimi faaliyetleri kapsamında, yabancı öğrenciler için destekleyici materyal olarak hazırlanmıştır. Hikâyelerin oluşturulmasında, dilin A1, A2, B1 ve B2 seviyeleri; temalar ve temel yaşam alanları dikkate alınmış; Diller İçin Avrupa Ortak Başvuru Metninde yer alan kazanımlar ve dil becerileri göz önünde bulundurulmuştur. Yabancı Öğrenciler için Türkçe Hikâyeler okuma seti ile ilgili alan yazında yakın tarihli birkaç çalışma (Aydın, 2023; Bağcı, Erdoğan ve Altahir, 2023) mevcuttur. Bu çalışmaların birinin bahsi geçen hikâyelerin söz varlığı üzerine (Aydın, 2023) diğerinin ise sadece B2 düzeyi kitaplardaki kültürel unsurlar üzerine (Bağcı ve diğ., 2023) olduğu söylenebilir. Yabancı Öğrenciler için Türkçe Hikâyeler okuma setini içerdiği kültürel unsurlar açısından kapsamlı bir şekilde ele alan bir çalışmaya ise rastlanmamıştır. Dil öğrenimi aynı zamanda kültür öğrenimi de olduğundan öğrencilerin okudukları hikâyelerin içerdiği kültürel unsurların belirlenmesi önemlidir. Bu bağlamda böyle bir araştırmaya ihtiyaç duyulmuştur.

Bu çalışmanın amacı PIKTES projesi kapsamında hazırlanan Yabancı Öğrenciler için Türkçe Hikâyeler başlıklı okuma setinde yer alan Türk kültürü ile ilişkili öğelerin tespit edilmesi ve incelenmesidir. Bu amaç doğrultusunda belirlenen alt problemler şunlardır:

1. Yabancı Öğrenciler için Türkçe Hikâyeler okuma setinde yer verilen kültürel öğelerin dağılımı nasıldır?
2. Yabancı Öğrenciler için Türkçe Hikâyeler okuma setinin A1, A2, B1 ve B2 seviyelerinde yer alan kültürel öğeler nelerdir?

2. YÖNTEM

Bu bölümde araştırmanın modelinden kısaca bahsedilmiş, araştırmada incelenen materyal tanıtılmış, verilerin toplanması ve analiz süreci anlatılmıştır.

Araştırma Modeli

Araştırma, nitel yaklaşıma göre temellendirilmiştir. Bu yaklaşım, “sosyal ya da beşerî bir probleme bireylerin ve grupların atfettiği anlamları keşfetme ve anlamaya yöneliktir” (Creswell, 2017, s.4). PIKTES Projesi kapsamında ortaya çıkan Yabancı Öğrenciler İçin Türkçe Hikâyeler başlıklı okuma setinde yer alan A1, A2, B1 ve B2 seviyelerindeki toplam 20 kitabın incelediği bu araştırma, nitel araştırma desenlerinden durum çalışmasıdır. Glesne (2015, s.30) durum çalışmasını “katılımcı gözlemleri, derinlemesine görüşmeler ile doküman toplama yoluyla elde edilen ve analiz edilen verilerin derinlemesine ve boylamsal olarak incelenmesi” şeklinde tanımlamaktadır. Bu araştırma kapsamında Yabancı Öğrenciler için Türkçe Hikâyeler okuma setindeki metinler, içerdiği kültür öğeler açısından analiz edilmiştir.

Araştırma Materyali

PIKTES projesi kapsamında, yabancı öğrenciler için destekleyici materyal olarak hazırlanan Yabancı Öğrenciler için Türkçe Hikâyeler başlıklı okuma seti (A1-B2) bu araştırmanın materyalini oluşturmaktadır.

Yabancı Öğrenciler için Türkçe Hikâyeler, her bir seviyede beşer tane olmak üzere toplamda 20 kitap olarak hazırlanmış bir okuma setidir. Hedef kitlesi 13 yaş üstü yabancı öğrencilerdir. Her kitap tek bir hikâyeden oluşmakta ve hikâyelerin tamamlanmasının ardından okunan metni anlamaya yönelik etkinlikler yer almaktadır. Bu etkinlikler eşleştirme, sıralama, işaretleme, doğru seçeneği bulma ya da yanıtlama gibi farklı türlerdendir ve cevapları kitapların sonunda bulunmaktadır. Tüm kitapların editörü Doç. Dr. Mahir Kalfa'dır ve bütün hikâyeleri Ozan Küçükusta resimlemiştir. Hikâyelerin dil seviyelerine göre dağılımı, başlıkları ve sayfa sayısına ait bilgiler Tablo 1'de yer almaktadır:

Tablo 1. PIKTES Projesi Yabancı Öğrenciler İçin Türkçe Hikâyeler Okuma Seti Kitaplarına Ait Genel Bilgiler

Seviye	Sıra	Başlık	Sayfa sayısı
A1	1	Saklambaç	20
	2	Kayıp Bavul	20
	3	Bisiklet	20
	4	Her Zamanki Kafede	20
	5	Acil	20
A2	1	Gizemli Harita	20
	2	Peribacaları	20

	3	Denizden Gelen Mektup	20
	4	Çikolatalı Gofret	20
	5	Komşumuz Ahmet Amca	20
	1	Altın Bilezik	24
	2	Cevapsız Arama	24
B1	3	Baraka	24
	4	Hırsız Kim?	24
	5	Köstekli Saat	24
	1	Kumların Altındaki Sır	24
	2	Yılsonu Pikniği	24
B2	3	Ağrı Dağı'na Tırmanış	24
	4	Kral Mezarları	24
	5	Ateş Böcekleriyle Dans	24

Tablo 1 incelendiğinde temel seviyeler (A1 ve A2) için hazırlanan hikâye kitaplarının yirmişer, orta seviyeler (B1 ve B2) için hazırlanan kitapların ise yirmi dörder sayfadan oluştuğu görülür. Hikâye kitaplarının başlıklarına göz atıldığında ise çocuklar için ilgi çekici ve onları maceraya sürükleyici nitelikte oldukları söylenebilir.

Verilerin Toplanması ve Analizi

Araştırmada nitel veri toplama yöntemlerinden doküman incelemesi kullanılmıştır. “Doküman incelemesi, araştırılması hedeflenen olgu veya olgular hakkında bilgi içeren yazılı materyallerin analizini kapsar. Nitel araştırmada doküman incelemesi tek başına bir veri toplama yöntemi olabileceği gibi diğer veri toplama yöntemleri ile birlikte de kullanılabilir” (Yıldırım ve Şimşek, 2021, s. 189). PIKTES Projesi Yabancı Öğrenciler İçin Türkçe Hikâyeler okuma setinde yer alan tüm hikâyeler incelemeye dâhil edilmiş ve her seviye için 5, toplamda 20 hikâye çalışma kapsamında incelenmiştir. Hikâye kitaplarındaki kültürel öğeler ve kültür aktarımına yönelik ifadeler tespit edilmiştir.

Verilerin toplanmasının ardından analiz aşamasına geçilmiştir. “Nitel araştırmada veri analizi, analiz için verilerin hazırlanmasını ve organizasyonunu, sonra verileri kodlamayı ve kodların bir araya getirilmesiyle temalara indirgemeyi ve son olarak veriyi şekiller, tablolar veya bir tartışma halinde sunmayı içermektedir” (Creswell, 2018, s. 180). Veri analizi nitel veri analiz yöntemlerinden betimsel analiz ile gerçekleştirilmiştir. Betimsel analizde daha önceden belirlenen temalara göre yorumlama yapma söz konusudur. “Bu tür analizde amaç, elde edilen bulguları düzenlenmiş ve yorumlanmış bir biçimde okuyucuya sunmaktır” (Yıldırım ve Şimşek, 2011, s. 224). İncelenen metinler alanyazındaki farklı çalışmalardan (İşcan ve Yassıtaş, 2018; Kutlu, 2015; Okur ve Keskin, 2013) ve Avrupa Ortak Öneriler Çerçevesinden (CEFR, 2001) faydalanılarak oluşturulmuş bir sınıflama doğrultusunda ele alınmıştır. Oluşturulan sınıflandırma için daha önce bu konuda çalışması bulunan iki farklı uzmandan daha görüş alınmıştır. Sınıflandırma temelde *Günlük Yaşam, Kişiler Arası İlişkiler, Değerler ve Eğitim, Edebiyat, Sanat, Müzik ve Spor, Gelenekler ve Folklor, Sosyal Yaşam ve Coğrafya ve Mekân* olmak üzere yedi başlığa ayrılmıştır. Ayrıca temel başlıkların her birinin alt öğeleri bulunmaktadır. Kültürel öğeler için hazırlanan sınıflandırma Tablo 2’de sunulmuştur:

Tablo 2. Kültürel Öğelerin Sınıflandırılması

Alt Öge	1.Günlük Yaşam	2.Kişiler Arası İlişkiler	3.Değerler ve Eğitim	4.Edebiyat, Sanat, Müzik ve Spor	5.Gelenekler ve Folklor	6.Sosyal Yaşam	7.Coğrafya ve Mekân
a	Yiyecek, içecek	Selamlaşma, vedalaşma ifade ve davranışları	Değerler	Edebiyat (edebî şahsiyetler ve edebî metinler)	Özel günler ve gelenekler	Kurallar/ yasaklar	İller ve diğer yerleşim yerleri
b	Yemek zamanları, sofrada adabı	Aile yapıları ve ilişkileri, kuşaklar arası ilişkiler	Eğitim (Eğitici-ler ve kurumlar)	Atasözü, deyim ve özlü sözler	Sözlü anlatımlar ve sözlü gelenekler	Karşılıklı konuşmalarda yaşa, cinsiyete, yakınlık derecesine, sosyal statüye, resmiyete göre kullanılacak söz ve kalıplar	Yeryüzü şekilleri
c	Yeme ve içme alışkanlıkları	Siyasi ve dini gruplar arası ilişkiler	Dil ve tarih bilinci/sevgisi	Mecaz ve kalıp ifadeler	Dini kurallara dayalı sözler, davranış ve uygulamalar	Teşekkür, rica ve özür ifadeleri	Yapı ve mimari
d	Resmî tatiller, çalışma zamanları	Eğitim ve iş hayatındaki ilişkiler	Tarihî şahsiyetler	Görsel sanatlar (resim, heykel, minyatür)	Doğum, evlilik, cenaze gelenekleri	Diğerleri	Doğal/millî parklar ve mesire alanları
e	Boş zaman etkinlikleri, hobiler	Misafir ağırlama, ikram ve hediyeler	Tarihî değerler/yerler	Gösteri sanatları (sinema, tiyatro, geleneksel Türk tiyatrosu)	Bayramlar, festivaller, törenler, kutlamalar		Diğerleri
f	Alışveriş ile ilgili sözler	Diğerleri	Diğerleri	El sanatları	Danslar		

g	Doğa olayları ile ilgili sözler	Müzik (müzisyenler, müzik aletleri, müzik türleri)	Bâtil inançlar
h	Giyim kuşam ile ilgili söz ve davranışlar	Spor (sporcular, spor dalları, geleneksel sporlar)	Halk bilgisi, evren ve doğa ile ilgili uygulamalar
i	Diğerleri	Oyunlar (geleneksel çocuk oyunları)	Diğerleri
j		Diğerleri	

Analiz sonucu tespit edilen bulgular sunulurken Tablo 2'deki numaralandırmalar kullanılmıştır. Örneğin metinlerde bir deyimle rastlandığında 4b şeklinde sınıflandırma yapılmıştır. Hikâyelerden doğrudan alıntılar yapılarak araştırmanın güvenilirliği artırılmaya çalışılmıştır. Yapılan doğrudan alıntılar alındığı kitap numarası için "K", sayfa numarası için ise "s." kullanılarak kısaltma yoluna gidilmiştir.

Analiz için araştırmacıların yanı sıra iki alan uzmanı görüşüne de başvurulmuştur. Kodlayıcılar arası güvenilirlik Miles ve Huberman'ın (2015) güvenilirlik formülüne göre yapılmıştır. Güvenirlik=görüş birliği sayısı/toplam görüş birliği+görüş ayrılığı sayısı formülüne göre kodlayıcılar arası güvenilirlik %93 çıkmıştır. Araştırmanın güvenilirliği için sonuçlarının %70 üzerinde çıkması olumlu kabul edilmektedir.

3. BULGULAR

Araştırmanın ilk alt problemi olan *Yabancı Öğrenciler için Türkçe Hikâyeler okuma setinde yer verilen kültürel öğelerin dağılımı nasıldır?* sorusuna yönelik erişilen bulgular Tablo 3'te yer almaktadır:

Tablo 3. Yabancı Öğrenciler İçin Türkçe Hikâyeler Okuma Setindeki Kültürel Öge Dağılımı

Kültürel öge	A1	A2	B1	B2	Kültürel öge	A1	A2	B1	B2
1a	+	+		+	4d				
1b	+				4e		+		+
1c	+	+		+	4f		+		
1d					4g				
1e					4h				
1f					4i	+			
1g					5a				

Yabancı Öğrenciler için Türkçe Hikâyeler Okuma Seti'nin Kültürel Öğeler Bağlamında İncelenmesi

1h					5b				
2a	+	+	+		5c	+	+	+	
2b			+		5d		+		
2c					5e				
2d					5f				
2e	+	+	+		5g				
3a				+	5h				
3b			+	+	6a				
3c					6b	+	+	+	+
3d			+		6c	+	+	+	+
3e			+	+	7a	+	+	+	+
4a					7b	+	+		+
4b	+	+	+	+	7c	+	+	+	+
4c	+	+	+	+	7d			+	+

Tablo 3 incelendiğinde bazı kültürel öğelere (4b, 4c, 6b, 6c, 7a, 7c) dört seviyede de yer verildiği görülür. Bu kültürel öğeler atasözü, deyim ve özlü sözler; mecaz ve kalıp ifadeler, karşılıklı konuşmalarda yaşa, cinsiyete, yakınlık derecesine, sosyal statüye, resmîliğe göre kullanılacak söz ve kalıplar; teşekkür, rica ve özür ifadeleri; iller ve diğer yerleşim yerleri, yapı ve mimari olarak belirtilebilir. Dört ayrı seviye için oluşturulan yirmi hikâyede hiç rastlanmayan kültürel öğeler de (1d, 1e, 1f, 1g, 1h, 2c, 2d, 3c, 4a, 4d, 4g, 4h, 5a, 5b, 5e, 5f, 5g, 5h, 6a) bulunmaktadır. Hikâyelerde yer verilmeyen bu kültürel öğeler şöyle belirtilebilir: resmî tatiller, çalışma zamanları; boş zaman etkinlikleri, hobiler; alışveriş ile ilgili sözler; doğa olayları ile ilgili sözler; giyim kuşam ile ilgili söz ve davranışlar; siyasi ve dini gruplar arası ilişkiler; eğitim ve iş hayatındaki ilişkiler; dil ve tarih bilinci/sevgisi; edebiyat (edebî şahsiyetler ve edebî metinler); görsel sanatlar (resim, heykel, minyatür); müzik (müzisyenler, müzik aletleri, müzik türleri); özel günler ve gelenekler; sözlü anlatımlar ve sözlü gelenekler; bayramlar, festivaller, törenler, kutlamalar; danslar; bâtil inançlar; halk bilgisi, evren ve doğa ile ilgili uygulamalar; spor (sporcular, spor dalları, geleneksel sporlar); kurallar yasaklar.

Yabancı Öğrenciler için Türkçe Hikâyeler okuma setinde kültürel öge çeşitliliğinin en fazla olduğu düzey A2 seviyesidir. Bu seviyedeki hikâyelerde on dokuz farklı kategoriden kültürel öge yer almaktadır. Kültürel öge çeşitliliğinin en az olduğu düzey ise B1 seviyesidir. B1 seviyesindeki hikâyelerde on farklı kategoriden kültürel ögeye rastlanmıştır. A1 ve B2 kitaplarındaki kültürel öge çeşitliliği sayısı ise aynı olup on dört tanedir.

Araştırmada cevap aranan ikinci alt problem olan *Yabancı Öğrenciler için Türkçe Hikâyeler okuma setinin A1, A2, B1 ve B2 seviyelerinde yer alan kültürel öğeler nelerdir?* sorusuna yönelik bulgular seviyelere göre ayrı ayrı tablolarda sunulmuştur.

A1 seviyesindeki kitaplarda yer alan kültürel öğeler Tablo 4'te yer almaktadır:

Tablo 4. PIKTES Projesi Yabancı Öğrenciler İçin Türkçe Hikâyeler Okuma Setinin A1 Kitaplarında Yer Alan Kültürel Öğelerin Dağılımı

Kültürel öge	Örnek ifade
1a	...sade, az şekerli ve orta şekerli Türk kahvesi istediler. (K4, s.11)
1b	Türk kahvaltısını çok seviyorum ama az yedim. (K2, s.8)

1c	Kahve tabaklarının içine de lokum koydum. (K4, s.11)
	Mehmet Beyciğim, merhaba. (K1, s.7) Görüşmek üzere... (K1, s.7) Merhaba, bavulum gelmedi. (K2, s.4) Merhaba, ben Şerif Zakaria. (K2, s.8) 2a Merhaba Şerif Bey, hatırladım. (K2, s.8) ... " Merhaba! " dedi. Babam da ona " Merhaba! " ... (K3, s.12) " Hoşça kalın. " dedi. (K4, s.11) Merhaba küçük kız. (K5, s.7)
2e	Hoş geldin, dedi. (K3, s.7) Hoş bulduk. (K3, s.7) Hoş geldiniz. Buyurun! (K4, s.4)
4b	Gelecek yaz daha uzun bir tatil yapalım, lütfen! (K1, s.4) Eda güzel bir dondurma hayali kurdu. (K1, s.7) Çünkü o, geçen yıl Eda'ya çok sürpriz yaptı. (K1, s.8) Bizimle oyun oynuyor. (K1, s.11) Çok özür dileriz. (K2, s.7) Ondan izin aldım. (K3, s.4) Heyecandan fren yapmayı unuttum ve kaldırıma... (K3, s.10) Özge, Betül'ün sözünü kesti: (K4, s.7) Sinan'ın mesleğini elinden alacak. (K4, s.8) Başka masalara da servis yapıyorum. (K4, s.11) Başka masalara servis yapıyorum. (K4, s.12) Röntgen çekmek gerekiyor. (K5, s.18)
4c	Alo, Mehmet Bey! (K1, s.8) Hay Allah! (K1, s.8) Buyurun, formu doldurdum. (K2, s.7) Buyurun. (K2, s.8) Teşekkürler, iyi tatiller. (K2, s.8) Güle güle bin, dedi. (K3, s.14) Hayırlı olsun! Güle güle bin! (K4, s.4) Sizi gördüm, daha iyi oldum. (K4, s.4) Size iyi eğlenceler... (K4, s.11) Merak etmeyin, Filiz'in durumu iyi. (K5, s.10)
4i	Sanki saklambaç oynuyoruz. (K1, s.8)
5c	Postane uzak değildir, inşallah! (K1, s.8) Aman Allah'ım! (K4, s.9)
6b	Mehmet Beyciğim, (K1, s.7) Alo, Mehmet Bey! (K1, s.8) Canım, başka zaman buluşalım. (K1, s.11) Mehmet Bey, belediye binasının önüne geldik. (K1, s.11) Beyefendi, benim bavulum yok. (K2, s.4) Tamam beyefendi. (K2, s.4) Adınız, soyadınız? (K2, s.4) Beyefendi, geldik! dedi. (K2, s.8) Efendim, ne dediniz? (K2, s.8) Merhaba Şerif Bey, hatırladım. (K2, s.8) Hanımefendi, şaka mı bu? (K2, s.10) Beyefendi, dün Kahire'den buraya saat 14.30 uçağıyla... (K2, s.10) Garson Bey, bakar mısınız? (K4, s.4) " Hanımefendi, bir şikâyetiniz mi var?" dedi. (K4, s.7)

	Ama sohbet ediyoruz canım . (K4, s.11) Levent Bey , bir çocuk geldi. (K5, s.4) Peki Levent Bey . (K5, s.7) Levent Bey , affedersiniz. (K5, s.8)
6c	Gelecek yaz daha uzun bir tatil yapalım, lütfen! (K1, s.4) Sonercğim Mehmet Bey'i ara, lütfen! (K1, s.4) Teşekkür ederim Soner. (K1, s.7) Sakin olun, lütfen . (K2, s.4) Lütfen , çabuk olun! (K2, s.4) Teşekkür ederim . (K2, s.7) Kusura bakmayın . (K2, s.7) Peki, teşekkür ederim . (K2, s.7) Teşekkürler , iyi tatiller. (K2, s.8) Teşekkür ederim . (K2, s.10) Rica ederim . (K2, s.10) Tamam, teşekkür ederim . (K2, s.10) Bakü yolcuları, lütfen uçağınıza gidin. (K2, s.10) İzmir yolcuları, lütfen uçağınıza gidin. (K2, s.10) Levent Bey, affedersiniz . (K5, s.8) Lütfen , annesine ulaşalım. (K5, s.8)
7a	Eda, Marmaris 'i çok sevdi. (K1, s.4) Mehmet Bey ve ailesi Milas 'ta yaşıyor. (K1, s.7) Marmaris 'teki tatilden sonra onların evine gidecekler. (K1, s.7) Bodrum 'da beni tekrar arayın. (K1, s.7) Sonercğim, siz Bodrum 'da mısınız? (K1, s.12) Ee, biz Milas 'tayız. Ben, Bodrum 'da buluşalım, demedim. (K1, s.12) Bodrum 'da beni arayın dedim. (K1, s.12) Kahire'den İstanbul 'a iki saatte geldik. (K2, s.4) İstanbul 'a daha önce de geldim. (K2, s.7) ... Karadeniz turuna çıkacağım. Sinop 'tan Artvin 'e... (K2, s.7) Ama bavulunuz şu anda İstanbul 'da değil. (K2, s.8) ... numaralı İzmir uçağı için son çağrı. İzmir yolcuları,... (K2, s.10) Şimdi İstanbul 'da bir fabrikada staj yapıyor. (K3, s.4) Küçük kızım İstanbul 'da öğretmen. (K3, s.12) O da İstanbul 'da makine mühendisliğinde okuyor. (K3, s.14) Bir gün müdürümle Ankara 'dan İstanbul 'a gidiyoruz. (K4, s.5)
7b	Yarımada 'da dolaştım. (K2, s.8) Adalar ... (K2, s.7)
7c	Kocaman yazıyor işte: Bodrum Belediyesi . (K1, s.12) Ayasofya Müzesi, Kapalıçarşı, Topkapı Sarayı, Dolmabahçe Sarayı, Sultanahmet Camisi, İstanbul Boğazı ,... (K2, s.7)

Tablo 4'e göre A1 kitaplarında en sık rastlanan alt öge 6b kategorisindedir. Karşılıklı konuşmalarda yaşa, cinsiyete, yakınlık derecesine, sosyal statüye, resmiyete göre kullanılacak söz ve kalıpları içeren bu alt ögeye ait 18 kültürel ifade A1 setinde bulunmaktadır. "Bey", "Beyefendi", "Hanımefendi", "canım" gibi hitaplar kitaplarda yer almaktadır. En sık rastlanan diğer alt ögeler ise 6c ve 7a'dır. Teşekkür, rica ve özür ifadelerini içeren 6c alt ögesinde 16 ifade yer alırken iller ve diğer yerleşim yerlerinin yer aldığı 7a ögesinde de yine 16 kültürel unsur bulunmaktadır. "Teşekkür ederim" ve "lütfen" kalıpları ise 6c kapsamından en sık yer alan

kalıp ifadeler olmuştur. İller ve yerleşim yerlerinde ise en çok “İstanbul” şehri yer alırken “Bodrum” ilçesi de en çok geçen ikinci yer ismi olmuştur.

Yabancı Öğrenciler için Türkçe Hikâyeler okuma setinin A2 kitaplarında yer alan kültürel öğelerin dağılımı Tablo 5’te verilmiştir.

Tablo 5. PIKTES Projesi Yabancı Öğrenciler İçin Türkçe Hikâyeler Okuma Setinin A2 Kitaplarında Yer Alan Kültürel Öğelerin Dağılımı

Kültürel öğe	Örnek ifade
1a	Orta şekerli bir Türk kahvesi , lütfen. (K4, s.11) Bursa’nın kebabları, kestane şekeri ve tatlıları da meşhurdur. (K4, s.11) Bu sokakta kadınlar; sarma, dolma, baklava, havuç suyu ve lokum satıyorlar. Bir de ilçemize özel bir yiyecek var. Adı “ Beypazarı kurusu ”.(K5, s.4)
1c	Beş dakika sonra kahve geldi. Yanında da küçük iki tane lokum vardı. (K4, s.11) Biz burada kurabiyeye “kuru” diyoruz. Kuruyu çayla birlikte yiyoruz. (K5, s.4)
2a	Merhaba Joseph, hoş geldin! (K1, s.4) Merhaba Fatih. (K1, s.4) Günaydın Halil Bey, sizinle bir konu hakkında konuşmak istiyorum. (K1, s.10) Alo, Joseph, merhaba! (K1, s.10) Merhaba Fatih. (K1, s.10) Tamam, yarın görüşürüz. (K1, s.11) Merhaba , hoş geldiniz efendim. (K2, s.7) Merhaba , hoş bulduk. (K2, s.7) Merhaba Ayhan. (K4, s.4) Merhaba Şahin Bey, hoş geldiniz. (K4, s.4) Hoşça kal! (K4, s.8) Güle güle. (K4, s.8) Akşam görüşürüz. (K4, s.8) Hoşça kal İrem. (K4, s.8) Güle güle Şahin Bey. (K4, s.8) Merhaba , nasılsın Gülizar? (K4, s.11) Merhaba Şahin abi. (K4, s.13) Merhaba Mehmet. (K4, s.13) Görüşürüz. (K4, s.13) Görüşürüz. (K4, s.13) Merhaba İrem. (K4, s.15) Merhaba Şahin amca. (K4, s.15)
2b	Sonra Tuğrul ve Emin de dedemin elini öptü. (K3, s.11)
2e	Merhaba Joseph, hoş geldin! (K1, s.4) Buyurun , girin! (K1, s.10) Buyurun Fatih Bey, konuşalım. (K1, s.10) Merhaba , hoş geldiniz efendim. (K2, s.7) Merhaba , hoş bulduk. (K2, s.7) Merhaba Şahin Bey, hoş geldiniz. (K4, s.4) Hoş bulduk. (K4, s.4) Hoş geldin Şahin amca! (K4, s.8) Hoş geldiniz efendim. (K4, s.11) Hoş bulduk. (K4, s.11)

Yabancı Öğrenciler için Türkçe Hikâyeler Okuma Seti'nin Kültürel Ögeler Bağlamında İncelenmesi

	Babamlar ona “ Hoş geldiniz. ” demek için gittiler. (K5, s.7)
3b	Fatih ile beraber İstanbul Üniversitesi Tarih Bölümünden mezun olduk. (K1, s.4)
3d	Joseph, bu Piri Reis 'in haritası. (K1, s.7) Çünkü Piri Reis en usta denizciydi. (K1, s.8) Joseph'in dedesi Piri Reis 'in meşhur dünya haritası üzerinde çalışmış. (K1, s.10) Piri Reis 'in haritasını incelemek için izin verdi. (K1, s.10) O hazineyi yüzyıllar önce Piri Reis bulmuş. (K1, s.13) Yani Piri Reis 'in haritasında hazinenin yeri yazıyor mu? (K1, s.13) Bu bilgi Piri Reis 'in hatıra defterinde yazıyor. (K1, s.13)
3e	Sonra Osmanlı Devleti 'ne vermiş. (K1, s.13) Osmanlı 'nın ilk başkenti. (K4, s.11)
4b	Dedeme araştırmayı tamamlamak için söz verdim. (K1, s.4) Sözümü tutmalıyım. (K1, s.4) Simu, iyi ki geldik. (K2, s.4) İyi ki o zamanlarda yaşamadım! (K2, s.8) İyi ki... (K2, s.8) Eşim, Sultan Hanım'a söz verdi. (K4, s.15)
4c	Başın sağ olsun. (K1, s.4) Dostlar sağ olsun. (K1, s.4) Hayırdır, Türkiye'ye neden geldin? (K1, s.4) Alo, Joseph, merhaba! (K1, s.10) Kolay gelsin. (K1, s.13) Sağ olun. (K1, s.13) Buyurun, anahtarınız. (K2, s.7) Ellerine sağlık Tarık. (K3, s.12) Sana zahmet, bana şu listedekileri hazırlar mısınız? (K4, s.4) Afiyet olsun! (K4, s.4) Yine bekleriz. (K4, s.8) Efendim Gülizar! (K4, s.8) Kusura bakmayın galiba gürültü yaptık. (K4, s.8) Estağfurullah. Siz kusura bakmayın, duymadım. (K4, s.8) Müsaadenizle ben gideyim. (K4, s.8) Alo! (K4, s.13) Ahmet amca “ Şimdi müsait değilim. Ziyaretiniz için teşekkür ederim.”...(K5, s.7) Eyvah! (K5, s.11) Çok geçmiş olsun! (K5, s.12)
4e	Karagöz ve Hacivat 'ın şehri. (K4, s.11)
4f	Yeşil Bursa'da İznik Çinisi, Koza Han, Ulu Cami ve Uludağ... (K4, s.11)
5c	İnşallah Kenan, inşallah. (K3, s.12) İyi olacak inşallah. Sen dua et, tamam mı? (K4, s.6) İnşallah! (K4, s.8) Allah sizden razı olsun. (K4, s.8) Allah sizden de razı olsun. (K4, s.8) Allah'a ısmarladık. (K4, s.8) Allah'a şükür, iyisin! (K5, s.12)
5d	Düğün davetiyesi verdi. Bütün kadınlar düğün hazırlıkları için Gülşen teyzeye yardım ettiler. Yemekler yaptılar, bahçeyi süslediler. Babam hediye etmek için bir tane altın aldı. (K5, s.8)

	Düğün cumartesi sabah başladı. Müzikler çalıyor. İnsanlar oynuyor ve eğleniyorlar. (K5, s.8)
6b	Günaydın Halil Bey , sizinle bir konu hakkında...Buyurun Fatih Bey ,(K1, s.10) Tamam Halil Bey . (K1, s.13) Simu Bey ve Lusi Hanım değil mi? (K2, s.7) Teşekkürler Sercan Bey . (K2, s.7) Hayatım , burası çok küçük bir otel. (K2, s.7) Merhaba Şahin Bey , hoş geldiniz. (K4, s.4) Şahin Bey , sizin çocuklar hâlâ çikolatalı gofreti çok seviyorlar. (K4, s.4) Şahin Bey , paketler hazır. (K4, s.6)
6c	Teşekkürler. (K1, s.4) Teşekkür ederim Fatih. (K1, s.10) Teşekkür ederim. (K1, s.13) Çok teşekkür ederim Simu. (K2, s.4) Teşekkürler Sercan Bey. (K2, s.7) Özür dilerim. (K2, s.8) Önemli değil. (K2, s.8) Simu, kalk lütfen! (K2, s.8) Lütfen! (K2, s.11) Lütfen , yardım edin! (K3, s.7) Lütfen , bize zarar vermeyin! (K3, s.8) Çok özür dileriz. (K3, s.12) Tamam, teşekkür ederiz ama bu bizim görevimiz. (K3, s.12) Sağ olasin evlat. (K4, s.4) Teşekkürler. (K4, s.4) Teşekkür ederim. (K4, s.8) Kalkmayın, lütfen! (K4, s.8) Teşekkür ederim ama her hafta böyle yapmayın, lütfen. (K4, s.8) Orta şekerli bir Türk kahvesi, lütfen. (K4, s.11) Allah yardımcıları olsun. (K4, s.11) Âmin... (K4, s.13) Derneğimize çok teşekkür ediyoruz. (K4, s.13) Ahmet amca "Şimdi müsait değilim. Ziyaretiniz için teşekkür ederim. "...(K5, s.7) İyi düşünün, lütfen! (K5, s.12) Hepinize teşekkür ederim. (K5, s.12) Teşekkür ederim. Hepinize teşekkürler. Ayrıca çok özür diliyorum. Çocuklar, özellikle sizden özür diliyorum. Affedin beni! (K5, s.12)
7a	Türkiye'yi çok özledim ve şimdi İstanbul' dayım. (K1, s.4) Joseph, dün İstanbul' a geldi. (K1, s.10) "Birlikte Kapadokya' ya gideceğiz." dedi. (K2, s.4) Türkiye'ye, Nevşehir iline iki uçak bileti... Bir de Ürgüp' te tarihî bir ... (K2, s.4) Ürgüp'ü, Kapadokya'yı, Göreme'yı çok merak ediyorum. (K2, s.4) Kumaş dükkânımız Bursa'nın merkezinde. (K4, s.6) Bursa'yı izledim. (K4, s.11) Yeşil Bursa'da İznik Çinisi, Koza Han, Ulu Cami ve Uludağ... (K4, s.11) Bu güzel ilçenin adı Beypazarı. Ankara' ya çok yakın. (K5, s.4) Beypazarı'nda dar ve taş sokaklar ile tarihî konaklar her yerde... (K5, s.4)
7b	Bu Peribacaları mucize gibi. (K2, s.4) Peki, buranın adı neden Peribacaları? (K2, s.11) Yeşil Bursa'da İznik Çinisi, Koza Han, Ulu Cami ve Uludağ meşhurdur. (K4, s.11)

7c	Sonra Topkapı Sarayı Müzesine gideceğiz. (K1, s.4) Yeşil Bursa'da İznik Çinisi, Koza Han, Ulu Cami ve Uludağ meşhurdur. (K4, s.11) Mehmet'le Ulu Cami 'de buluştuk. Koza Han 'da bir kafede oturduk. (K4, s.13)
----	---

Tablo 5 incelendiğinde teşekkür, rica ve özür ifadelerini içeren 6c ögesinin, A2 seviyesi kitaplarında en sık rastlanan kültürel alt öge olduğu görülür. Toplamda 31 ifadeye rastlanan bu alt ögede en sık rastlanan kültürel ifadeler “Teşekkür ederim/teşekkürler” ve “lütfen” olurken, bu ifadelerin yanı sıra “özür dilerim/özür diliyorum” ifadesinin de diğerlerine nazaran daha sık kullanıldığı görülmektedir. A2 seviyesinde en sık karşılaşılan ikinci alt öge ise 22 farklı yerde karşılaşılan selamlaşma, vedalaşma ifade ve davranışlarıdır. Bu ifadeler arasında en çok “merhaba” kelimesi bulunurken “görüşürüz” ifadesi de dört farklı yerde karşılaşılan kalıp ifade olmuştur.

Tablo 6'da Yabancı Öğrenciler için Türkçe Hikâyeler okuma setinin B1 kitaplarında yer alan kültürel ögelerin dağılımına ait bilgiler bulunmaktadır:

Tablo 6. PIKTES Projesi Yabancı Öğrenciler İçin Türkçe Hikâyeler Okuma Setinin B1 Kitaplarında Yer Alan Kültürel Ögelerin Dağılımı

Kültürel öge	Örnek ifade
2a	Merhaba hanımefendi. (K1, s.6) Yılmaz Bey, tekrar merhaba! (K2, s.7) Merhaba komiserim, Merhaba Yılmaz Bey. (K2, s.10) Yunus da “ Görüşürüz. ” deyip odaya gitti. (K3, s.14) Merhaba arkadaşlar. (K4, s.5) Merhaba Metin Bey. (K4, s.5) Merhaba kızlar, hoş geldiniz. (K4, s.10) Merhaba. (K4, s.11)
2e	Genç kadın “ Hoş geldiniz. ” dedi ve Kenan Bey'i içeri aldı. (K1, s.6) Buyurun efendim. (K1, s.7) Hoş geldiniz Kenan Bey. (K1, s.9) Hoş bulduk efendim. (K1, s.9) Buyurun , oturun. (K1, s.9) Merhaba kızlar, hoş geldiniz. (K4, s.10) Hoş bulduk. (K4, s.11) Hoş geldiniz. (K4, s.13) Hoş geldin anne! (K4, s.17) İçeriden bir ses “ Buyurun , girin!” dedi. (K5, s.16) Buyurun , oturun, dedi müdür ve misafiri işaret ederek...(K5, s.16) Buyurun , tarih sınıfımıza gidelim. (K5, s.16)

	<p>Kenan Bey "Elbette." anlamında gözlerini kırptı ve başını salladı. (K1, s.6) Zahmet olmazsa içerim. (K1, s.9) Bazılarının da altın gibi bir kalbi vardır. (K1, s.17) Eğer sözümüzü dinlersen duruşmadan iki saat sonra sana...(K2, s.11) Size söz veriyorum, onları bulup getireceğiz. (K2, s.13) Başkomisere ısrar etti. (K2, s.13) ...onlardan söz ederken "Yedikleri içtikleri ayrı gitmez." diyordu. (K3, s.4) Sınava girmeden önce ellerinden geldiği kadar gayret gösterdiler. (K3, s.4) Yunus hemen yerinden kalkıp Emre'nin karşısına dikildi. (K3, s.8) Yunus bu cümleden sonra kendini tutamadı ve barakadan içeri girdi. (K3, s.14) Onlarla göz göze geldi. (K3, s.16) Arkadaşları da "Evet!" anlamında ona göz kırptılar. (K3, s.16)</p>
4b	<p>Yunus'la bir an göz göze geldiler. (K3, s.17) ... gelmeden önce Emre'nin anne ve babasını arayıp haber vermişti. (K3, s.18) Onlar da haberi aldıktan sonra hemen Emre ve arkadaşlarının... (K3, s.18) ... arabayı tanıtırken oğullarını seyredip onunla gurur duydular. (K3, s.18) ...bültenlerini inceleyip yerel ve ulusal televizyon kanallarına göz attılar. (K4, s.4) ... bulunan eserleri tanıtmak için bir sergi açmayı planlıyoruz. (K4, s.13) Onlara bir ders vermek istedim. (K4, s.18) Ama onlar kasaba halkına yük olmak istemiyordu. (K5, s.4) ...tamamlamanın ve tarih sınıfını açmanın yollarını arıyordu. (K5, s.5) ...Cuma kasaba mezarlığına gidip dedesinin mezarını ziyaret ediyordu. (K5, s.5) Hayal kırıklığına uğradı. (K5, s.6) Ailesi onunla gurur duyuyordu. (K5, s.8) Asaf Öğretmen, onları içeri buyur etti. (K5, s.16)</p>
	<p>Buyurun! (K1, s.6) Estağfurullah. (K1, s.9) Bu nedenle her insanda bir altın bilezik olmalı. (K1, s.12) Marangozluk da senin altın bileziğin olacak. (K1, s.12) ... altın bilezik gerek. Senin altın bileziğin marangozluk olabilir. (K1, s.16) Üniversiteden mezun olduktan sonra zaten bir altın bileziğim olacak! (K1, s.16) Bana göre artık bir altın bileziğim vardı. (K1, s.16) Her insanın bir altın bileziği olmayabilir. (K1, s.17)</p>
4c	<p>Buyurun... (K1, s.17) Yeni işiniz hayırlı olsun. (K1, s.17) Afiyet olsun, kolay gelsin. (K4, s.7) Size de kolay gelsin. (K4, s.7) Alo! Efendim Ahmet... Alo! (K4, s.7) Kusura bakma Ahmet. (K4, s.7) Sizi görmek ne güzel! (K4, s.10) Buyurun, haberinizi yapın kızlar. (K4, s.18)</p>
5c	<p>İnşallah güzel bir haber bulacağız. (K4, s.7)</p>
	<p>Merhaba hanımefendi. (K1, s.6) Beyefendi, birkaç dakika burada bekleyin, lütfen. (K1, s.6) Buyurun efendim. (K1, s.7) Hoş geldiniz Kenan Bey. (K1, s.9) Hoş bulduk efendim. (K1, s.9) Ne oldu Kenan Bey? (K1, s.13) İyiyim efendim...(K1, s.13) Aman Kenan Bey, neden böyle söylüyorsunuz? (K1, s.13) Kenan Bey, sizin hikâyeniz de beni etkiledi. (K1, s.17)</p>
6b	

Yabancı Öğrenciler için Türkçe Hikâyeler Okuma Seti'nin Kültürel Öğeler Bağlamında İncelenmesi

	Yılmaz Bey , tekrar merhaba! (K2, s.7) Merhaba Yılmaz Bey . (K2, s.10) Yılmaz Bey , siz gelemezsiniz. (K2, s.13) Merhaba Metin Bey . (K4, s.5) Asaf Bey ! (K5, s.16)
6c	Lütfen , hazırlanın! (K1, s.4) Beyefendi, birkaç dakika burada bekleyin, lütfen . (K1, s.6) Teşekkür ederim . (K1, s.9) Çaylardan biri açık olsun, lütfen . (K1, s.9) Lütfen , bunu alıp insan kaynakları birimimize verin. (K1, s.17) Lütfen , sakın olun ve bizi burada bekleyin. (K2, s.13) Lütfen , beni burada bırakmayın. (K2, s.13) Lütfen , hattan ayrılmayın. (K3, s.6) Tekrar özür dilerim . (K3, s.17) Teşekkür ederiz müdürüm. (K4, s.7) Lütfen , içeri girin. (K4, s.13) Yardımanız için teşekkür ederim . (K5, s.9)
7a	Otobüs kırk beş dakika sonra Kızılay 'a, Ankara 'nın merkezine ulaştı. Otobüs şoförü yüksek sesle " Kızılay 'da inecek yolcularımız!" (K1, s.4) Kızılay her zamanki gibi çok kalabalıktı. (K1, s.4) ...önümüzdeki hafta Bursa 'da uluslararası bir bilim fuarı olacak. (K3, s.16) Çünkü Yunus, Bursa 'ya gelmeden önce Emre'nin anne ve babasını arayıp haber vermişti. (K3, s.18) Asaf'ın ailesi, Erzincan 'ın küçük bir kasabasında yaşıyordu. (K5, s.4) Asaf, o yıl Ankara 'daki üniversitenin tarih bölümünden mezun oldu. (K5, s.4)
7c	Sonra Güvenpark'ın içinden geçip Maltepe Camisi 'ne doğru... (K1, s.4)
7d	Sonra Güvenpark 'ın içinden geçip Maltepe Camisi'ne doğru... (K1, s.4)

Tablo 6'ya göre 4b alt ögesi olarak ifade edilen atasözü, deyim, özlü sözlerin B1 kitaplarında yer alan kültürel unsurlardan en sık karşılaşılanları olduğu söylenebilir. Toplamda 26 tane olan bu ifadelerin hepsi deyimdir. Göz kelimesi ile yapılan "göz göze gelmek", "göz kırpmak", "göz atmak" ile söz kelimesi ile yapılan "söz etmek", "söz vermek", "söz dinlemek" gibi deyimler B1 kitaplarında karşılaşılan ifadelerdendir. Mecaz ve kalıp ifadeleri karşılayan 4c alt ögesine ait ifadelerle de yine bu seviyedeki kitaplarda sıkça karşılaşılır. Ayrıca 6b alt ögesinden "bey" ifadesi ve 6c alt ögesinden "lütfen" ifadesi de yine sık rastlanan kültürel ifadelerden olmuştur.

Yabancı Öğrenciler İçin Türkçe Hikâyeler okuma setinin B2 kitaplarında yer alan kültürel öğelerin dağılımına ise Tablo 7'de yer verilmiştir.

Tablo 7. PIKTES Projesi Yabancı Öğrenciler İçin Türkçe Hikâyeler Okuma Setinin B2 Kitaplarında Yer Alan Kültürel Öğelerin Dağılımı

Kültürel öge	Örnek ifade
1a	Ben de sevdiğinizi söylediğiniz yaprak sarmasından yapacağım. (K2, s.10)

1c	Türkler yemekten sonra mutlaka çay içiyorlar. Ben de buna alıştım. Hatta yemekten önce de içiyorlar. (K2, s.10)
3a	Türkler buna aynı zamanda ‘imece usulü’ diyorlar. (K2, s.11)
3b	... İstanbul Üniversitesi Tıp Fakültesini kazanarak almıştım. (K2, s.4) Gazi Üniversitesinden yeni mezun olmuş... (K4, s.4) Harran Üniversitesi Arkeoloji Bölümünde öğretim üyesiydi. (K4, s.4)
3e	... Göbeklitepe isimli tarihî şehrin kazı çalışmalarında görev yapmış... (K4, s.4) ... eserlerden biri olan Aslan Kabartmalı Taş’ı ortaya çıkaran kişi... (K4, s.4) İlk önce tarihî Alanya Kalesi’ne gitti. (K4, s.5) Alanya Kalesi’ndeki bu işini üç haftada bitirmişti. (K4, s.5) Selim’in ikinci durağı Simena Antik Kenti’ydi. (K4, s.5) Simena, hayatında hiç görmediği güzellikte, yeşilin ve mavinin... (K4, s.5)
4b	...burayı çok seviyor, her sene yaz tatilinin gelmesini iple çekiyordu. (K1, s.4) ...maceralara burada yelken açıyorlardı. (K1, s.4) Önce bir kendime geleyim de düşünürüz. (K1, s.5) Gökhan merhamete gelir ve Bilge’nin dediğini kabul ederdi. (K1, s.9) ...taşı daha kenara çekince iskeletin gövdesi biraz daha meydana çıktı. (K1, s.13) Gökhan, kardeşinin bu sözüyle hayallere daldı. (K1, s.14) ...göremedikleri boşluğa doğru bakarak gelen seslere kulak kesildiler. (K1, s.14) Gökhan “Ben hâlâ kulaklarıma inanamıyorum. ” dedi. (K1, s.16) ... o restorana gittiğimde kasadaki kadınla göz göze gelip gülüyoruz. (K2, s.9) Hepsi piknik fikrine sıcak baktı. (K2, s.9) Hepimiz çarşamba gününü iple çekiyorduk. (K2, s.10) Parmaklarınızı yiyeceksiniz. (K2, s.10) Hepimiz dersin bitmesini iple çektik. (K2, s.11) Bu zümrüt yeşili manzaradan gözlerimizi alamıyorduk. (K2, s.12) Arkadaşlarımda da mutluluğu gözlerinden okunuyordu. (K2, s.13) Her kafadan ayrı bir ses çıkıyordu. (K2, S16) Fatma otobüsün arka koltuğunda mışıl mışıl uyuyordu. (K2, S17) ... ağustosta oraya gitmeye karar verdiler. (K3, s.7) ...dönüş yolculuğunu da hesaba katarak yanlarına altı günlük yiyecek...(K3, s.8) ... bardaktan boşanırcasına yağmur yağmaya başlamıştı. (K3, s.9) İyice dinlenmek ve güzel bir uyku çekmek istiyorlardı. (K3, s.10) Bir çaresine bakacağız. (K3, s.14) Bu arada kendi aralarında konuşuyor, akıl yürütüyorlardı. (K3, s.16) Benim de aklıma geldi ama olabilir mi acaba Giray? (K3, s.19) Dışarı çıktılarında gözlerine inanamadılar. (K3, s.19) Tam o sırada kalenin giriş kapısının yanında duran mezara gözü ilişti. (K4, s.7) ...gördüğü manzara karşısında gözlerine inanamadı. (K4, s.10) ...diyerek mezarın içine girmeye karar verdi. (K4, s.10) ...karşı taraftaki manzara karşısında gözlerine inanamadı. (K4, s.14) Selim, elması almanın yollarını arıyordu. (K4, s.15) Selim’in keşfi büyük yankı uyandırdı. (K4, s.17) Babası da Selim’le gurur duyuyordu. (K4, s.17) Bundan dolayı bu yılki kampı iple çekiyor... (K5, s.5) Arkadaşları uyumasına rağmen onun gözünü uyku tutmadı. (K5, s.7) Tarık ışığın kaynağına geldiğinde gözlerine inanamadı. (K5, s.9) Uzakta bir tepedeki aydınlık dikkatimi çekti. (K5, s.12) ...bir ışık kümesi olduğunu fark etmişti. (K5, s.14)

4c	Siz de kusura bakmayın. (K1, s.17) "Önemli değil." dedi müze görevlisi gülümseyerek. (K1, s.17) Tebrik ediyorum arkadaşlar. (K2, s.11) Önemli değil arkadaşlar. (K2, s.14) Arkadaşlarına " İyi geceler. " diyerek çadırlarına gittiler. (K5, s.7)
4e	... Türk dizisi seyretmek üzere televizyonun karşısına geçiyorduk. (K2, s.4) Türk dizileri sayesinde biraz Türkçe öğrenmiştim ama seviyem... (K2, s.5)
6b	Tamam efendim. (K4, s.6)
6c	Lütfen , geç kalmayın. (K2, s.15) Özür dilerim. (K2, s.17)
7a	Evleri Bozcaada 'nın sahile yakın bir yerindeydi. (K1, s.4) Bozcaada kaçmıyor ya! (K1, s.5) Bozcaada 'da macera arayan kardeşlerin büyük keşfi. (K1, s.14) Dizinin mekânı İstanbul 'du. İstanbul harika bir şehirdi. Ben televizyonda İstanbul 'u hayranlıkla izliyordum. (K2, s.4) Sizi İstanbul 'un cennetten bir köşesine, Aydos piknik ... (K2, s.10) Dünyanın birçok yerinden gelip İstanbul 'da buluştuk. (K2, s.12) Giray, akşamüzeri Hamamönü 'nde küçük bir çay ocağında oturuyordu. (K3, s.4) Anadolu 'yu kuş bakışı seyredebileceğiniz yerlerden biridir. (K3, s.5) Anadolu 'nun en yüksek zirvesi olan Ağrı Dağı 'na tırmanmaya... (K3, s.5) ...gerekli hazırlıkları yaparak Ankara 'dan yola çıktılar. (K3, s.7) Bu yüzden sabah erkenden Ankara 'dan hareket ettiler. (K3, s.7) Gece yarısına doğru Doğubeyazıt ilçesine vardılar...(K3, s.7) Önce Eli Köyü 'ne kadar araçlarıyla geldiler. (K3, s.7) Eli Köyü 'nün hemen tepesindeki kayalıklardan dışarı çıkmışlardı. (K3, s.19) Birkaç sene önce Şanlıurfa yakınlarında bulunan...(K4, s.4) Simena Antik Kenti, Kaş ilçesine bağlıydı ve Kaleköy diye... (K4, s.5) Tarık, Muğla 'nın Köyceğiz ilçesinde oturan bir lise öğrencisiydi. (K5, s.4)
7b	Geçen yılki keşfimiz Akvaryum Koyu 'ydu. (K1, s.7) Ağrı Dağı Türkiye'nin en yüksek dağıdır. (K3, s.5) Dağın en uç noktasına Atatürk Zirvesi denmektedir. (K3, s.5) Kutsal kitaplarda da adı geçen Ağrı Dağı 'nın farklı dillerde isimleri... (K3, s.5) ... ilk başladığı yıllarda Süphan, Tendürek ve Erciyes 'e tırmanmıştı. (K3, s.5) Anadolu 'nun en yüksek zirvesi olan Ağrı Dağı 'na tırmanmaya... (K3, s.5) ...ağustos ayında Ağrı Dağı 'na tırmanmak istediğini söyledi. (K3, s.5) ... Ağrı Dağı 'na ulaşmak için 1190 kilometre yol kat etmeleri gerekiyordu. (K3, s.7) ...çıkıp Ağrı Dağı 'na doğru yola çıktılar. Burası, Ağrı Dağı 'na... (K3, s.7) Sonra da katır kiralayarak Ağrı Dağı 'nın zirvesine olan yolculuklarına... (K3, s.7) Ağrı Dağı 'na tırmanış normal hava şartlarında 3 gün sürerdi. (K3, s.8) Ağrı Dağı 'nın kendisi gibi havası da mucizeydi. (K3, s.9) Ağustos ayı Ağrı Dağı 'na tırmanmak için en uygun zamanlardan biriydi. (K3, s.9) Ağrı Dağı volkanik bir yapıya sahip olduğu için... (K3, s.10) Ağrı Dağı yürüyerek çıkılan bir dağ olduğu için yanlarına halat... (K3, s.15) Giray, Ağrı Dağı 'nın zirvesini yine görememişti... (K3, s.19) Bu kale, Kekova Adası 'nın tam karşısında, dağın dibine yapılmıştı. (K4, s.5)
7c	Bu sene rotamız Bozcaada Kalesi olsun. (K1, s.7) ... Antalya Müzeler Müdürlüğü nde göreve başlamıştı. (K4, s.4) ...masa başı çalıştıktan sonra Antalya Şehir Müzesine görevlendirildi. (K4, s.4)
7d	Sizi İstanbul 'un cennetten bir köşesine, Aydos piknik alanına ... (K2, s.10) Söyleyin bakalım, Aydos 'u nasıl buldunuz? (K2, s.14)

Tablo 7 incelendiğinde B2 kitaplarında edebiyat, sanat, müzik ve spor başlığı altında yer alan atasözü, deyim ve özlü sözlerin (4b) en fazla ifadeye sahip alt öge olduğu görülür. Bu seviyeye ait beş kitapta toplam 37 deyim yer almıştır. Coğrafya ve mekân ögesi altında yer alan iller ve diğer yerleşim yerleri alt ögesi (7a) ile yeryüzü şekilleri alt ögesine (7b) ait ifadeler de B2 seviyesinde karşılaşılan kültürel unsurlar olmuştur. 7a alt ögesinde en fazla “İstanbul” şehri ile karşılaşılan “Bozcaada” en fazla karşılaşılan ikinci yer ismi olmuştur. 7b alt ögesinde ise üçüncü hikâye kitabının da içeriğinden kaynaklı “Ağrı Dağı” en sık görülen kültürel öge olmuştur.

4. TARTIŞMAVE SONUÇ

Yabancı dil olarak Türkçe öğretiminde kültürel unsurlara yer verilmesi, ve-uluslararası öğrencilere öğrendikleri dile ait kültürün öğretilmesi açısından önemlidir. PIKTES projesi kapsamında hazırlanan Yabancı Öğrenciler için Türkçe Hikâyeler başlıklı okuma setinde yer alan Türk kültürü ile ilişkili öğelerin tespit edilmesi ve incelenmesini amaçlayan bu araştırmanın sonucunda, kitaplarda farklı kültürel unsurların farklı sıklıklarda yer aldığı tespit edilmiştir. Kitaplarda sıkça rastlanan kültürel alt ögeler atasözü, deyim ve özlü sözler; mecaz ve kalıp ifadeler; karşılıklı konuşmalarda yaşa, cinsiyete, yakınlık derecesine, sosyal statüye, resmiyete göre kullanılacak söz ve kalıplar; teşekkür, rica ve özür ifadeleri; iller ve diğer yerleşim yerleri; yapı ve mimari ile ilgilidir.

Kitaplarda günlük yaşama ilişkin unsurların çok az bulunduğu, yer verilen öğelerin ise genellikle belli kategorilerde toplandığı görülmüştür. Bu kategoriler yiyecek, içecek; yeme içme alışkanlıkları; yemek zamanları, sofrada adabı konularıdır ve içerdikleri örnekler sınırlı sayıdadır. Resmî tatiller, çalışma zamanları; boş zaman etkinlikleri, hobiler; alışverişle ilgili sözler; doğa olayları ile ilgili sözler; giyim kuşam ile ilgili söz ve davranışlarla ilgili kültürel unsurlar ise hikâyelerde hiç yer almamıştır.

En çok rastlanan unsurlardan biri olan deyimler, tüm seviyelerde ve bütün kitaplarda bulunmaktadır. Deyimler ve atasözleri dilin konuşulduğu toplumun kültürünü de taşıdıkları için dil öğretiminde önemli yer tutmaktadır. Yabancı dil olarak Türkçe öğretiminde deyim ve atasözlerinin öğretimi ya da dil öğrenenlerin bu öğelerle karşılaşma durumları seviyelere göre farklılık göstermektedir. Temel seviyeler olarak adlandırılan A1 ve A2 seviyesindeki kitaplarda deyimler sayıca az iken B1 ve B2 seviyesindeki kitaplarda daha fazla yer almaktadır. Demir Atalay (2015) atasözü ve deyim öğretiminin başlangıç seviyesini geçmiş ve daha ileri dil seviyelerine ulaşmış öğrenenler tarafından kullanımının beklediğini söylemektedir. Kalfa (2013) da temel düzey metinlerinde daha çok iki kelimele deyimlere yer verilmesi gerektiğini söyler. Bu açıdan deyim örneklerinin temel seviyelerde daha az rastlanması beklenen bir sonuçtur. Atasözlerine ise incelenen hikâye kitaplarının hiçbirinde rastlanmamıştır. Bağcı ve diğerleri (2023) Yabancı Öğrenciler için Türkçe Hikâyeler setinin B2 seviyesinde yer alan kültürel unsurları inceledikleri çalışmalarında en çok deyimlere yer verildiğini ve atasözüne yer verilmediğini saptamıştır. Bu yönüyle iki araştırmanın sonuçlarının örtüştüğü söylenebilir. Göçen, Yazıcı ve Kaldırım (2020) ise Yunus Emre Enstitüsü tarafından çıkarılan Anadolu Hikâyeleri ve Dede Korkut Hikâyeleri okuma setlerinde temel ve orta seviyede atasözlerine rastlanmadığını belirtmekte ve atasözlerinin bu seviyelerde bağlam içerisinde öğretilebileceğini ifade etmektedirler.

Yabancı Öğrenciler için Türkçe Hikâyeler okuma setinde yer alan kitapların hiçbirinde hedef kitlenin yaşına daha uygun olduğu düşünülen boş zaman etkinlikleri, spor, müzik ya da oyunlara ilişkin kültürel öğelere rastlanmamıştır. Bağcı ve diğerleri (2023) de benzer şekilde bu konuya değinmekte ve bu hususu bir eksiklik olarak görmekte dirler. Bunların yanı sıra Türk büyükleri, Türk mutfağı, millî ve dinî bayramlar gibi hususlara hemen hemen hiç yer verilmediğı tespit edilmiştir. Oysa bu konular Türk kültürünün önemli unsurlarıdır. Akay (2021) ise Yunus Emre Enstitüsü tarafından çıkarılan A1 ve A2 düzeyine uygun çocuk hikâyelerinde bayram gelenekleri, misafirperverlik, yardımlaşma, ziyaret, Türk mutfağıyla özdeşleşmiş yiyecekler (ayran, döner, baklava, kebab) gibi kültürel unsurlara yer verildiğini belirlemiştir.

Kitaplarda İstanbul'un yanı sıra Ankara, İzmir, Şanlıurfa gibi illere; Doğubayazıt, Kaş, Köyceğiz, Bodrum gibi ilçelere de yer verilmiştir. Bu durum Türkiye'nin tanıtımı için önemlidir. Çiftçi (2019) ise PIKTES kapsamında hazırlanan Yabancı Uyruklu Öğrenciler İçin Türkçe ders kitabı üzerine yaptığı araştırmada, kitapta Türkiye'deki tüm illerin isimlerine yer verilirken bu illere ait kültürel özelliklere neredeyse hiç yer verilmediğini belirtmiş ve bu durumu kitapta kültürel aktarımın derinlemesine yapılmadığı şeklinde yorumlamıştır. Özellikle tarihi ve turistik bölgelerin Türkçeyi yabancı dil olarak öğrenenlere tanıtılması ülke turizmi açısından yararlı olacaktır.

Yazarların Katkı Oranı

"Yükseköğretim Kurumları Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiğı Yönergesi" çerçevesinde, birinci yazarın makaleye katkı oranı yüzde elli, ikinci yazarın makaleye katkı oranı yüzde ellidir.

Çıkar Çatışması

Araştırmada yazarlar aralarında herhangi bir çıkar çatışması bulunmamaktadır.

KAYNAKÇA

- Akay, A. (2021) Yabancı dil olarak Türkçe öğretiminde kullanılan hikâyeye kitaplarının incelenmesi: Yunus Emre Enstitüsü Çocuk Hikâyeleri Dizisi (2019) A1-A2. *Uluslararası Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğretimi Dergisi*, 4(1), 31-55.
- Akın, E. ve Özenç, E. (2020). Yabancılara Türkçe öğretim kitaplarında kültür aktarımı ile metin ve görsel bütünlüğünün incelenmesi (ABC Çocuklar İçin Türkçe Öğretim Seti A1-A2). *Birey ve Toplum Sosyal Bilimler Dergisi*, 10(1), 207-229.
- Aksan, D. (2007). *Her yönüyle dil, ana çizgileriyle dilbilim*. Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Aydın, C., İnce, S. ve Uğuz, O. O. (2022). PIKTES kapsamında hazırlanan "Salih Hikâyeye Serisi"nin değerler eğitimi bakımından incelenmesi. *Çukurova Araştırmaları Dergisi*, 8(1), 15-25. <https://doi.org/10.29228/cukar.57370>
- Aydın, E. (2023). *Yabancılara Türkçe öğretiminde kullanılan okuma kitaplarının söz varlığı: PIKTES yabancı öğrenciler için Türkçe hikâyeler seti örneğı*. [Yüksek lisans tezi, Fatih Sultan Mehmet Üniversitesi]. Ulusal Tez Merkezi.

- Bağcı, H., Erdoğan, A. ve Altahir, A. (2023). Türkçenin yabancı dil olarak öğretimine yönelik hikâye kitaplarındaki kültürel unsurlar: “Yabancı Öğrenciler için Türkçe Hikâyeler” serisi B2 düzeyi örneği. *Disiplinlerarası Dil ve Kültür Çalışmaları Dergisi*, 1(1), 36-52.
- Bayrak Gökçaya, T. (2022). *Türkçenin yabancı dil olarak öğretiminde kullanılan hikâye kitaplarının söz varlığı açısından değerlendirilmesi: Salih Hikâye Serisi örneği*. [Yüksek lisans tezi, Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi]. Ulusal Tez Merkezi.
- Creswell, J. W. (2017). *Araştırma deseni: Nitel, nicel ve karma yöntem yaklaşımları* (Çev. Ed. S. B. Demir). Eğiten Kitap.
- Creswell, J. W. (2018). *Nitel araştırma yöntemleri: Beş yaklaşıma göre nitel araştırma ve araştırma deseni* (4. Baskı), (Çev. Ed. M. Bütün ve S. B. Demir). Siyasal Kitabevi.
- Çetinoğlu, G. ve Güllülü, M. (2018). A2 seviyesi için hazırlanmış İstanbul Yabancılara Türkçe Öğretim Seti ve Yunus Emre Enstitüsünün Yedi İklim Seti’nin kültürel aktarım açısından karşılaştırılması. *Turkish Studies*, 13(4), 321-344. <https://doi.org/10.7827/TurkishStudies.12626>
- Çiftçi, E. (2019). Türkçenin ikinci dil olarak öğretiminde kullanılan “Yabancı Uyruklu Öğrenciler İçin Türkçe” kitabında kültür aktarımı. *XI. Uluslararası Dünya Dili Sempozyumu Tam Metin Bildiri Kitabı*, 624-631.
- Demir Atalay, T. (2015). Yunus Emre Divanıyla Türk dillilere atasözü ve deyim öğretimi. *Aydın Tömer Dil Dergisi*, 1(1), 81-104.
- Erdem, M., Gün, M. ve Karateke, B. (2015). İleri seviye için hazırlanan İstanbul yabancılara Türkçe öğretim setinin kültür aktarımı açısından incelenmesi. *International Journal of Language Academy*, 3(1), 8-17.
- Glesne, C. (2015). *Nitel araştırmaya giriş* (Çev. Ed. A. Ersoy ve P. Yalçınoğlu). (5. Baskı). Anı yayıncılık.
- Göçen, G. ve Çiçek, M. (2022). Türkçeyi yabancı dil olarak öğrenenler için hazırlanmış “Salih Hikâye Seti”nde yer alan söz varlığı unsurları. *Journal of Sustainable Educational Studies (JSES)*, 3(2), 82-96. <https://doi.org/10.29228/ASOS.42978>
- Göçen, G., Yazıcı, H. ve Kaldırım, G. (2020). Yabancılar için Türkçe okuma kitaplarında ikilemeler, deyimler ve atasözleri: Anadolu ve Dede Korkut Hikâye Setleri. *Aydın TÖMER Dil Dergisi*, 5(1), 1-38.
- Güleç, E. (2020). Yabancı dil olarak Türkçe öğretimi ders kitaplarında kültür aktarımı: Yedi İklim Seti C1 seviyesi kitabı örneği. *Route Education and Social Science Journal*, (51), 219-229. doi: 10.17121/ressjournal.2671
- Gültekin, E. ve Bağcı, H. (2023). Yabancılara Türkçe öğretiminde kullanılan yardımcı materyallerdeki kültürel öğelerin incelenmesi: “Lezzetli Hikâyeler” dizisi örneği. *International Journal of Language Academy*, 11(2), 37-60. <http://dx.doi.org/10.29228/ijla.68922>
- Gün, M., Tanrikulu, L. ve Selvi, K. (2021). Yabancı dil olarak Türkçe öğretimi kitaplarında kültür aktarımı: “Salih Hikâye Serisi” örneği. *Route Education and Social Science Journal*, (58), 287-295. <https://doi.org/10.17121/ressjournal.2883>

- Günaydın, Y. (2023). Readability Levels of Story Series Prepared for Piktes. *Sakarya University Journal of Education*, 13(2), 345-370. <https://doi.org/10.19126/suje.1296885>
- Ercan Güven, A. N. ve Gürbüz Us, R. (2023). Uluslararası öğrencilere Türkçe öğretiminde farklı kültürlerle karşılaştırmalı bir yaklaşım. *International Journal of Language Academy*, 11(4), 259-278. <http://dx.doi.org/10.29228/ijla.72341>
- İşcan, A. ve Yassıtaş, T. (2018). Yabancı dil olarak Türkçe öğretimi ders kitaplarında kültür aktarımı: Yedi iklim Türkçe öğretim seti örneği (B1-B2 düzeyi). *İstanbul Aydın Üniversitesi Aydın TÖMER Dil Dergisi*, 3(1), 47-66.
- Kalfa, M. (2013). Yabancılar Türkçe öğretiminde sözlü kültür unsurlarının kullanımı. *Millî Folklor*, 25(97), 167-177.
- Kutlu, A. (2015). Yabancılar Türkçe öğretiminde kültürün araç olarak kullanımı: Gazi yabancılar için Türkçe öğretim seti örneği (B1- B2 seviyesi). *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 12(2), 697-710.
- Lababidi, A. ve Ökten, C. E. (2021). Suriyeli Arap mülteci öğrenciler için yanılıcı eşdeğerlik. *International Journal of Language Academy*, 9(1), 1-26.
- Miles, M. B. ve Huberman, A. M. (2015). *Nitel veri analizi: genişletilmiş bir kaynak kitap*. (Çev. Ed. S. Akbaba Altun ve A. Ersoy). Pegem Akademi.
- Okur, A. ve Keskin, F. (2013). Yabancılar Türkçe öğretiminde kültürel öğelerin aktarımı: İstanbul yabancılar için Türkçe öğretim seti örneği. *The Journal of Academic Social Science Studies*, 6(2), 1619-1640.
- Ökten, C. E. ve Kavanoz, S. (2014). Yabancı dil olarak Türkçe öğretimini hedefleyen ders kitaplarında kültür aktarımı. *Turkish Studies*, 9(3), 845-862.
- Özgat Tatan, O. (2018). *Yabancı dil olarak Türkçe öğretimi ders kitaplarında kültür aktarımı: Yedi iklim Türkçe öğretim seti örneği (A1-A2 Düzeyi)*. [Yüksek lisans tezi, Gaziosmanpaşa Üniversitesi]. Ulusal Tez Merkezi.
- Miçooğulları, M. (2020). Yabancılar Türkçe öğretiminde kültürel unsurların kullanımı: "Anadolu hikâyeleri dizisi" örneği. *Uluslararası Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğretimi Dergisi*, 3(1), 43-63.
- Tanrıkulu, L. ve Öz Sipan, M. (2021a). Yabancı dil olarak Türkçe öğretiminde hayat boyu Türkçe 1-2- 3 (6-12 yaş) setlerinin dinleme etkinlikleri açısından incelenmesi. *Çukurova Araştırmaları*, 7(1), 145-174.
- Tanrıkulu L. ve Öz Sipan, M., (2021b). Yabancı dil olarak Türkçe öğretiminde kullanılan "Salih Hikâye Serisi" setinde kültürel öğeler bulunduran görsellerin incelenmesi. *International Journal of Languages Education and Teaching*, 9(1), 143-155. <https://doi.org/10.29228/ijlet.49245>
- The Common European Framework of Reference for Languages [CEFR], (2001). The common European framework of reference for languages: Learning, teaching, assesment. Cambridge University Press.
- Tosun, G. (2016). *Yedi iklim Türkçe öğretim seti B1, B2 ve C1 seviyesi ders kitaplarındaki metinlerin yabancılar Türkçe öğretiminde kültür aktarımı açısından incelenmesi*. [Yüksek lisans tezi, Başkent Üniversitesi]. Ulusal Tez Merkezi.

- Yazıcı, H. ve Göçen, G. (2021). Yabancılar için Türkçe ders kitaplarındaki kültürel unsurların incelenmesi: Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi yabancılar için Türkçe öğretim seti örneği. *RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi*, (Ö10), 365-395. <http://dx.doi.org/10.29000/rumelide.1011959>
- Yeşilyurt, E ve Arslan, T. (2020). Yunus Emre Enstitüsü tarafından yayımlanan Dede Korkut hikâyelerinde kültür aktarımı. *Turkish Studies-Language*, 15(4), 2239-2251. <https://dx.doi.org/10.47845/TurkishStudies.46181>
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2011). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri* (8. Baskı). Seçkin.
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2021). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri* (12. Baskı). Seçkin.

Türk Düşüncesinde Teknoloji Kavramı ve Eğitimle İlişkisi*

Ayşe PARMAKSIZ**

Atf / Citation: Parmaksız, A. (2023). Türk düşüncesinde teknoloji kavramı ve eğitimle ilişkisi. *YENİSEY Uluslararası Dil, Edebiyat ve Eğitim Dergisi*, 4 (2), 46-57. <http://dx.doi.org/10.29228/yenisey.73317>

Özet

Bu çalışma bilim ve teknolojinin toplumsal gelişmedeki önemine değinerek bu gelişmelerin eğitim yoluyla nasıl sağlanabileceği üzerinde durmaktadır. Aynı zamanda teknolojinin insan yaşamını nasıl etkilediği, eğitim kurumlarının içinde yaşanan çağa nasıl uyum sağlaması gerektiği, bilim ve teknolojinin ayrılmaz ilişkisi ve teknolojinin insan yaşamındaki yerine dikkat çekilmektedir. Ayrıca Türk düşünce tarihinde yer alan önemli bilim insanlarının teknolojiye dair düşüncelerine yer verilmektedir. Bilim ve teknolojinin ekonomik, toplumsal ve uluslararası boyuttaki etkilerine değinilerek bu gelişmelerin insana ve topluma nasıl yön verdiği tartışılmıştır. Son olarak teknolojinin beraberinde getirdiği etik ve insani sorunların da göz ardı edilmemesi gerektiğine vurgu yapılmaktadır.

Anahtar Kelimeler

Teknoloji 1
Bilim 2
Teknoloji Felsefesi 3
Eğitim 4
Türk Düşüncesi 5

Makale Hakkında

Geliş Tarihi: 01.11.2023
Kabul Tarihi: 26.11.2023

The Concept of Technology in Turkish Thought and Its Relationship with Education*

Abstract

Emphasizing the importance of science and technology in societal development, the research focuses on how these advancements can be facilitated through education. It also sheds light on the impact of technology on human life, the necessity for educational institutions to adapt to the current era, the inseparable relationship between science and technology, and the role of technology in shaping human existence. Furthermore, it incorporates the viewpoints of notable Turkish scholars from the history of thought on technology. The paper delves into the economic, societal, and international ramifications of science and technology and how these advancements steer both individuals and communities. Lastly, it underscores the need to address the ethical and humanitarian issues arising from technology.

Keywords

Technology 1
Science 2
Philosophy of Technology 3
Education 4
Turkish Thought 5

About Article

Received: 01.11.2023
Accepted: 26.11.2023

* Bu makale Prof. Dr. Hasan Haluk Erdem danışmanlığında yapılan "Türk Düşüncesinde Teknoloji Kavramı ve Eğitim Sistemine Yansımaları" adlı doktora tezinden üretilmiştir.

** Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü EFSTT Anabilim dalı doktora öğrencisi

1. GİRİŞ

Teknoloji insanlık tarihindeki dönüşümleri tetikleyen etmenlerden biridir ve güçlü bir faktördür. Makine ve teknik cihazların gelişiminin yanında insanların düşüncesi, bilgisi, günlük deneyimleri, ahlaki ve siyasi tercihleri de etkilenmektedir. Aynı şekilde teknoloji ve eğitimin de yüzyıllardır birbirini etkilediği görülmektedir. Teknoloji bir yandan eğitim süreçlerini dönüştürerek bireylere daha fazla bilgi transferi, erişim ve öğrenme fırsatları sunarken, diğer yandan problem çözme ve yaratıcılık, geleceğin iş dünyası ve toplumlarının gelişiminde kritik öneme sahip temel becerileri kazanmalarını desteklemektedir.

Teknoloji ve onun hakkında düşünce geliştirme geçmişi felsefe ve bilimin tarihi kadar eskidir. İlk olarak Antik Yunan medeniyetinde sadece üretim araçlarına odaklanmanın dışında teknolojinin varlığı ve toplumsal boyutları hakkında da düşünce geliştirme girişimleri başlamıştır. Bu bağlamda teknolojinin geçmişten günümüze insan yaşantılarını nasıl etkilediği üzerine ilk felsefi görüşler Antik Yunan "Technê" kavramı ile belirginleşir. Technê kavramına filozoflarından Aristoteles ve Platon'un eserlerinde sıklıkla rastlanır. Temelde el becerisi, zanaat ustalığı, sanat gibi kavramları içermesine rağmen technê ile physis (doğa) arasında ve technê ile episteme (zihinsel işlev sonucu oluşan bilgi) arasında çeşitli ayrımlar yapılarak felsefi sonuçlara ulaşılmıştır. Aristoteles'e göre zihinsel süreçleri içeren technê, Platon'da doğanın taklididir.

Teknoloji felsefesi felsefenin bir alt alanı olarak kabul edilir. İnsanın özü ile arasındaki ontolojik ilişkiyi kuramsal ve soyut incelemenin dışında, günlük yaşamın iletişim araçlarını, çevreye, değerlere olan etkisini, sağlık ve etik riskleri de mercek altına alan heterojen ve oldukça renkli bir çalışma alanıdır. Bir yandan felsefi ontolojik, epistemolojik, ideolojik, etik ve estetik çalışmaları içerirken diğer yandan mühendislik, sosyoloji, antropoloji, psikoloji ve siyasi bilimler gibi diğer disiplinlerin yaklaşım ve bulgularından da yararlanmaktadır (Baç, 2022, s.4)

Teknoloji kavramı üzerinde düşünen ve çalışan bilim insanının sayısı oldukça fazladır. Martin Heidegger teknik olarak adlandırdığı kavramı ve teknolojinin insan yaşamına etkisini inceler. Jacques Ellul, "Teknolojik Toplum" adlı eseri ile teknolojinin toplumsal etkilerini ele alır. Don Ihde ise "Teknoloji ve Yaşantı" adlı kitabında fenomenolojik yaklaşımla teknolojinin insan deneyimlerine etkilerini araştırır. Neil Postman "Teknopoli" "Televizyon Öldüren Eğlence" gibi kitapları ile teknolojinin iletişim ve kültürle ilişkisini ele alır. Lewis Mumford ise teknolojinin tarihsel ve kültürel gelişimini inceleyen önemli bir teknoloji tarihçisidir. Bu isimler teknoloji felsefesinin farklı yönlerini ele almış ve teknolojinin insan yaşamı, toplum ve kültür üzerindeki etkilerini incelemişlerdir.

Aynı şekilde Türk düşüncesinde de teknoloji kavramı çeşitli alanlarda incelenmiş ve tartışılmıştır. Bu çalışmalar genellikle felsefeciler, sosyologlar, mühendisler, eğitimciler ve teknoloji uzmanları tarafından yürütülmüştür. Ayrıca Türk düşünce geleneği içindeki bilim insanları ve akademisyenler de teknolojinin farklı yönlerini ele almışlardır. Teknoloji ve toplum ilişkisi, eğitimde teknoloji kullanımı, teknolojinin ekonomik etkileri gibi konular Türk düşünce geleneği içinde önemli bir yer tutar. Bu konularda çeşitli eserler, makaleler ve araştırmalar bulunmaktadır. Aydın Sayılı, Nermi Uygur ve Fuat Sezgin gibi Türk bilim tarihçileri ve felsefeciler, özellikle İslam dünyasındaki bilimsel gelişmeler ve teknolojik ilerlemeler üzerine araştırmalar yapmışlardır. Bu bilim insanları ayrıca, teknolojinin insan ve kültür boyutunu inceleyen çalışmalarıyla tanınmışlardır.

Teknoloji varlığı, günümüzde ulusların üstünlük yarışıdır. Hızla gelişen teknolojiler insan hayatının her alanını derinden etkilediği gibi insanların bilgi edinme ve eğitim alma biçimlerini de önemli ölçüde değiştirmektedir. Bu yarıştaki ulusun yerini ulu önder M. Kemal ATATÜRK: "Türkiye'nin çocukları, Batı'nın teknolojisinin haraçgüzarı (vergi vereni) olarak değil, kendi icat ettikleri tekniklerle değerlerimizi yeryüzüne çıkarmalı, dünyaya duyurmalıdır." sözleriyle en güzel şekilde ifade etmektedir. Bu ifade eğitimde teknoloji kültürünün önemine dolaylı olarak vurgu yapmaktadır.

2. YÖNTEM

Bu çalışmada nitel araştırma yöntemi kullanılarak doküman analizi gerçekleştirilmiştir. Doküman analizi belgelerin gözden geçirilmesi, kapsamlı bir inceleme yapılması ve yorumlanmasını içermektedir. Bu süreç, içerik analizi ve tematik analiz bileşenlerini birleştirerek bilgiyi ana sorulara ilişkin kategorilere ayırma işlemi içerir. İçerik analizi yazılı materyallerin sistemli bir şekilde değerlendirildiği bir yöntem olarak kullanılır (Patton, 2002, s.4; Corbin ve Strauss, 1998, s.10-12). Çalışma için bilgi toplama ve inceleme yapma amacıyla yazılı literatür incelenmiştir. Elde edilen veriler sayılara dökülemeyeceğinden asıl amaç araştırılan konuyla ilgili okuyucuya betimsel ve gerçekçi bir resim sunmaktır (Yıldırım ve Şimşek, 2018, s.189).

3. BULGULAR

Teknoloji Nedir?

Teknoloji insanlık tarihiyle başlamıştır. Tüm teknolojik devrimler göstermektedir ki teknoloji insan yaşamını kolaylaştırmak ve geliştirmek amacıyla kullanılan araç ve sistemlerin bilgisidir. Hansen (2023, s.14) öncelikle teknoloji tanımının doğru yapılmasını önerir. Ona göre teknoloji her geçen gün dikkati daha fazla çeken, gündelik hayatı derinden etkileyen birtakım aygıtlardan ibaret gibi tanımlanır. Buna örnek olarak son yüzyılı etkileyen bilgisayarları verir. Ancak teknolojinin bu tanımı sadece onu kullanan halk açısından yeterli görülürken kavram üzerine az da olsa düşünenlerin bu tanımı ilkel bulacağını düşünür. Modern toplumları ve gelişimlerini anlamak için felsefeciler, tarihçiler, eğitimciler, siyasetçiler, sosyologlar, ekonomistler, eleştirmenler bu konu üzerinde sıklıkla kafa yormuşlardır. Bu çok yönlü inceleme, kavramın gösterge bilim doğrultusunda tanımlanmasına yol açmıştır. Hansen'in in (2023 s.19) Schatzberg'den aktarıma göre, teknoloji kelimesi modern kullanımda "endüstriyel sanat, uygulamalı bilim ve teknik olarak teknoloji" olmak üzere kendini üç başlık altında tasnif edilmiştir.

Teknoloji kavramı felsefi açıdan incelendiğinde, Yunan kültüründe "Techne" olarak adlandırılır. Bahsi geçen kavram bugün dilimizde "açığa çıkarmak" anlamına gelir. Martin Heidegger ise, teknik kavramını "gizini açma" veya "revealing" olarak ifade eder. Günay, otomobil üretimi örneğiyle düşünceye açıklık getirir. İlk başta şasi ile başlayan otomobil üretim sürecinde, parçalar montaj hattında birleştirilir ve sonunda tüm parçalar otomobil formunda bir araya getirilir. Böylece otomobil üretilir ve mevcut olan bir çizim veya otomobil projesi, malzeme (otomobil parçaları) ile birleştirilerek dış dünyada gerçek bir varlık olarak ortaya çıkar, "meydana gelir", "görünür hale gelir", "gizini açar" veya "gerçekleşir". Günay'a göre bu durum Aristoteles'in varlığın dört nedeni (1. Form nedeni ("causa formalis"), 2. Madde nedeni ("causa materialis"), 3. Amaç nedeni ("causa finalis") ve 4. Eylem nedeni ("causa efficiens") olarak adlandırdığı nedenleriyle örtüşmektedir (Günay, 2017, s.164). "Teknoloji" kelimesi etimolojik olarak iki kelimenin birleşiminden oluşan bir terimdir. "Techne" kelimesi,

el işi, zanaat, pratik beceri, bilgi ve ustalık gibi farklı anlamları içerirken, "Logos" kelimesi anlamlandırma, mantıklı bir şekilde düşünme, akılla işleme gibi kavramları temsil eder. Oxford İngilizce Sözlüğü'ne göre, teknoloji sistematik bir şekilde iyileştirmeyi ifade eder. Bu bağlamda, teknoloji, pratik uygulamalar için bilgi ve beceriyi içeren bir kavram olarak tanımlanabilir (Ural, 2015, s.137).

Üretimle ilgili bilgi birikimi veya kullanılabilir bilgi teknoloji olarak tanımlandığında bu tanım hem fiziksel hem de sosyal ilkeleri içerir ve bu ilkelerin üretim süreçlerine uygulanmasına yönelik bilgileri kapsar. Ayrıca günlük üretim işlemleri için gerekli bilgilere de odaklanılır (Çelikçapa, 1996, s.96). Böyle bir tanım üretimde kullanılan araçlar, makineler, malzemeler ve süreçler gibi somut unsurları içerirken, sosyal ilkeler olarak iş birliği, iş süreçlerinin organizasyonu ve insan kaynakları yönetimi gibi daha soyut faktörleri de kapsar. Teknoloji, insanların bilgi, beceri ve emeklerinin etkileştiği bir alandır ve teknolojinin hayatı geliştirmeye yönelik birçok yönü bulunmaktadır. İnsanların değerleri, inançları, kültürleri ve düşüncelerine katkı sağlayan ve yeni meslek alanlarının doğmasına yol açan bir faaliyettir. Teknolojinin doğayla olan etkileşimi ve bilgi boyutu da önemlidir. Teknoloji günlük yaşamı kolaylaştırmanın yanı sıra çevreyi anlama ve evreni keşfetme amacı da güder. Bu nedenle teknoloji sadece maddi değil, aynı zamanda manevi bir anlam da taşır (İnam, 1993, s.62). Hood da aynı şekilde ihtiyaçların karşılanması amacıyla insanlar tarafından teknik araçlar, materyaller, bilgi ve personel tarafından düzenlenen bir sistem olan teknolojinin sadece fiziksel ekipmanı değil, aynı zamanda teorik temelleri olan bir yapı olarak kabul edilmesi gerektiğini ifade eder (1983, s. 347).

Teknoloji, insanlığın bilgi ve yaratıcılığını kullanarak gelişen; aynı zamanda insanlığın ilerlemesini ve dönüşümünü şekillendiren bir güçtür. Genel olarak teknolojinin sadece fiziksel araçlarla sınırlı olmadığı düşünülebilir. Teknoloji aynı zamanda bir düşünce ve kültür meselesidir. Teknolojinin insanların düşüncelerini şekillendiren, toplumsal yapılarını etkileyen, değerlerini yansıtan, içsel dünyasını ve toplumsal ilişkilerini dönüştüren yönlerini kabul etmek önemlidir.

Teknolojinin İnsanla Bağı

Teknoloji, her alanı insan merkezli etkilemiştir. İletişimin gelişimi, üretim süreçlerinin artışı, daha hızlı ve konforlu seyahat olanakları gibi ilerlemeler, insan eliyle geliştirilmiş teknolojik yeniliklerle şekillenmiştir. Heidegger'a (1998, s.44) göre teknik amaçlarını gerçekleştirmek için araçlar üretme ve kullanma etkinliği temelde insanın faaliyetidir. Ancak teknoloji sadece amaç için araçlar üretmekle sınırlı değildir. Teknolojinin ruhunu kavramak ve yönlendirmek, insanlığın gerekliliğidir. Teknoloji hızla ilerlerken, insanlığın insani değerlerini ve kimliğini korumak ve güçlendirmek önemlidir.

İnsanın eksiklikleri ve sahip olduğu olanaklarına eğilen İnam (2002, s.104), bedensel açıdan, bilgi ve inanç yönlerinden nasıl gelişirse gelişsin insanın her zaman eksik olacağını düşünmektedir. Bu anlayış insanlığın doğadan, çevresinden ve tarihsel mirasından getirdiği kaynakları keşfetmesine ve gücü oranında eksikliklerini geliştirmesine olanak tanır. Eksiklikler varlığından olanaklar varlığına doğru bu gelişim süreci, teknolojinin insan yaşamında nasıl dönüştürücü bir rol oynadığının açık bir göstergesidir. Benzer şekilde teknolojiye dair düşünsel katkı sağlayan Türk düşünür Nermi Uygur da teknoloji ve insan ilişkisine dair şunları söyler:

“Bütün bunların doğuştan eksik bir varlığın elinden çıktığını söylemek gülünçtür. İlk bakışta doğuştan eksik görünse de şöyle ya da böyle özünde bulunan bir takım yaratıcı güçleri kımıldatarak bütün bunları yaratır.” (2002, s.36)

Uygur’un ifadesi ile insan, yaratıcı yönüyle eksik yanlarını telafi edebilir. Bu noktada özünde bulunan üretebilme gücünün eğitimle desteklenebilir olması önemlidir.

Fuat Sezgin ülkelerin ve o ülkeye mensup insanların tarih, kültür, ekonomi, askeri kapasite ve liderlik gibi birçok faktörü içeren özgüvenlerinin teknoloji ile bağıını vurgular.

“17. yüzyılın başlarından itibaren Müslümanlar bakıyorlar ki Avrupalılar teknolojide bizden ileri. Mesela Avrupalıların elindeki topu görüyorlar ama Avrupalıların o topu bizden aldıklarını bilmiyorlar. Pusulayı görüyorlar ama onların pusulayı bizden aldıklarını bilmiyorlar! Bunları gördükçe aşağılık duygusu geliyor.” (Turan, 2019, s.73).

Turan ile yaptığı sohbette söz ettiği gibi hem bireysel hem de uluslararası arenadaki özgüven, insanların dünyaya bakışını etkiler. Ona göre eğer bir toplum diğer toplumların teknolojik ilerlemelerini gözlemleyip kendi geçmiş katkılarını fark etmezse, bu durum aşağılık duygusu yaratabilir.

Aydın Sayılı, bilim ve teknolojinin toplumlara önemli gelişim fırsatları sunduğunu ve bunun insanlık için önemli olduğunu belirtir. Ona göre bilim, toplumların üstesinden gelebileceği ve toplum şartlarına uyum sağlayabileceği güçlü bir kuvvet olarak kabul edilmelidir. Benzer şekilde teknoloji de aynı vasıflarda ikinci bir önemli güçtür. Ayrıca Sayılı, bilimsel buluşların insan zihniyetlerini etkileme potansiyeline dikkat çeker. Bu nedenle bilim ve teknolojinin insanlık üzerindeki etkisi sadece fiziksel çevre ve toplumsal şartlarla sınırlı değildir. En küçük ve basit bilimsel keşiflerin bile insanlığın gelişimine sürekli olarak katkı sağlayabileceği vurgulanır (Sayılı, 2010: 375). Sayılı, bu perspektif ile bilimin ve teknolojinin insanlığın refahını artırma ve sorunları çözme kapasitesini vurgulamış olur.

Fuat Sezgin, bilim ve teknolojinin temeli ve anlamına dair görüşü medeniyetin ortak mirası şeklindedir. Modern Avrupalılar modern teknolojiyi geliştirmişlerse, buna başka bölgelerde yaşayan insanlar ve milletlerinde katkısı olduğunu belirtir. Teknolojik ilerlemeler ve bilim tesadüf sıçramalarla ya da tamamen birbirinden bağımsız ortaya çıkmamaktadır. Dolayısıyla bilim ve teknolojinin kültür birikimi olduğu sonucuna varır (Turan, 2010, s.55). Aynı şekilde Nermi Uygur’da da teknolojinin temelinde insan ve kültür vardır. Teknolojinin varlığı ve gelişimi, insanın kültürel birikimleriyle sıkı sıkıya bağlıdır. Kendi söylemi ile,

“Her teknik nesne belli bir kültür ortamının nesnesidir, bu ortamda vardır; varlığını bu ortamda, bu ortamla birlikte sürdürür. Teknik nesnelerin her türlü değer ve anlamı içinde yer aldığı kültürdedir ve kültür ile ölçülür. Kültürün bir kesimi olarak tek tek teknik nesnelere genellikle bir yerden başka bir yere taşınabilir nesnelere. Teknik nesnelere yerden yere toplumdaki kültürden kültüre aktarılabilen nesnelere.” (2002, s.45).

Eğitimde Bilim ve Teknoloji Kültürü

Günümüzdeki teknolojik gelişmeler insanların çoğunun yakın gelecekte zorlanabileceği, hayatı ve ilişkilerini etkileyen değişikliklerin olacağını göstermektedir. Modern teknoloji yalnızca büyük makinelerden oluşmamaktadır. Aslında modern teknoloji insanların düşünce tarzlarını, sosyal etkileşim biçimlerini ve yaşam biçimlerini değiştirmektedir (Güngörmez, 2016, s.96). Konunun uluslararası boyutu ele alınırsa 20. yüzyılın ikinci yarısıyla birlikte ülkeler arasındaki teknoloji farkı belirgin hale gelmiş ve iki kutuplu dünyada teknolojiyi güç

olarak kullanan ülkeler diğerlerine üstünlük sağlamıştır (Elmacı, 2015, s.57). Bugün teknoloji yaşamın her alanında etkisini hissettirir. Bu bağlamda eğitimde de yeni teknolojilerin kullanımı şaşırtıcı değildir. Son 10-12 yılda okullara donanım ve yazılım desteği sağlayarak büyük yatırımlar yapılmış ancak bu yatırımlar kısa süre içinde atıl hale gelmiştir (Dağhan, 2011, s.2). Teknolojiyi kullanma yeteneğinin yanı sıra üretme, yönetme, geliştirebilme yeteneği de önemlidir. Bu açıdan bakıldığında teknoloji, ürünlerin sadece satın alınıp kullanılmasından çok daha fazlasıdır. Bu bağlamda teknoloji ürünlerini kullanmaktan öte, teknolojiyi anlamak, adapte etmek ve hatta kendi ihtiyaçlarına uygun hale getirecek düşünsel yaklaşımlar eğitim süreçlerinde önem kazanır.

İnsanlık tarihi boyunca kullanılan teknik araçlar ve aletler, genellikle insanın uzantıları olarak hizmet etmiştir. Bu araçlar bağımsız bir varlık taşımamış, insanın işlerini kolaylaştırmakla anlam bulmuştur. Ancak modern çağ ile birlikte işçiler için kişisel ve vazgeçilmez birer araç haline gelen teknolojik aletler, iş kapasitesini etkilemiş, işçilerin gözlerini keskinleştirmiş, becerilerini geliştirmiş ve işledikleri malzemeye daha fazla saygı göstermeyi öğretmiştir. Bu nedenle teknoloji her dönemde sürekli bir disiplin ve eğitim aracı olmuştur (Mumford, 2017, s. 295). Teknolojik kültürün oluşmasında eğitim kurumlarına büyük görev düşmektedir. Teknolojik çevrenin mantığını anlamadan ve içselleştirmeden teknolojik kültüre katkıda bulunulamaz. Teknoloji kültürünün oluşumu üzerinde etkili olan eğitimin karar organlarından biri olan Millî Eğitim Bakanlığının 1974'de düzenlenen 9. Şûra toplantısında teknoloji kavramına ilk kez değinilmiştir. Türk Millî Eğitimi'nin temel ilkeleri arasında "bilimsellik" kavramına yer verilmiştir. Bu çerçevede ders programlarının, eğitim yöntemlerinin, araç ve gereçlerin, bilimsel ve teknolojik esaslara ve yeniliklere uygun olarak sürekli geliştirileceği vurgulanmıştır. 10. Millî Eğitim Şûra'sında da (1981) Millî Eğitim Sistemi'nin temelinin bilim ve teknolojiye dayandırılmasının önemine vurgu yapılmıştır (Dağhan, 2011, s.3).

Bilim ve teknolojiyi birbirinden ayrı düşünmek mümkün değildir çünkü biri diğerinin verilerini kullanmaktadır. İslam dünyasının bilim ve teknolojiye katkıları konusunda önemli bir düşünür ve bilim tarihçisi olan Fuat Sezgin, İslam medeniyetinin teknoloji ve bilimde ilerlemesi ile ilgili olarak şunları söyler:

"Konstantinopolis'in (İstanbul) (857/1453) fethiyle Osmanlılar İslam dünyasında öncülüğü ele geçirdi. Osmanlılar genişlemelerinde eğitim ve bilime önem verdiler ve 16. yüzyılın sonuna kadar bilimsel yaratıcılık eksik olmadı."

Sezgin, Batı karşısında geri kalmışlıkla ilgili olarak; Avrupa'da olduğu gibi İslam dünyasında teknik alanında teorik bölüme göre daha hızlı bir kabul ve yaygınlık kazandırma yeteneğinin olmamasının önemine dikkat çekmiştir. Ona göre, Avrupa'da kitap basım tekniğinin XV. yüzyılda gelişimi ile teknik çizimlerin baskı olarak çoğaltılabilme imkânı bulması makine üretimi ve endüstriyel gelişim için uygun koşulların oluşmasına olanak tanımıştır (Sezgin, 2008, s.173-178). Fuat Sezgin'in çalışmaları özellikle Orta Çağ İslam dünyasındaki bilimsel ve teknolojik gelişmeleri ortaya koymak ve İslam dünyasının bu alandaki katkılarını vurgulamak üzerine odaklanır. Sezgin her ne kadar Avrupa karşısında bilim ve teknolojiye gerilemenin sebeplerini söylese de İslam dünyasındaki bilimsel ve teknolojik gelişmelerin Avrupa Rönesans'ına büyük katkıları olduğunu da çalışmalarında belirtir.

Tarih boyunca teknoloji her zaman bilimden çıkmamış, ayrı olarak da gelişmiştir. Ancak Orta Çağ'dan günümüze teknolojinin kendi özgün buluşları olduğu gibi, bilime de katkı sağladığı görülmektedir. Çağdaş Türk düşünür Aydın Sayılı'ya göre sistemli ve büyük ölçekli teknolojik ilerlemenin temelini, sistemli bilimsel bilgi ve araştırma oluşturur (2010, s.137). Teknoloji mevcut bilgileri kullanarak gelişir ve en güvenilir bilgiler bilimsel yollarla üretildiği için teknoloji büyük ölçüde bilimden yararlanır. İnsan, istekleri ve ihtiyaçlarının nasıl karşılanabileceği konusunda mevcut bilgiyi kullanarak çözüm arayışına girer. Eğer teknoloji bir sorunu veya sorun kompleksini bilimsel bilgi ile çözmeye yollarını bulabilirse, başarısının sırrı ve temelindeki anahtarı bu yaklaşımına borçlu olur (Sayılı, 1988, s.7).

Nermi Uygur ise, bilim ve teknolojinin ayrılmaz bir ilişkisi olduğunu ifade eder. Teknolojinin kendini konumlandırışında bilimsel bilgi olmazsa olmazdır. Bilim-teknik ilişkisinde en yerinde yargı, bilim ile tekniği birbirinden ayırmamaktır. Günümüzün teknolojisinde neyin bilim neyin teknik olduğunu birbirinden ayrı tasarlamak söz konusu değildir ve bu durum bilim ve teknolojinin birbirine entegre olduğu gerçeğini yansıtmaktadır (Uygur, 2002, s.41). Aydın Sayılı, teknolojiyi kendi ifadesiyle "saf bilim" gibi tamamen objektif bir alan olarak görür. Toplumdan, dil veya milletten bağımsızdır. Teknolojik gelişmeler genellikle yeni ekonomik şartlar yaratır ve toplumların yapılarında değişikliklere neden olabilir. Ayrıca teknoloji insanların zihniyetlerini de etkiler. Onun düşüncesine göre geçmişte olduğu gibi günümüzde de teknik ilerlemelerin ekonomik ve toplumsal sonuçlarının büyük olduğu kesindir (Sayılı, 2010, s.140).

Bilim ve teknoloji insan düşüncesini, algılama biçimini, değerleri, duyguları ve yaşam tarzını derinden etkileyen bir güç haline gelmiştir. Bilim, evreni ve insanı anlama yolunda birçok başarıya imza atarken, teknoloji ise insan yaşamındaki sorunları çözmeye yönelik olarak uzaklıkları kısaltan, haberleşmeyi kolaylaştıran ve hastalıklara çare bulan bir etkinlik haline gelmiştir. Ancak bu iki etkinlik, insanın yaşadığı zorluklara ve acılara hala tam olarak çözüm sunamamaktadır. Bu nedenle bilim ve teknolojinin ekonomik ve toplumsal boyutlarının yanı sıra felsefi boyutunun da ele alınması gerekmektedir. Bilim ve teknoloji hayatın her yönünü etkiler. Beslenmeden ulaşıma, korunmadan hastalıklara çare arayışına, haberleşmeden öğrenmeye, anlamaya, düşünmeye kadar pek çok alanda varlığını sürdürmekte ve insanın yaşamının ayrılmaz bir parçası haline gelmektedir. İnan'ın düşüncesine göre insanız denildiğinde bir bakıma bilim ve teknoloji ile insanız denilir (2004, s.20-28)

Dünya genelindeki bilgi birikimi 1850'li yıllara kadar her yüz yılda iki katına çıkarken, 1970'lerde bu süre beş yıla düşmüş, 1980'lerden itibaren ise bilginin yenilenme hızı bir yılın altına inmiştir. Yeni bilgi üretimi, sonraki bilgilerin üretimine hazırlık niteliği taşımaktadır. Wright (2006, s.30): "Bugünlerde öyle bir geçit noktasına geldik ki otuz yaşımıza geldiğimizde çocukluğumuzda öğrendiğimiz beceriler ve bilgilerin pabucu dama atılıyor, ellisini aşmış pek az kişi çabalasalar bile konuşma ve davranışlar bakımından olsun, zevkler ve teknoloji açısından olsun kültürlerine ayak uydurmayı becerebiliyor." diyerek teknoloji ve bilimin hızlı ilerleme yolculuğunu vurgular.

Teknolojik buluşlar genellikle yeni ekonomik şartlar doğurur. Bunlar çeşitli toplumsal şartların üzerinde değişiklikler yapabildiği gibi, dolaylı olarak insan zihniyetleri üzerinde de etkilidir (Sayılı, 2010, s.144). Aydın Sayılı'ya göre uygarlıkta en büyük gelişmeler bilimsel temele dayanan ve bilimden gücünü alan gelişme ve dönüşümlerdir. Bilim bir yandan teknolojik değişiklikleri büyük ölçüde temellendirirken, diğer yandan da görgü ve kavrayış

ufuklarının gelişmesine, manevi yaşamın sağlam düşünce temelleri üzerine oturmasına katkı sağlar ve böylece manevi hayat, tinsel yaşam ve yaşantılara, değer yargılarına yön verme rolünü üstlenir. Bilim ve bilime benzeyen teknoloji de insan hayatında büyük değişimlere neden olmuştur. Sayılı'ya göre insanlığın zorunlu değişiminin temel nedeni bilim ve bilime dayalı teknolojidir (Sayılı, 1985, s.15).

Bacon (2012, s.198) teknolojik buluşların dünyayı nasıl değiştirebildiğini açıklarken:

"Buluşların etkisine, sonuçlarına ve gücüne dikkat ettiğimizde, matbaa, barut ve pusula gibi üç önemli buluşun, eski dönemlerde bilinmeyen şeyler olduğunu açıkça görebiliriz. Çünkü bu üç buluş bütün dünyanın görünümünü ve durumunu değiştirmiştir. İlk olarak edebiyatta, sonra savaşta, son olarak da denizcilikte ve bu nedenle sayısız değişiklikler elde edilmiştir. O kadar ki, hiçbir imparatorluk, mezhep veya yıldız, insana yönelik işlerde, bu mekanik buluşlardan daha büyük bir güç ve etki yapmış görünmüyor."

Ülkelerin gelişmişliği, bilim ve teknolojideki başarıları ve buna bağlı olarak sanayideki üretim kabiliyetleri ve bunların uluslararası pazarlardaki rekabet üstünlüğü ile çok yakından ilgilidir. Bilimsel düşünme ve icat etmenin temelinde, dünyayı anlama merakı ve yaşamı daha rahat ve güvenli kılma ihtiyacı yatar. Bu ihtiyaçlardan ilki insanlığın tarihinde kuşaktan kuşağa aktarılan çeşitli yaşantı ve beceri biçimlerini kapsayan bir teknik gelenektir. İkincisi ise insanoğlunun duygu, inanç ve düşüncelerini içinde toplayan bir ruhsal geleneği oluşturur. Bu teknik geleneğin uzun ve zorlu gelişiminde şu dört aşama görülür.

- Eski Mısır ve Mezopotamya uygarlıklarının ampirik bilgi toplama dönemi;
- Antik Yunan'ın akılcı evrensel sistemlerin oluşturulduğu aşaması;
- Orta Çağ'da, Yunan felsefesi ile dinsel öğretileri birleştirme çabalarının karşısında, İslam dünyasının parlak bilim ve teknoloji başarılarını içeren dönem;
- Rönesans sonrası modern bilimin gelişmelerinin yer aldığı aşama.

Görüldüğü üzere ilk aşama tamamen, üçüncü aşama ise kısmen Doğu'da; ikinci ve dördüncü aşamalar ise, daha çok Batı'da gerçekleşen gelişmeleri yansıtmaktadır (Yörükoğulları, 2013, s.4-5). Bugünkü medeniyetin eklemlenerek geliştiği dikkate alınırsa, Doğu kültürlerinin bilim ve teknolojiye katkısı göz ardı edilemeyecektir. İslam ve Türk bilim-teknoloji tarihini değerlendiren Fuat Sezgin o dönem hakkında şöyle der:

"Diğer kültürlerden miras alınan bilgiler, deneyimler, teoriler ve araçlar sadece kullanılmakla kalmadı; aynı zamanda yeni bilgi alanlarının yaratılmasıyla genişletildi ve önemli bir yükselişe geçti."

Bundan anlaşılacağı gibi durağan olmayan bilim ve teknolojinin doğru öğrenilmesi ve geliştirilmesi medeniyetlere önemli katkılar sağlamıştır.

Türkiye'de bilim ve teknoloji politikalarının eğitimde teknoloji algısına katkısı incelenecek olursa, Yedinci Beş Yıllık Kalkınma Planında (1996-2000) konuya hassasiyetle değinildiği görülür. Teknoloji kültürünün topluma kazandırılması ve bilimsel gelişmelerde eğitim kurumlarının üstleneceği roller şu şekilde açıklanır:

- Eğitim ortamı, dünya genelindeki tartışmaların hızla yansıdığı bir platform olmalıdır. Soru sorma, eleştirme, tartışabilme, merak etme, bireye saygı gösterme, özgür düşünme ve yaratıcılık yeteneklerini geliştiren bir eğitim anlayışı benimsenmelidir.

- Eğitimin temel hedeflerinden biri, bilim ve teknolojiyle uyumlu bir toplum oluşturmaktır.
- Sosyal uyumun sağlanması ve bilimsel-teknolojik gelişmelerden yararlanmanın önemli bir bölümü eğitim alanında gerçekleşir. Üretim alanının yanı sıra yaşamın her alanında verimlilik, yaratıcılık ve kaliteye sahip mezunlara gereksinim vardır.
- İhtiyaç duyulan insan tipi, takım çalışmasına uyum sağlayabilen ve karmaşık problemleri disiplinler arası projelerle çözebilen bireyler olmalıdır.
- Eğitimde temel odak, yüksek kaliteli, yeni bilimsel ve teknolojik gelişmeleri sürekli olarak takip edebilen pratik uygulayıcıların artırılmasıdır.
- Hedeflenen, teknolojiyle uyumlu, modern teknolojiyi benimseyen ve kendi özgün teknolojilerini üretebilen bir toplumdur (Akbaş, 2003, s.78).

Hızla ilerleyen teknoloji dinamik bir yapıya sahiptir. Bu nedenle mevcut ahlaki normlar ve ilkeler teknolojik dünyada karşılaşılan durumları açıklama ve bunlara uygun çözümler üretme konusunda yeterli olabilmek için sürekli olarak gözden geçirilmeli, yeni durumlara uygun şekilde yorumlanmalı, değerlendirilmeli ve güncellenmelidir. Geleneksel erdemleri ve değerleri yeni teknolojileri dikkate alarak yorumlamak, tartışmak, genç neslin dünyasına uygun bir şekilde ifade etmek ve eğitim programlarına entegre etmek önemlidir (Umut, 2017, s.225-231).

Bu amaçla Millî Eğitim Bakanlığının yaptığı toplantılar incelendiğinde, 2014 yılında yapılan 19. Millî Eğitim Şûrası'nda daha önceki toplantılara nazaran teknoloji kavramına dair "Teknoloji Eğitimi" ve "Eğitim Teknolojileri" olmak üzere iki bakış açısının hâkim olduğu görülür. Ortaöğretimde bilim ve medeniyet tarihimizde öne çıkan düşünür ve bilim insanlarının çalışma ve eserlerine ilkökul, ortaokul ve lise öğretim programlarında yer verilmesi kararı anlamlıdır (TTKB, 2014, Karar.1.4.7.). Böylece Türk kültüründe bilim ve teknolojiye katkısı olanların öğrenilmesi ile medeniyetin gelişiminde rol almaya devam etme ve teknoloji üretebilme motivasyonu açısından önemlidir. Millî Eğitim Bakanlığı'nın Fatih Projesi ile okullarda kurduğu/kuracağı teknolojilerin öğretmen yetiştiren yükseköğretim kurumlarında kurulması ve öğretmen aday adaylarına bu teknolojilere ilişkin temel bilgi ve becerilerin kazandırılması kararı (karar. 14) ise, eğitim sürecinde modern teknolojilerin doğru amaçla kullanılır olması açısından önemsenmiş görünmektedir.

Düşünme becerisi, özellikle tasarım odaklı düşünebilme yeteneği (teknoloji ürünü = bilim + tasarım) önceden problemleri görebilme ve çözüm geliştirebilme yeteneği bugün teknolojiyi kullanabilme becerisinden daha da önemlidir. Bu becerilere sahip olmak, ekonomik ve uluslararası boyutlardan öte, eğitim açısından da son derece önemlidir. Çağımızın ünlü bilim filozofu Karl Popper yaşamı, "her şeyden önce ve her şeyin üstünde bir sorun çözme süreci" olarak tanımlar (Şeyhoğlu, 2014, s.3). Bu nedenle sorunları çözebilen toplumlar yetiştirmek anlamlıdır.

Teknolojiyle uyum içinde olan bir toplum, insanları ve toplumsal ilerlemeyi olumlu yönde etkilerken; aynı zamanda teknolojinin getirdiği sorunlarla da karşılaşabilir. Özellikle küresel ölçekte iklim değişikliği, küresel ısınma gibi sonuçlara yol açabilecek sorunlar bunlardan bazılarıdır. Eğitimde teknoloji politikaları ve uygulama programları oluşturulurken, teknolojiye karşı sadece iyimser bir yaklaşım (ekonomik ve toplumsal yararlar) değil, aynı zamanda kötümser bir yaklaşım (etik ve insani sorunlar) da dikkate alınarak stratejiler geliştirmek daha dengeli bir yaklaşımdır. Bu noktada teknolojiyi sadece insan ve toplumun yaşamını kolaylaştıran bir araç olarak görmenin dışında, teknolojinin

kötüye kullanımı ve olumsuz etkilerine de değinen Nermi Uygur (2002, s.20) "Hiroşima'da patlayan teknik ile öyle çok şey birden dank etti ki kafamıza. İki yanı keskin, evrence iri bir bıçak: her şeyi öyle kesip biçiyor ki, kesen eli de kesip biçiyor" diyerek teknolojinin yapıcı yönlerinin yanı sıra hızla ilerlemesi ile ahlaki ve etik sorunları da beraberinde getirebileceğini vurgular.

4. SONUÇ VE ÖNERİLER

Teknoloji, insan yaşamını kolaylaştırmak ve geliştirmek amacıyla kullanılan araç ve sistemlerin bilgisini ifade eder. İnsanlar eksikliklerini ve olanaklarını keşfederek teknolojiyi geliştirirler. Bilim ve teknoloji modern toplumların gelişiminde önemli bir rol oynar. Teknolojik gelişmeler toplumların ekonomik, toplumsal ve uluslararası rekabet üstünlüğünü etkiler. Bu bakımdan bilim ve teknoloji anlayışı ile yapılan eğitimin önemi artmaktadır.

Türk düşünürlerinden Aydın Sayılı ve Fuat Sezgin, İslam ve Türk toplumunun bilim ve teknolojiye katkılarını tarihi açıdan inceleyerek teknolojinin uluslararası rekabet açısından önemine vurgu yapmışlardır. Sözü geçen iki düşünürün çalışmalarında teknolojiye dair ortak iklimin bulunduğu söylenebilir. Bu iklimde teknolojinin toplumsal ilerleme için önemli bir unsur olduğu hissedilebilir. Nermi Uygur ise teknolojinin insan merkezli bir faaliyet olduğunu ve insanların yaşamını etkilediğini vurgular. Teknolojinin insanlığın değerlerini, kimliğini ve kültürünü koruması gerekliliğini önemser. Teknolojiyle uyum içinde olan bir toplum bazı alanlarda (sosyal, ekonomik, refah vb.) olumlu yönde ilerler. Uygur, aynı zamanda insanlığın teknolojinin getirdiği sorunlarla da karşılaşma ihtimaline dikkat çeker. Bu bağlamda teknolojinin etik ve insani sorunları da beraberinde getirebileceği düşünüldüğünde teknoloji politikaları oluşturulurken bu sorunlar ayrıca başlıklar halinde incelenebilir.

Eğitim kurumları teknolojik kültürün oluşturulmasında önemli bir rol oynar. Sezgin'in perspektifinden hareketle, bilim, teknoloji ve tarih bilinci bireylerin ve toplumların özgüvenini artırarak daha olumlu ve yapıcı teknoloji kültürüne katkıda bulunabilir. Bu bakımdan eğitim programlarında bilim ve teknoloji tarihi yer alabilir. Böylece bireylere teknolojik çevreyi anlama ve içselleştirme becerileri kazandırılabilir. İletişim, üretim, seyahat, sağlık gibi birçok alanı etkileyen ve insanların yaşam biçimini değiştiren teknolojilerin; eğitim ortamlarında kullanılmasının dışında üretebilme, geliştirebilme, doğru kullanabilme yeterlilikleri de kazandırılmalıdır.

Bilim ve teknolojiye dayalı eğitim, toplumların gelişimine ve rekabetçiliğine katkı sağladığı için önemlidir. Türk düşünür Aydın Sayılı'nın uygarlıkların gelişiminde birinci etmen olarak gördüğü bilim merkezli bakışını dikkate almak önemlidir. Bu amaçla eğitimde bilimsel düşünme ve yaratıcılığı teşvik eden bir yaklaşım benimsemek ve öğrencilere problem çözme yetenekleri kazandırmak gereklidir. Ayrıca teknolojiye karşı iyimser bir yaklaşımın yanında riskleri görebilen eleştirel bir bakışın da geliştirilmesi önerilir. Çünkü teknoloji hızla ilerlerken ahlaki ve etik sorunları da beraberinde getirebilmektedir.

KAYNAKLAR

- Akbaş, O. (2003). Ulusal Teknoloji Politikaları ve İlköğretimde Teknoloji Eğitimi. *Milli Eğitim Dergisi*. Sayı:160
- Bacon, F. (2012). *Novum Organum*. Tabiatın Yorumu ve İnsan Alemi Hakkında Özlü Sözler. (Çeviren: Sema Önal). Say Yayınları.
- Baç, M. (2022). Teknoloji Felsefesinin Antropolojik ve Görüngübilimsel Kipleri Üzerine Bir Sorgulama. *Kilikya Felsefe Dergisi*, (2), 1-22.
- Corbin, J., Strauss, A. (2008). Basics of qualitative research: Techniques and procedures for developing grounded theory (2rd Ed.). Thousand Oaks, Ca: Sage.
- Çelikçapa, F, O. (1996). Teknoloji ve İnsan. *Uludağ Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*. Cilt: XIII, Sayı: 1-2, Mart-Kasım
- Elmacı, İ. (2015). Bilim Politikası Çalışmalarında Bütünsellik Arayışı ve "Türk Bilim Politikası 1983-2003" *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi* 55-68.
- Dağhan, G., Kalaycı, E., Seferoğlu, S. (2011). Milli Eğitim Şuralarındaki Teknoloji Politikalarının İncelenmesi. *Akademik Bilişim 2011, 2-4 Şubat 2011 / İnönü Üniversitesi, Malatya 1*
- Günay, D. (2017). Teknoloji Nedir? Felsefi Bir Yaklaşım. *Yükseköğretim ve Bilim Dergisi/Journal of Higher Education and Science*. 194
- Güngörmez, B., (2016). Teknoloji ve Totalitarizm Ya Da Teknolojik Totalitarizm. *Sosyoloji Dergisi*. Armağan Sayısı: 89-97
- Hansen, S, B. (2023). *Teknoloji Felsefesi*. Ketebe Yayınları İstanbul.
- Heidegger, M. (1998). *Tekniğe İlişkin Soruşturma* (Türkçesi: Doğan Özlem) Felsefe Dizisi:7 Paradigma Yayınları.
- Hood, W. F. (1983). *Philosophy and Technology: Readings in the Philosophical Problems of Technology*, ed. C. Mitcham, R. Mackey, New York: Free Press
- İnam, A. (1993). *Teknoloji Benim Neyim Oluyor*. Alamak yayınları, Bahçe kitapları, Ankara
- İnam, A. (2004). *Teknoloji – Bilim İlişkisinin İnsan Yaşamında Yeri*. Teknoloji Kozan Ofset Türk Mühendis ve Mimar Odaları Birliği
- İnam, A. (2002). *Gönülden Bilime*. Hece Yayınları, Ankara
- İnam, A. (2004). *Teknoloji Bilim İlişkisinin İnsan Yaşamında Yeri*. Teknoloji. Türk Mühendis ve Mimar Odaları Birliği. Kozan Ofset. Ankara.
- Mumford, L. (2017). *Teknik ve Uygarlık*. Açılım Kitap. Çev: Emre Can Ercan
- Patton, M. (2002). *Qualitative research and evaluation methods*. California: Sage Publication.
- Sayılı, A. (2010). *Bilim Tarihi (Hayatta En Hakiki Mürşit İlimdir)*. Gündoğan Yayınları.
- Sayılı, A. (1985). *Orta Çağ Bilim ve Tefekküründe Türklerin Yeri*. Atatürk Kültür Merkezi, Türk Kültüründen Görüntüler Dizisi, Sayı: I, Ankara
- Sayılı, A. (1988). Atatürk ve Millî Kültürümüzün Temel Unsurlarından Bilim ile Entelektüel Kültür ve Teknoloji. *Erdem*, 3 (9) , 609-672

- Sezgin, F. (2008). *İslam'da Bilim ve Teknik* Cilt. I İstanbul Büyükşehir Belediyesi Kültür A.Ş Yayınları
- Şeyhoğlu, R. (2014). Açık Toplum ve Karl Raimund Popper. *Sosyal ve Kültürel Araştırmalar Merkezi Makale No. 8 / Mart*
- Turan, S. (2019). *Fuat Sezgin. Bilim tarihi sohbetleri. Söyleşi.* (4. bsk). İstanbul. Pınar Yayınları.
- TTKB, Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı, (2014). *Milli Eğitim Şûraları*
<https://ttkb.meb.gov.tr/www/gecmisten-gunumuze-mill-egitim-sralari/icerik/328>
(Erişim: 10 Mayıs 2022)
- Umut, T, N. (2017). *Küreselleşen Dünyada "İyi Bir Yaşam" Arayışına Teknoloji Nasıl Bir Katkı Sunar? Küreselleşme Karşısında Gençlerimiz: Şahsiyetin İnşası* (ed.Celal Türer), Türk Felsefe Derneği. Ankara, ss.221-232.
- Ural, M, N. (2015). Antik Yunan'da 'Teknik': Teknoloji Felsefesi Tarihine Genel Bir Bakış. *Mavi Atlas*, 4: 136-144.
- Uygur, N. (2002). *Çağdaş Ortamda Teknik*. YKY. İstanbul. 2002
- Wright, R. (2006). *İlerlemenin Kısa Tarihi*. An Illustrated Short History Of Progress Çeviri: Ebru Kılıç. Aylak Kitap: 14
- Yıldırım, A. & Şimşek, H. (2008). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri* (6.Baskı). Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Yörükoğulları, E., İhsanoğlu,E. (2013). *Bilim ve Teknoloji Tarihi*. Anadolu Üniversitesi Yayını

Yetişkin Eğitimi: Sistemik İnceleme*

Aynakhanım Eyubbova** & Müyesser Ceylan***

Atıf / Citation: Eyyubova, A. ve Ceylan, M. (2023). Yetişkin eğitimi: sistemik inceleme. *YENİSEY Uluslararası Dil, Edebiyat ve Eğitim Dergisi*, 4 (2), 58-74. <http://dx.doi.org/10.29228/yenisey.73686>

Özet

Yetişkin eğitimi alanında Türkiye’de yürütülen doktora ve yüksek lisans tezlerinin sistemik incelemesinin yapılması amaçlanarak yetişkin eğitimi alanında 1988-2021 yılları arasında YÖK Ulusal Tez Merkezinde yayımlanan 266 tez sistemik incelemeye tabi tutulmuştur. Sistemik inceleme sonucunda bulgular üç ana başlık altında incelenmiştir. Bunlardan ilki tezlerin künye bilgilerine ilişkin bulgulardır. Bu kapsamda yetişkin eğitimi tezlerinin 2019 yılında en verimli dönemini yaşadığı tespit edilmiştir. Analiz sonuçlarına ilişkin ikinci ana başlık tezlerin yöntem açısından değerlendirilmesidir. Bu kapsamda yayımlanan tezlerin çoğunluğunun nicel yöntemle dayalı olduğu, örneklem tercihinde kursiyerlerin ön plana çıktığı ve tezlerde ağırlıklı olarak ANOVA, t test gibi karşılaştırma analiz tekniklerine başvurulduğu tespit edilmiştir. Analiz bulgularının değerlendirilmesinde üçüncü ana başlık ise tezlerin akademik şekil şartlarına ilişkindir. Çalışma kapsamında öne çıkarılan öneri ve buna dayalı tartışmanın önemli boyutlarından biri bu çalışmadaki kısıtlardan kaynaklanmaktadır. Çalışmada veriler sistemik inceleme yöntemi ile incelenmiştir.

Anahtar Kelimeler

Yetişkin Eğitimi 1
Sistemik İnceleme 2
Andragoji 3

Makale Hakkında

Geliş Tarihi: 15.11.2023
Kabul Tarihi: 05.12.2023

Adult Education: A Systematic Review

Abstract

The aim of the study is to evaluate the doctor and master's theses published in the field of adult education in the context of Turkey. 266 theses published in the YOK National Thesis Center between 1988-2021 in the field of adult education were subjected to systematic review analysis. As a result of the systematic review analysis, the findings were examined under three main headings. The first of these is the findings related to the identity information of the theses. In this context, it has been determined that year of 2019 is the most productive period for adult education. The second main topic regarding the analysis results is the evaluation of the themes of the theses. The third title in the evaluation of the analysis findings is related to for malre quirements in scope of academic writing. Representation of study data with systematic analysis method.

Keywords

Adult Education 1
Systematic review 2
Andragogy 3

About Article

Received: 15.11.2023
Accepted: 05.12.2023

* Bu makale, Aynakhanım Eyyubova tarafından Anadolu Üniversitesi Eğitim Yönetimi, Teftişi, Planlaması ve Ekonomisi Bilim Dalı'nda yazılmış "Türkiye’de 1988-2021 Yılları Arasında Yetişkin Eğitimi ile İlgili Yazılmış Tezlerin Sistemik İncelemesi" başlıklı yüksek lisans tezinden üretilmiştir.

** Yüksek Lisans Öğrencisi, Anadolu Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, ayna94.ea@gmail.com ORCID: 0009-0008-3830-0283.

*** Dr. Öğr. Üyesi, Anadolu Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, mceylan@anadolu.edu.tr ORCID: 0000-0001-7830-2584.

1. GİRİŞ

Yetiřkin eğitimine yonelik ortaya konulan ulusal alanyazın incelendiğinde, Tırkiye bağlamında ortaya konulan yetişkin eğitimine yonelik araştırmaların toplu olarak değerlendirmeleri oldukça kısıtlı bir alan kapsamaktadır. Gerçekleřtirilen araştırmalar incelendiğinde ise yetişkin eğitimine yonelik taramaların 2 ayrı sınıfta toplandığı gırılmektedir. Bunlardan ilki Scopus, Google Scholar, EBSCO gibi veri tabanlarında yayımlanan makalelerin birlikte değerlendirilmesine yonelik araştırmalardır. İkinđisi ise yuğsek oğretim kurumlarında gerçekteştirilen tezlere yonelik alan yazın taramalarıdır. Bahsi geçen her iki tarama alanında da yayın sayısı sınırlı olmakla birlikte, taramaların ortak noktası genellikle belli unversitelerin bnyesinde gerçekteştirilen tezler ya da belli zaman periyotlarına ait araştırmaların incelenmesidir. Literatırde bütüncül bir bakış ağısıyla yetişkin eğitimine yonelik bilgi birikimini ele alan bir çalışma ön plana çıkmamaktadır. Bu boşluktan hareketle çalışmanın amacı Tırkiye’de yetişkin eğitimi konusunda gerçekteştirilen tüm tezlerin yonem ve içerik odaklı derinlemesine incelenmesidir. Çalışmanın amacını ve kapsamını literatırdeki bu çalışmalardan ayıran ve önemini oluşturan temel unsur ise çalışma kapsamında yetişkin eğitimine yonelik tezlerin bütüncül bir bakış ağısıyla değerlendirilmesidir. Bununla birlikte yetişkin eğitimine yonelik değerlendirme çalışmaları incelendiğinde araştırmaların genellikle içeriğe odaklandığı (Kılıç ve Arslan, 2016; Yıldız, 2004; Eldelekliođlu Onuk, 2019) ve akademik Őekil Őartlarının nadiren incelendiği gırılmektedir (Yıldız, 2004). Őekil Őartlarına yonelik dūřuk ilgi gerçekteştirilen araştırmaların ne derece bir dūzen sergilediği konusunda soru işareti yaratırken, Sayın (2010) akademik çalışmalarda Őekil Őartlarının aynı zamanda güvenilir bilgi üretmeyi destekleyerek, özensiz çalışmaların alanı etkilemesinin önüne geçtiğini vurgulamaktadır.

Çalışmada yetişkin eğitimi üzerine gerçekteştirilen makaleler yerine, lisansüştü tezlere odaklanılmasının temel nedeni Tırkiye’deki yetişkin eğitimine odaklanan araştırma akımlarının gerek unversite bazlı gerek bölüm kimlik bilgilerinin öne çıkarılmak istenmesidir. Bu kapsamda ilgili çalışma yetişkin eğitimi kapsamında hem Tırkiye’de öne çıkan temel araştırma kimliğini ortaya koyacak olup, hem de yetişkin eğitimi üzerine öne çıkan bilimsel tema ve yonemlerin nasıl Őekillendiđini aktaracaktır. Bu ağıklamalardan hareketle bu çalışma, hem yetişkin eğitimi konusunda tarihsel olarak araştırma eğilimlerini sunarken, aynı zamanda üretilen tezlerin Şekil uygunluğunu değerlendirerek alandaki güvenilir bilgi birikimini topluca ele alma imkanı sunmaktadır. Dahası yetişkin eğitimi literatırdeki araştırma boşluklarını ortaya çıkarmak açısından da çalışmada takip edilen yol önem arz ederken ve tezin gelecekte yetişkin eğitimi alanında araştırma yapmak isteyen araştırmacılara alanın temel dinamiklerini sunması açısından önem arz edeceği öngörılmektedir.

2. YÖNTEM

Tırkiye’de yetişkin eğitimi alanında üretilen tüm yuğsek lisans ve doktora tezlerinin analizinin yapıldığı bu çalışmada sistematiğ inceleme metodu esas alınmıştır. Sistematiğ inceleme, belli bir konuda yapılan orijinal araştırmaların belli yonemlerle incelendiği bilimsel incelemedir (Okumuş, 2008). Sistematiğ incelemeler, genellikle çeşitli çalışmalardan elde edilen verileri tek bir nicel tahmine indirgeme veya etki büyüklüğu değerini belirlemek için istatistikler teknikler kullanmayı içeren meta-analizin bir bileşenidir (Petticrew & Roberts, 2006; Akt. Arık, 2017).

Araştırma Modeli

Yetişkin eğitimi üzerine gerçekleştirilen doktora ve yüksek lisans tezlerinin incelenerek, yetişkin eğitimi üzerine ortaya konulan bilgi birikiminin derinlemesine çözümlenmesini amaçlayan bu çalışma sistematik inceleme yönteminde tasarlanmıştır.

Araştırmaya konu olan tezlerin incelenmesinde sistematik inceleme yönteminden faydalanılmıştır. Sistematik inceleme süreci, özel olarak seçilen arama terimleri ışığında, belirlenen veri tabanlarında o alanda yayınlanmış olan çalışmaların belli kriterlere tabi tutularak tarafsız ve sistemli şekilde taranması, sentezlenmesi, değerlendirilmesi ve sonuçların tartışılması ile gerçekleşir. Genellikle sistematik inceleme sayesinde literatürde var olan çalışmalar incelenir, daha fazla çalışmanın varlığı gerekli görülen konulara dikkat çekilir. Çalışmalarda tespit edilen olumlu ve olumsuz yönler, gelecek çalışmalara ışık tutmak amacıyla ortaya koyulur (Bakı, 2022).

Yetişkin eğitimi alanında Türkiye bağlamında yürütülen doktora ve yüksek lisans tezlerinin derinlemesine incelenmesi amacıyla gerçekleştirilen bu araştırma da yetişkin eğitime yönelik bilgi birikiminin çözümlenme sürecinde yukarıda sıralanan ve Khan ve arkadaşları (2003) tarafından öne sürülen beş araştırma basamağı (yapılacak çalışmanın hangi sorulara cevap vereceği ve böylece çalışmanın çerçevesinin belirlenmesi; incelemeye alınacak ilgili araştırmaların belirlenmesi; belirlenen araştırmaların niteliklerinin değerlendirilip hangilerinin inceleme kapsamına dahil edileceğinin belirlenmesi; incelenen araştırmaların bir araya getirilmesi, bulgularının özetlenmesi ve araştırmalar arasındaki farklılıkların ortaya konması ve elde edilen bulguların yorumlanması) takip edilmiştir.

Evren ve Örneklem

Araştırmanın evreni Türkiye’de yetişkin öğretimi üzerine gerçekleştirilen araştırmalardan oluşmaktadır. Ancak araştırma kapsamında bütün evrene ulaşmanın ortaya çıkardığı maddi ve manevi kısıtları göz önüne alınarak örnekleme tekniklerinden amaçlı örnekleme tekniğine başvurulmuştur.

Araştırmanın örnekleme yetişkin eğitimi üzerine YÖK Ulusal Tez Merkezi Veri Tabanında bulunan yüksek lisans ve doktora tezleri olarak belirlenmiştir. Veri tabanında tezler yetişkin eğitimi, sistematik inceleme, andragoji ve yetişkinlerde eğitim anahtar sözcüklerinden yararlanılarak taranmıştır. Amaçlı örnekleme sürecinin belirlenmesinde literatürdeki çalışmalar dikkate alınmıştır.

Literatürde yetişkin eğitime ilişkin yüksek öğretim programları kapsamında üretilen tezlerin sınırlanmış periyotlar dahilinde ele alınmasına karşın bütüncül bir şekilde ele alınmaması literatürde önemli bir açığa işaret etmektedir. İlgili işaret çalışma kapsamında dikkate alınan amaçlı örneklemin sınırlarının çizilmesinde etkili olmuştur.

Araştırma evreninin belirlenmesinde ana çıkış noktası YÖK Ulusal tez merkezinde yer alan yetişkin eğitimi konulu yüksek lisans ve doktora tezleri olup gerçekleştirilen ilk taramada toplam “308” teze erişilmiştir. Elde edilen bu 308 tez ulaşılabilir araştırma evrenini temsil ederken, evrenden örnekleme geçiş sürecinde araştırmaların izin durumu, zaman periyodu ve tez içeriğinin yetişkin eğitimi ile uyumlu olması dikkate alınmıştır. Sonuç olarak araştırma evreni içerisinden 266 tez araştırma örnekleme olarak belirlenmiştir.

Veri Toplama Araçları

Sistematiğ inceleme yöntemi kapsamında incelemeye tabi olacak literatürün nasıl ele alınacağı önemli bir noktaya işaret etmektedir. Bu kapsamda sistematiğ inceleme araştırmacıları literatürün incelenme sürecinden önce belli inceleme kriterlerinin belirlenmesinin önemli olduğunu vurgulamaktadır (Woodside ve Sakai, 2001; Stufflebeam, 2000; Sağlam ve Yüksel, 2007).

Araştırma kapsamında elde edilen verilerin değerlendirilmesi için literatürde daha önceki çalışmalar incelenmiş olup (Scriven, 1991; Stake ve Schwandt, 2006; Kılıç vd., 2016), bu çalışmalardan hareketle sistematiğ inceleme kriter formu oluşturulmuştur.

Araştırmada faydalanılan değerlendirme kriterleri 3 ana başlık, 15 alt başlık altında toplanmaktadır. Ana başlıklar tezlere ilişkin kimlik bilgileri, içerik bilgileri ve Şekil Őartlarından oluşmaktadır. Bahsi geçen 3 ana başlık kendi içinde alt dallara ayrılmakla birlikte kimlik bilgileri yayın yılı, niversite, anabilim dalı ve tez türünü kapsamaktadır.

İçerik bilgileri tezin teması, örnekleme, yöntemi, veri toplama aracı ve analiz tekniğini içeren beş alt kriter başlığına sahiptir. Son olarak tezlere ilişkin Şekil Şartı kriteri başlığının altında ise araştırmanın amacı, önemi, problemi, literatür taraması, tartışma – neri bölümü ve araştırmada kullanılan veri toplama aracının ekte verilme durumu dikkate alınmıştır.

Verilerin Toplanması ve Analizi

Çalışma kapsamında takip edilen yöntemin ana adımları veri toplama, çözümleme ve raporlama olmak üzere üç basamaktan oluşmaktadır. Birinci basamak olan veri toplama sürecinde ilk olarak araştırmanın amacı dikkate alınarak veri tabanı tercihi belirlenmiştir. Daha nceki başlıklarda da belirtildiği üzere YK Ulusal Tez Merkezi Veri Tabanı araştırma kapsamında odaklanılan veri tabanı olarak tercih edilmiştir. Bu noktada YK veri tabanının farklı niversiteler bünyesinde yayımlanan tüm tezlere toplu erişim imkanı sağlaması etkili olmuştur.

Veri tabanının belirlenmesinin ardından araştırmada kullanılacak anahtar kelimeler belirlenmiştir. Bu kapsamda çalışma kapsamında yürütülen taramada "Yetişkin Eğitimi", "Sistematiğ inceleme", "Andragoji", "Yetişkinlerde Eğitim" anahtar kelimeleri temel alınmıştır. Belirlenen anahtar kelimelerin veri tabanına girişinde YÖK ulusal tez sisteminde yer alan gelişmiş tarama seçeneğinden faydalanılmış olup, anahtar kelimelerin taranacağı temel alanlar başlık, zet ve anahtar kelime seti olarak belirlenmiştir.

Sistematiğ inceleme sürecinde incelenecek araştırmaların elde edilmesinde dikkate edilen bir diğer husus ise dahil edilme kriterlerinin belirlenmesidir. Bu kapsamda veri tabanının oluşturulmasında herhangi bir süre kısıdına gidilmemiş ve ilgili anahtar kelimelerin geçtiği tüm tezler inceleme setine alınmıştır. İlk taramada toplamda 308 tez tespit edilmiştir. Bu tezlere ilişkin ön incelemede 30 tezin erişime kapalı olduğu, 12 tezin ise yetişkin eğitimi ile ilişkili olmadığı tespit edilmiş ve nihai veri seti 266 tez olarak belirlenmiştir.

Takip edilen yöntem sürecinin ikinci adımı ise çözümleme sürecinden oluşmaktadır. Araştırma kapsamında takip edilen çözümleme stratejisi kapsamında ilk olarak 266 tezin her biri pdf formatında indirilmiş ve çalışma arşivi oluşturulmuştur. İlgili alışma arşivinde ilk olarak her bir tez daha önce belirlenen sistematiğ inceleme kriterlerine dayalı olarak incelemeye tabi tutulmuş ve her teze ilişkin veriler oluşturulan Excel sayfasına girilmiştir. Excel zerine kriterlere dayalı yapılan veri girişlerinin ardından çalışmalar karşılaştırmalı olarak değerlendirilmiş ve raporlama sürecinde kullanılacak veriler frekans ve yüzdelik

değerler dikkate alınarak tablolaştırılmıştır. Yönteme ilişkin yol haritasının son adımında ise raporlama sürecine geçilmiştir. Raporlama kapsamında ilk olarak ele alınan tezlerin kimlik bilgilerinin (yıl, üniversite, tez türü) çözümlenmeleri raporlanmıştır. İkinci aşamada elde edilen tezlerin içeriklerine (tema, yöntem, örneklem, analiz) ve şekil şartlarına (amaç, önem, problem vb.) ilişkin çözümlenme sonuçları literatüre dayalı ele alınarak sunulmuştur.

3. BULGULAR

Çalışma kapsamında elde edilen veriler 3 ana başlık altında incelenmiştir. Bunlardan ilki olan tezlere ilişkin kimlik bilgileri incelemeye tabi olan tezlerin tür, yıl, temel aldığı konu, üniversite ve tezlerin oluşturduğu anabilim dalları dikkate alınarak değerlendirilmiştir.

Yetişkin Eğitimi Alanında Yapılan Tezlerin Lisansüstü Eğitim Düzeyine Göre Dağılımı

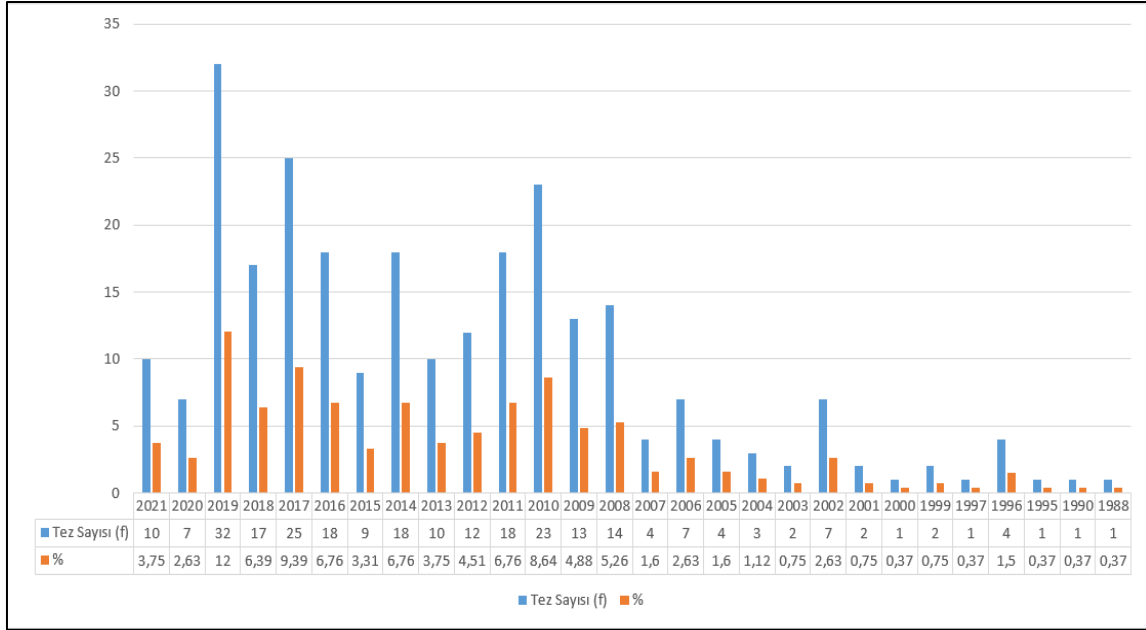
Yetişkin eğitimini farklı açılardan ele alan 266 tezin türe dayalı dağılımı ise Tablo 1’de sunulmuştur. Tablo 1’de de görüldüğü üzere 266 tezin türe dayalı dağılımında %76,3 oranla yüksek lisans tezleri ($f=203$ tez) öne çıkmaktadır. Yetişkin eğitiminin temel alan doktora tezleri ise mevcut tezler kapsamında %23,7’lik (63 doktora tezi) bir ağırlığa sahiptir.

Tablo 1. Yetişkin Eğitime Odaklanan Tezlerin Türlerine Göre Dağılımı

Lisansüstü Düzey	Tez Sayısı (f)	%
Yüksek Lisans	203	76,3
Doktora	63	23,7
Toplam	266	100

Yetişkin Eğitimi Alanında Yapılan Tezlerin Yıllara Göre Dağılımı

Ulusal tez merkezi kapsamında gerçekleştirilen gelişmiş tarama kapsamında yetişkin eğitiminin teorik temelleri dikkate alınarak oluşturulan 266 tez belirlenmiştir. Tezlerin yıllara göre dağılımı dikkate alındığında yetişkin eğitimi kapsamında gerçekleştirilen ilk tez çalışmalarının 1988 yılında şekillendiği öne çıkmaktadır. Bu kapsamda 1988 yılında yayımlanan tezin hepsinin doktora tezi olduğu ve Ankara Üniversitesi bünyesinde gerçekleştirildiği tespit edilmiştir. 1988 yılından bu yana geçen 33 yıllık süreçte ise gerçekleştirilen tezlerin yıllara göre dağılımı frekans ve yüzde esas alınarak Şekil 1’de sunulmuştur. Şekil 1 de görüldüğü üzere yetişkin eğitimi üzerine gerçekleştirilen tezlerin yıllara oranla dağılımı doğrusal olmayan bir yönelim sergilemektedir. Bu süreçte 2019 yılı yetişkin eğitimi kapsamında en üretken yıl olarak öne çıkarken ($f=32$ tez), bu dinamik takip eden yıllarda etkisini ani bir düşüşle kaybetmiştir.

Şekil 1. Yıllara göre yetişkin eğitimi tezlerinin dağılımı

Yetişkin Eğitimi Alanında Yapılan Lisansüstü Tezlerin Üniversitelere Göre Dağılımı

Yetişkin eğitimi konulu tezlerin ağırlıklı olarak hangi üniversite çatısı altında gerçekleştiğine bakıldığında ise 52 üniversitenin yetişkin eğitimi odaklı doktora ve yüksek lisans çalışmalarına sahip olduğu görülmektedir. 52 üniversite içerisinde en fazla tez çalışmasının ilk 5 üniversiteye ilişkin çıktılarının dağılımı Tablo 2’de sunulmuştur.

Tablo 2. Yetişkin Eğitimi Kapsamında En Fazla Tez Üreten İlk 6 Üniversite

Üniversite	Tez Sayısı (f)	%
Ankara Üniversitesi	87	33,6
Marmara Üniversitesi	36	14,5
Boğaziçi Üniversitesi	22	9,2
Gazi Üniversitesi	11	4,1
Sakarya Üniversitesi	11	4,1
Bartın Üniversitesi	8	3
Toplam	175	68,5

Tablo 2’den de görüldüğü üzere incelenen 266 tezin yarısından fazlası (%68,5) belirlenen 6 öncü üniversite kapsamında üretilmektedir. Bu kapsamda Ankara üniversitesi Türkiye’de yetişkin eğitimi üzerine en fazla tez üreten üniversite olarak öne çıkmaktadır. Ankara üniversitesini takiben Marmara (%14,5), Boğaziçi (%9,2) üniversiteleri gelirken, dördüncü sırayı aynı oranla Gazi (%4,1) ve Sakarya (%4,1) üniversitesi paylaşmaktadır. Beşinci sırada yer alan üniversite ise Bartın Üniversitesi olup, toplamda 8 teze sahiptir.

Çalışma kapsamında incelenen doktora ve yüksek lisans tezlerine ilişkin ikinci ana başlık ise yetişkin eğitimi konulu tezlerin içeriklerine ilişkin üretim verileridir. Bu kapsamda yetişkin eğitimi çalışmalarında öne çıkan dinamiklerin anlaşılması amaçlanmış olup, tezlerde incelenen temalar, tezlerin metodolojik eğilimleri ve takip ettikleri yöntemlere ilişkin unsurlar incelenerek aşağıda başlıklar halinde sunulmuştur. İlgili incelemeler kapsamında erişime kapalı tezler analiz dışı tutulmuş olup, her bir analiz 266 doktora ve yüksek lisans tezi dikkate alınarak gerçekleştirilmiştir.

Yetişkin Eğitimi Alanında Yapılan Lisansüstü Tezlerin Kullanılan Araştırma Modellerine Göre Dağılımı

Çalışma kapsamında dikkate alınan bir diğer kriter ise yetişkin eğitimi tezlerinde metodolojik yönelimin neler olduğu ile ilişkilidir. Bu kapsamda yapılan içerik değerlendirmesi sonucu elde edilen dağılım oranları Tablo 3' de sunulmuştur.

Tablo 31. İncelenen Tezlerde Tercih Edilen Yöntemlerin Dağılımı

Tez Yöntemi	Tez Sayısı (f)	Yüzde (%)
Nicel/Nitel/Karma		
Karma	47	17,66
Nicel	127	47,76
Nitel	92	34,58
Toplam	266	100

Görselden de anlaşılacağı üzere yetişkin eğitimi kapsamında yürütülen tezlerde nicel (kantitatif) araştırma yöneliminin öne çıktığı görülmektedir (%47,76). Diğer yöntemlerin yani nitel ve karma yöntemi kullanma oranları ise sırası ile %34,58 ve %17,66 olarak belirlenmiştir.

Yetişkin Eğitimi Alanında Yapılan Lisansüstü Tezlerin Veri Toplamak İçin Kullanılan Araçlarının Dağılımı

Tezlerin içerikleri ile ilişkili olarak dikkate alınan bir diğer unsur ise veri toplama araçları ile ilişkilidir. Literatürde farklı bir çok veri toplama aracı farklı bağlamlardan verilerin literatüre aktarılmasına imkan sağlamaktadır. Bu kapsamda yetişkin eğitimi tezlerinde ön plana çıkan veri toplama araçları incelendiğinde tezlerin %37,21'inin araştırmacılar tarafından geliştirilmiş ölçekler aracılığı ile sahadan veri elde ettiği görülmektedir (Tablo 4).

Tablo 42. İncelenen Tezlerde Yararlanılan Veri Toplama Araçlarının Dağılımı

Veri Toplama Aracı	Tez Sayısı (f)	Yüzde(%)
Geliştirilmiş Ölçek	99	37,21
Yarı Yapılandırılmış Sorular	60	22,55
Hazır Ölçek	37	13,9
Geliştirilmiş Ölçek ve Yarı Yapılandırılmış Sorular	26	9,77
Belirtilmemiş	16	6,05
Hazır Veri Tabanı	15	5,65
Hazır Ölçek ve Yarı Yapılandırılmış Sorular	8	3
Hazır ve Geliştirilmiş Ölçek	5	1,87
Toplam	266	100

Tablo 4 incelediğinde araştırmacılar tarafından geliştirilen ölçekleri takiben en fazla yararlanılan ölçüm aracının %22,55 oranla yarı yapılandırılmış sorular olduğu görülmektedir. İncelenen tezlere ilişkin olarak mevcutta bulunan hazır ölçekleri kullanan araştırma oranı ise %13,9 olarak belirlenmiştir. Bir nceki başlıkta değerlendirilen faydalanılan yöntemlerin dağılımlarında araştırmaların %17,66'sının karma yöntemle gerçekleştiği belirlenmiştir. İlgili bulgudan hareketle faydalanılan veri toplama araçları da karma yönelimin etkisi ne çıkarken tezlerin %9,77'sinin araştırmacılar tarafından geliştirilen ölçek ve yarı yapılandırılmış sorulardan, %3'ünün ise hazır ölçekle birlikte yarı yapılandırılmış sorulardan faydalandığı belirlenmiştir. Veri toplama araçları ile ilişkili olarak öne çıkan bir diğer bulgu ise ilgili araçların paylaşılmaması ile ilişkilidir. Bu kapsamda incelenen tezlerin %6,05'sinde ne tür veri toplama aracı kullanıldığına ilişkin herhangi bir açıklama yapılmamıştır.

Yetişkin Eğitimi Alanında Yapılan Lisansüstü Tezlerin Başvurulan rneklem Yöntemlerine Göre Dağılımı

Bilimsel araştırmalarda her zaman ele alınan evrene tamamen ulaşmak zaman ve maddi kısıtlar nedeniyle mümkün olmamakta ve bu durum beraberinde çeşitli örneklem tekniklerini kullanmayı gerekli kılmaktadır. İlgili durum kapsamında incelenen yetişkin eğitimi konulu tezlerin hangi örneklem tekniklerinden faydalandığını dikkate alan dağılım Tablo 5'te sunulmuştur.

Tablo 5. Yetişkin Eğitimi Konulu Tezlerde Yararlanılan rneklem Tekniği

Örneklem Tekniği	Tez Sayısı (f)	Yüzde (%)
Belirtilmemiş	112	42,1
Basit Tesadüfi rneklem	56	21,05
Amaçlı rneklem	41	15,47
Örneklem Alınmamış	22	8,27
Tabakalı rneklem	11	4,13
Kartopu rneklem	6	2,25
Birden Fazla rneklem Tekniği	6	2,25
Küme rneklem	5	1,87
Maksimum eşitlilik	4	1,5
Aykırı Durum rneklem	1	0,37
Kuramsal rneklem	1	0,37
Sistematiğ rneklem	1	0,37
Toplam	266	100

Tablo 5'te yer alan veri setinin oluşturulma sürecinde ilk olarak her bir tezin faydalandığı örneklem tekniği tek tek kodlanmıştır. Bu süreçte literatürde aynı örneklem tekniklerine farklı isimlendirmeler yapılmasından kaynaklanan farklılaşmadan ötürü, ikinci adımda tezlerin yöntem ve bulgu bölümleri ayrıntılı Şekilde incelenerek ana kategoriler oluşturulmuştur. Elde edilen sonuçlara göre yetişkin eğitimi kapsamında gerçekleştirilen tezlerin %42,1'inde yani 266 tezin 112'sinde araştırmacılar evrenden seçilen örneklem hangi teknikler esas alınarak gerçekleştirildiğini belirtmemiştir. Bu kapsamda ilgili tezlerde örneklem kitlesi sadece tasvir edilmiştir (rneğin: bu araştırmanın rneklemi halk eğitim merkezindeki kurslara katılan 140 yetişkinden oluşmaktadır). İncelenen tezlerde örneklem teknikleri belirtilenlere bakıldığında ise araştırmacıların en fazla başvurduğu örneklem

tekniklerinin basit tesadüfi örnekleme tekniği olduğu görülmektedir. Bu kapsamda 266 tezin %21,05'i (56 tez) basit tesadüfi örnekleme tekniğinden faydalanmıştır. Tezlerde öne çıkan diğer örnekleme tekniklerine bakıldığında ise %15,47'sinin amaçlı örneklem (41), %4,13'ünün tabakalı örneklem (11) tekniğine başvurduğu, %2,25'inin ise herhangi bir örnekleme tekniğinden faydalanmadan doğrudan evren üzerinde araştırma yaptığı tespit edilmiştir.

Çalışma kapsamında belirlenen amaçlardan sonuncusu ise yetişkin eğitimi konusunda akademik şekil şartlarının ne derece karşılandığının belirlenmesidir. İlgili şekil şartları literatürde yer alan sistematik inceleme çalışmaları ve tez yazım kılavuzları kapsamında belirlenmiştir (Yüksek ve Zeynep, 2013; Ataseven ve Oğuz, 2015; Kılıç vd., 2016). Bu kapsamda araştırmanın amacı, önemi, problemi, literatür, tartışma ve öneri bölümlerinin bulunması ve son olarak ölçüm araçlarının paylaşılıp paylaşılmaması dikkate alınmıştır.

Yetişkin Eğitimi Alanında Yapılan Yüksek Lisans ve Doktora Tezlerinin Amaç Bölümüne Yer Verilip Verilmemesine Göre Dağılımı

Şekil şartına ilişkin bir diğer kriter araştırmanın amacına ilişkindir. Bu kapsamda araştırmanın amacı gerçekleştirilen tezin ya da akademik çalışmanın ulaşması istenen hedefine işaret eder. Bu kapsamda yetişkin eğitimi konulu tezler incelendiğinde doktora ve yüksek lisans tezlerinin %5,64'ünün (15) amaç bölümüne yer vermediği tespit edilmiştir. İlgili dağılım Tablo 6'da verilmiştir.

Tablo 6. Yetişkin Eğitimi Konulu Tezlerde Şekil Şartı Açısından Araştırmanın Amacı

Araştırmanın Amacı (Var/Yok)	Tez Sayısı (f)	Yüzde (%)
Var	251	94,36
Yok	15	5,64
Toplam	266	100

Yetişkin Eğitimi Alanında Yapılan Yüksek Lisans ve Doktora Tezlerinin Araştırmanın Öneminine Yer Verilip Verilmemesine Göre Dağılımı

Yüksek lisans ve doktora tezlerinde araştırmanın önemi bir araştırmanın belli bir konu üzerine var olan bilgi birikimine hangi açılardan katkı yaptığı ve literatürde nasıl bir teorik boşluğu doldurduğunun anlaşılmasında önem taşımaktadır. Bu kapsamda yetişkin eğitime yönelik tezlerin önem şartını yerine getirip getirmeme durumu Tablo 7'de sunulmuştur.

Tablo 7. Yetişkin Eğitimi Konulu Tezlerde Şekil Şartı Açısından Araştırmanın Önemi

Araştırmanın Önemi (Var/Yok)	Tez Sayısı (f)	Yüzde (%)
Var	248	93,23
Yok	18	6,77
Toplam	266	100

Tablo 7'den de görüldüğü üzere incelenen 266 tez içerisinde sadece 18'i (%6,77) tez içeriğinde araştırmanın yetişkin eğitimi açısından nasıl bir öneme sahip olduğuna ilişkin bir açıklama başlığına yer vermemiştir. Geri kalan 248 tez yani çalışmaların %93,23'ünün akademik tez şartına, araştırma önemi açısından uyduğu tespit edilmiştir.

Yetiřkin Eđitimi Alanında Yapılan Yůksek Lisans ve Doktora Tezlerinin Arařtırma Problemine Yer Verilip Verilmemesine Gůre Dađılımları

Bilimsel bir araştırmanın zeminini oluşturan ve teorik gelişimin oluşmasına imkan sağlayan ilk unsur araştırma problemidir. Aynı zamanda araştırma problemi okuyucuların araştırmanın hangi sınırlarda şekillendiğini anlamasına imkan tanımaktadır. Bu noktadan hareketle yetişkin eğitimi kapsamında değerlendirilen tezlerin araştırma problemine yer verme durumuna ilişkin dağılımları Tablo 8'de sunulmuştur.

Tablo 8. Yetişkin Eğitimi Konulu Tezlerde şekil şartı Açışından Araştırmanın Problemi

Araştırmanın Problemi (Var/Yok)	Tez Sayısı (f)	Yůzde (%)
Var	243	91,36
Yok	23	8,64
Toplam	266	100

Tablo 8'den de gůrůldůđü üzere incelenen tezlerin %8,64'ü yani 266 tezin 23'ü tezin çatısını oluřturan ana arařtırma problemi ve buna bađlı alt arařtırma problemlerine ayrıntılı olarak deđerlenmemiřtir.

Yetiřkin Eđitimi Alanında Yapılan Yůksek Lisans ve Doktora Tezlerinde Tartıřma ve Őneri Bۆlümü Bulunma Durumuna Gůre Veri Dađılımları

Bilimsel çalışmalarda gerçekleştirilen araştırmaların katkısının neler olduğu ve gelecek sůrete bu bulguların nasıl değerlendirilebileceği tartışma ve Őneri bۆlۆmlerinde sunularak belli bir disiplin ve tema altında sůrdürőlebilir gelişim sağlanır. Bu kapsamda yetişkin eğitimi konulu tezler incelendiğinde tezlerin %97,74'ü (260 tez) araştırma sonucunda tartışma ve Őneri bۆlۆmüne yer verdiği gůrůlmektedir. Buna karşın tezlerin %2,26'sinde ise tartışma ve Őneri bۆlۆmüne yer verilmediği, sadece sonuç bۆlۆmü ile araştırmanın sonlandırıldığı tespit edilmiştir (Tablo 9).

Tablo 3. Yetişkin Eğitimi Konulu Tezlerde şekil şartı Açışından Araştırmanın Tartışma ve Öneri Bۆlümü

Tartışma ve Öneri (Var/Yok)	Tez Sayısı (f)	Yůzde (%)
Var	260	97,74
Yok	6	2,26
Toplam	266	100

Yetiřkin Eđitimi Alanında Yapılan Yůksek Lisans ve Doktora Tezlerinde Yöntem Bۆlümü Bulunma Durumuna Gůre Veri Dađılımları

Gerek yůksek Őđretim tezleri gerekse akademik tۆm çalışmalarda yer alması beklenen en Őnemli bۆlۆmlerden birisi metodoloji yani yöntem bۆlۆmüdür. Yöntem bۆlۆmü temelde bir araştırmanın hangi veri araçlarını kullandığını, hangi metodolojik paradigma ile temellendiğini, araştırma Őrneklemini ve analiz tekniklerini yansıtmaktadır. İlgili unsurların her biri okuyucuya tezin hangi koşullar altında gerçekleştiğini sunarken aynı zamanda araştırmanın iskeletini de oluşturur. İlgili şekil şartı açışından yetişkin eğitimi konulu tezler

incelendiğinde sadece 2 yüksek lisans tezinin yöntem bölümlerine yer vermediği tespit edilmiştir (Tablo 10). Bu kapsamda incelenen tezler nicel yönelim sergilerken sosyal bilimler ve dil bilimleri kapsamında şekillendirilmiş olduğu tespit edilmiştir.

Tablo 4. Yetişkin Eğitimi Konulu Tezlerde Şekil Şartı Açısından Araştırmanın Yöntemi

Yöntem (Var/Yok)	Tez Sayısı (f)	Yüzde (%)
Yok	2	0,75
Var	264	99,25
Toplam	266	100

4. TARTIŞMA, SONUÇ VE ÖNERİLER

Türkiye’de yüksek öğretim kurumlarının yetişkin eğitimi alanında yayımladıkları yüksek lisans ve doktora tezlerini sistematik inceleme yöntemiyle ele almayı amaçlayan bu tez kapsamında 1988-2021 yılları arasında yayımlanan tezler derinlemesine incelenmiştir. Gerçekleştirilen ilk taramada 308 teze ulaşılmıştır. Dahil etme kriterlerinin uygulanması doğrultusunda nihai veri seti 266 tez olarak belirlenmiştir. Bu noktada çözümleme sürecinde veri seti 266 tez üzerinden değerlendirilmiştir. Elde edilen verilerin sistematik inceleme yöntemiyle çözümlenme sürecinde Stufflebeam (2000; 2011) tarafından geliştirilen sistematik inceleme adımları takip edilmiş ve çalışmanın amacıyla paralel olarak 3 ana kritere dayalı çözümleme yapılmıştır. Ana kriterlerden ilki incelenen yetişkin eğitimi tezlerinin kimlik bilgilerine dayalı profilin çıkarılması üzerinedir. Bu noktada ulaşılmak istenen amaç yetişkin eğitimi alanında öncü üniversitelerin, yayın dinamiklerinin ve ana bilim dallarına bağlı disiplinler arası girişimlerin belirlenmesidir.

İncelenen tezlerin yayın kimliklerine yönelik sonuçları incelendiğinde yetişkin eğitime yönelik ilk lisansüstü tezlerinin Ankara Üniversitesinde 1988 yılında gerçekleştirildiği görülmektedir (Tekin, 1988). 1988 yılından bugüne kadar geçen süreçte ise yetişkin eğitimi üzerine araştırma sayısı genel bir artış gösterse de yıllara dayalı tez dağılımına bakıldığında doğrusal bir artış yerine belli yıllarda (2010, 2017, 2019) yetişkin eğitime yönelik eğilimin arttığı ve bu yılları takip eden yıllarda ise tez sayılarında keskin düşüşler yaşandığı görülmektedir. 2010’lu yıllarda yetişkin eğitimi ile ilgili yapılan araştırma sayısındaki artış sebebi olarak yaşamboyu öğrenme ile ilgili farkındalığın artmış olması düşünülmektedir. 2020’li yıllarda ise bir önceki yıllara göre düşüş sebebi olarak 2019 yılı sonunda etkisi hissedilmeye başlanan ve 2020 yılında bilimsel çalışmalar da dahil olmak üzere hayatın pek çok alanında olumsuz etkiler yaratan COVID - 19 pandemisinden kaynaklanmış olabileceği düşünülmektedir. Bu dönemde uzaktan eğitime dönüşmek durumunda kalan eğitim sistemlerinin alandaki araştırmaları örnekleme erişim bakımından (Adnan ve Anwar, 2020) ve araştırmacıların motivasyonu (Akour vd., 2020) açısından zorlaştırdığı görülmektedir. Yetişkin eğitimi kapsamında akademik üretimin en verimli olduğu yıl 33 yüksek lisans ve doktora tezi ile 2019 yılı olarak öne çıkmaktadır. Bu artışa karşın devam eden yıllarda ilgili üretim dinamiği korunamamıştır. Elde edilen bu sonuç araştırma süreçlerinde öne çıkan yayın trendlerinin etkisi, popüler konuları araştırma eğilimi bu durumun bir gerekçesi olarak değerlendirilmiştir (Erdoğan ve Çağiltay, 2009).

Üretim dinamiklerine ilişkin olarak tezlerin türleri incelendiğinde ise değerlendirilen 266 tezin %76,4'ünün yüksek lisans tezi olduğu buna karşın yetişkin eğitimi üzerine doktora tezlerinin ise %23,6 gibi düşük bir paya sahip olduğu öne çıkmaktadır. İlgili durum yüksek lisans öğrenci sayısı ve doktora yapan öğrenci sayısı arasındaki fark ve her üniversitede doktora eğitimi verilmemesinden kaynaklanabileceği şeklinde yorumlanmıştır. Tez dağılımına ilişkin bu bulgu literatürde geçmişte yayımlanan çalışmaların sonuçlarıyla da paralellik göstermektedir (Yıldız, 2004; Yıldırım, 2013; Eldeleklioğlu Onuk, 2019).

Yayın kimliği ile ilişkili olarak yetişkin eğitime yönelik bilimsel literatürün gelişimine katkı sağlayan üniversitelere bakıldığında 52 üniversitenin yetişkin eğitimi üzerine çalışmalara ev sahipliği yaptığı ve Ankara Üniversitesi (87 tez), Marmara Üniversitesi (36 tez) ve Boğaziçi Üniversitesinin (22 tez) bu üniversiteler içerisinde öncü konumda olduğu görülmektedir. İlgili üniversitelerin öne çıkmasındaki temel dinamik bahsi geçen üç üniversitenin Türkiye'de eğitim bilimleri fakültesi kuran ilk üniversiteler olması ve bu tarihselliğin yayın dinamiğine ve yüksek öğretim öğrencisi yetiştirme durumuna etkisi şeklinde yorumlanmıştır. Bununla birlikte elde edilen bu sonuç Bıkmaz vd. (2013) tarafından gerçekleştirilen ve 1974-2009 yılları arasında eğitim bilimleri kapsamındaki tezleri inceleyen çalışmanın sonuçlarıyla da paralellik göstermektedir. Bu kapsamda Bıkmaz vd. (2013) inceledikleri üniversitelerde eğitim bilimleri alanında en çok tez üretenlerin Ankara ve Boğaziçi üniversitesi olduğunu vurgularken, bu çalışmada temaya özgü olarak Marmara üniversitesi de ön plana çıkmıştır. Üniversitelerin yetişkin eğitime yönelik akademik tez üretimi kapsamında değerlendirilmesinde öne çıkan bir diğer durum ise Türkiye geneli dağılımla ilişkilidir. Bu kapsamda Türkiye'de toplamda 209 üniversite yer aldığı düşünüldüğünde bu üniversitelerin sadece %24,88'i (52 üniversite) yetişkin eğitimi alanında tez ürettiği görülmektedir. Bu durum bir toplumun kalkınmasında önemli bir dinamik olan yetişkin eğitime daha fazla önem verilmesi gerekliliğini öne çıkartırken, üniversitelerde öğrencilerin yetişkin eğitime yönelik çalışmaya teşvik edilmesi sürece pozitif katkı sağlayacağı öngörülmüştür.

Tezlerin kimlik bilgilerine ilişkin son kriter ise anabilim dallarının yetişkin eğitimi konusunda üretimine odaklıdır. Bu kapsamda yetişkin eğitimi konulu tezlerin %31,9'unun eğitim bilimleri, %24,8'inin ise yaşam boyu öğrenme ve yetişkin eğitimi anabilim dalında gerçekleştiği görülmektedir. Bununla birlikte araştırmaların %11,2'lik bölümünün ise eğitim bilimleri ile ilişkili yan dallarda gerçekleştiği (halk eğitimi, eğitim yönetimi, eğitim planlaması vb.) belirlenmiştir. Bir bütün olarak değerlendirildiğinde ise araştırmaların %67,9'unun eğitim bilimleri anabilim ve bilim dalları altında gerçekleştiği gözlemlenmiştir. Ele edilen verilerden hareketle yetişkin eğitimi çalışmalarının disiplinler arası bir boyut kazanmaya da başladığını göstermektedir. İncelenen çalışmaların geri kalanının (%32,1'inin) farklı disiplinler altında yer alan anabilim dalları kapsamında gerçekleştirildiği tespit edilmiştir. Bu kapsamda felsefe ve din bilimleri, güzel sanatlar eğitimi, aile ve tüketici bilimleri ve işletme anabilim dalı öne çıkan alanlardır. Farklı disiplinlerde yetişkin eğitime yönelik araştırma potansiyelinin artmasının temel nedeni, yetişkin eğitiminin evrensel doğasına bağlanabileceği gibi (Ntiri vd., 2004), yetişkin eğitiminin ve çıktılarının bağlamlar arası etkiye sahip olmasına da dayandırılabilir (Clark, 2006).

Yukarıdaki açıklamalara ek olarak yetişkin eğitime ilişkin disiplinler arası bu yayılımın temeli yetişkin eğitiminin farklı bir çok eğitim alanına etki eden ve günlük hayat pratiklerinde belli bir yere sahip olmasından kaynaklandığı düşünülmektedir. Bununla

birlikte çeşitli kamu kurumlarının, uluslararası örgütlerin yetişkin eğitimi kapsamında faaliyetlerin yaygınlaştırılması için çalışması, ilgili yaygınlığın ve farkındalığın farklı disiplinlere de yansdığı şeklinde yorumlanmıştır.

Araştırma kapsamında ele alınan tezlerin değerlendirilmesinde ikinci ana amaç ise değerlendirilen tezlerin içeriklerinin ele alınmasıdır. Bu kapsamda gerçekleştirilen çözümleme sonuçlarına bakıldığında yetişkin eğitime yönelik 32 ana temanın alanda öne çıktığı görülmektedir. Temalar içerisinde en çok ağırlık kazanan tema ise %40 oranla etkinlik değerlendirmeye yöneliktir. Bu kapsamda var olan yetişkin eğitimi kursları ve etkinliklerinin bu etkinliklerin taraflarınca değerlendirilmesi incelenen tezlerde ağırlık gösteren bir eğilimi göstermektedir. Elde edilen bu bulguyla paralel olarak tezlerin örneklem olarak çoğunluğunun kursiyerlere (%33) odaklandığı görülmekte ve bu katılımcıların belirlenmesinde basit tesadüfi örneklem tekniği (%21) öne çıkan bir seçim tercihi olmaktadır.

Tezlerle ilişkin olarak öne çıkan ve yetişkin eğitimi araştırmalarını değerlendiren diğer çalışmalarla paralellik gösteren bir diğer durum ise araştırmaların metodolojik yönelimi ile ilişkilidir (Kılıç ve Arslan, 2016; Çelik, 2017; Boeren, 2018; Eldeleklioğlu Onuk, 2019). Bu kapsamda incelenen tezlerin %47,76'sı nicel paradigmaya, %34,58'i nitel ve %17,66 karma metodolojiye dayandığı tespit edilmiştir. Bu durum eğitim bilimleri ve diğer disiplinler açısından doğa bilimi tekniklerinin Türkiye bağlamında yaygın ve baskın bir metodolojik yönelim olmasından kaynaklandığı şeklinde yorumlanmıştır. Bunlara ek olarak, tezlerdeki nicel eğilimi destekler şekilde analiz tekniklerinin de nicel yöntem yelpazesinde yer alan karşılaştırma analizlerine dayandığı (%36,83) ve bu doğrultuda t-test, ANOVA, ki-kare analizlerinin tezlerde en çok yararlanılan teknikler olduğu belirlenmiştir. Yıldırım (2013) eğitim bilimlerinde hakim olan nicel paradigma yatkınlığının alana özgü olmadığı ve sosyal bilimler alanında da benzer durumun söz konusu olduğunu vurgulamıştır. Eldeleklioğlu Onuk (2019) ise yetişkin eğitimi üzerine gerçekleştirdikleri tarama sonucunda nicel paradigmaya yönelişi ve özelinde karşılaştırma analizlerine verilen yoğunluğu nitel analize ilişkin bilgi eksikliğine dayandırmıştır.

Araştırma kapsamında incelenen tezlerin değerlendirilmesinde dikkate alınan son kriter ise tezlerin şekil şartına yöneliktir. Şekil şartları alanda bilimsel düzene ne derece uyulduğunun ve çalışmalarda sergilenen araştırmacı disiplininin bir göstergesidir (Nazik, 2001). Bu doğrultuda incelenen tezlerin önem, amaç, yöntem, araştırma problemi, literatür ve ölçüm aracı paylaşımı kriterleri içerisinde en çok ölçüm aracı kriterini sağlamadıkları ve 45 tezin faydalandığı ölçüm aracını paylaşmadığı tespit edilmiştir. Spesifik olarak, incelenen tezlerin %6,77'sinin önem, %5,64'ünün amaç, %8,64'ünün araştırma problemi, %3,39'unun literatür, %2,6'sının tartışma ve öneri, %16,92'sinin ise araştırmada ölçüm aracını belirtmediği tespit edilmiştir. Elde edilen bu sonuçlar Kılıç vd. (2016) yılında gerçekleştirilen ve yetişkin eğitimi konusunda 49 makalenin incelendiği çalışma sonuçları ile kıyaslandığında, tezlerde şekil şartına uyum oranının daha yüksek olduğu, buna karşın daha fazla denetime ihtiyaç olduğu ön plana çıkmıştır.

Tartışma

Araştırma sonuçları incelendiğinde Türkiye'de yetişkin eğitimi konulu tezlerin belli üniversiteler, belli temalar ve belli metodolojik yönelimler altında sınırlı kaldığı görülmektedir. İlgili kısıtlardan hareketle farklı üniversitelerde yetişkin eğitime yönelik tez çalışmalarının yaygınlaştırılmasının gerekliliği ön plana çıkmaktadır.

Yetişkin eğitime yönelik tematik gelişim dikkate alındığında program değerlendirme temasına yönelik bir yığılma ön plana çıkmaktadır. Bahsi geçen yığılma her ne kadar kursiyerlerin, eğitmenlerin ve yöneticilerin yetişkin eğitimi üzerine görüşlerini ve tutumlarını anlamaya imkan sağlasa da literatürde yetişkin eğitimi kapsamında arka plana itilen belli temaların daha fazla araştırmaya ihtiyaç duyduğu ön plana çıkmaktadır.

Yukarıdaki bulgudan hareketle yetişkin eğitime yönelik alanyazın gelişim süreçleri (Yıldız, 2002; Eldeleklioğlu Onuk, 2019), pedagojik ve androgojik öğrenme kuramlarının uygulama süreçlerine etkisi (Gümüş, 2016; Alioğlu, 2019), göç ve yetişkin eğitimi (Çankaya, 2005; Menteşe, 2020) iş ortamlarında yetişkin eğitimi kapsamında sürdürülen faaliyetlerin iş tatmini (Serençelik, 2005; Çankaya, 2019), performans (Özen, 2011) gibi değişkenler üzerinde etkisi tezlerde değinilen ancak derinlemesine bilgi ihtiyacı öne çıkan temalar olarak belirlenmiştir. İncelenen tezlerde dikkat çeken durumlardan biri ise yetişkin eğitime etki eden psikolojik değişkenlerin, bu değişkenler arası ilişkilerin nadiren incelenmiş olmasıdır (Ökten, 2019; Aksu, 2019; Eroğlu, 2019).

Yöntemsel boyutlar üzerinden tezler değerlendirildiğinde araştırmaların genellikle ölçekler ve mülakatlara dayalı yarı yapılandırılmış sorular üzerinden gerçekleştirildiği görülmektedir. Ancak yetişkin eğitimi alanına sınırlı yer kaplayan farklı metodolojilerin taşınmasının alandaki bilgi birikimini zenginleştirebileceği varsayılmaktadır.

İlgili duruma dair gelecekteki araştırmalarda yetişkin eğitimi kurslarında ya da ilgili kurumlara yönelik etnografya araştırmaların yapılması (Sayılan, 2001), fenomoloji (Teke, 2020) gibi metodolojilere yer verilmesi mevcut bilginin daha derinlemesine incelenmesine imkan sağlayabileceği ön görülmektedir.

Yukarıda yöntemle ilişkili açıklamalara ek olarak öne çıkan iki diğer durum ise örnekleme teknikleri ve veri toplama araçları ile ilişkilidir. İlk olarak örnekleme tekniklerine bakıldığında araştırmaların %42,1'inde örnekleme alma tekniği belirtilmediği görülmektedir. Bu durum ilgili araştırmaların yöntemsel yönünü zayıflatırken, ilgili problemin önüne geçmek amacıyla yöntem derslerinin yaygınlaştırılmasının alandaki teknik problemlerin önüne geçmesine imkan sağlayacağı düşünülmektedir (Erdem, 2011).

İkinci olarak veri toplama araçlarının dağılımına bakıldığında araştırmacıların genellikle kendileri tarafından hazırlanan ölçek ve soru formlarından yararlandığı görülmektedir (%37,21 araştırmacı tarafından geliştirilen ölçek, %22,55 araştırmacı tarafından hazırlanan yarı yapılandırılmış sorular).

Bahsi geçen durum alanda geçerliliği sağlanmış ölçüm aracı ihtiyacını öne çıkarmaktadır (Güngör, 2016). Bu kapsamda gelecek araştırmalarda yetişkin eğitimi kapsamında ölçek geliştirme çalışmalarına yer verilmesi, mevcut boşluğun doldurulmasına imkan sağlayacaktır.

Öneriler

Gelecekteki araştırmalarda yetişkin eğitime yönelik aracı ve ılımlaştırıcı değişken modellerinin oluşturulması birey ve yetişkin eğitimi ilişkisinin daha ayrıntılı ele alınmasına imkan sağlayabileceği düşünülmektedir. Yetişkin eğitiminin teorik temellerinin daha fazla güçlendirilmesi amacıyla özellikle doktora çalışmalarına ağırlık verilmesi alanda bilgi birikiminin artmasına yardımcı olabilir.

Araştırma kapsamında ilgili kısıtlar ve önerilere değinildiğinde, ilk olarak bu çalışmanın verileri ulusal tez tabanında yer alan yüksek lisans ve doktora tezleri ile ilişkili olduğu

görülmektedir. Buna karşın Türkiye bağlamında üretilen yetişkin eğitimi konulu akademik makaleler, bildiriler, kitaplar ve kitap bölümlerinin de değerlendirmeye alınması yetişkin eğitimi literatürünün daha derinlemesine anlaşılmasına imkan sağlayacaktır. Üniversitelerin ve Yükseköğretim Kurumunun veritabanlarının daha işlevsel olması sağlanabilir.

İkinci olarak bu çalışmada veriler sistematik inceleme yöntemi ile incelenmiştir. Gelecek çalışmalarda farklı bibliyometrik analiz (Ellegaard ve Wallin, 2011) gibi yöntemler dikkate alınarak araştırmalar arasındaki tematik ve değişkenler arası ilişkiler daha kapsamlı olarak ele alınabilir. Üniversitelerde bilimsel araştırma yöntemleri dersi yanında makale ve tez yazımı konusunda da dersler lisansüstü programlarda yer alabilir ya da kongre ve sempozyumlarda ilgili konuda oturumlar düzenlenebilir.

Sonuç olarak, gerek araştırma sonucunda ortaya çıkan öneriler, gerekse araştırmanın doğası gereği sahip olduğu kısıtlardan hareketle öne çıkan öneriler yetişkin eğitimi konusunda bir çok yeni araştırma alanı açmaktadır. Bu doğrultuda gelecekteki çalışmalarda ilgili önerilerin dikkate alınması yetişkin eğitimi üzerine daha derinlemesine bilgi birikimin ortaya konulmasına yardımcı olacağı öngörülmektedir. Gelecek araştırmalarda YÖK tez merkezinde yayımlanan tezlerle paralel olarak makalelere de ulaşılarak daha kapsamlı bir çalışma yapılabilir.

KAYNAKÇA

- Adnan, M., & Anwar, K. (2020). Online Learning amid the COVID-19 Pandemic: Students' Perspectives. *Online Submission*, 2(1), 45-51.
- Akour, A., Ala'a, B., Barakat, M., Kanj, R., Fakhouri, H. N., Malkawi, A., & Musleh, G. (2020). The impact of the COVID-19 pandemic and emergency distance teaching on the psychological status of university teachers: a cross-sectional study in Jordan. *The American journal of tropical medicine and hygiene*, 103(6), 2391.
- Aksu, M. (2019). Yetişkinliğe geçişte anne-babaya bağlanma ile problemlerli internet kullanımı ilişkisinde bilişsel tamamlanma ihtiyacının aracılık etkisi. Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi. Kırıkkale: Kırıkkale Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Alioğlu, B. (2019). Androgojik yaklaşımlar çerçevesinde kurumsal akademilerin Türkiye'de konumlandırılması. Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi. İstanbul: İstanbul Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Arık, S. (2017). Yapılandırmacı Öğrenme Yaklaşımı ve Aktif Öğrenmenin Çevre Eğitimi Üzerindeki Etkisinin Sistematik İncelenmesi ve Meta-Analizi. Doktora Tezi. Ankara: Gazi Üniversitesi.
- Ataseven, N. ve Oğuz, A. (2015). Türkiye'de öğrenme stilleri konusunda yapılan tezlerin incelenmesi. *Eğitim ve Öğretim Araştırmaları Dergisi*, 4(3), 192-205.
- Bıkmaz, F. H., Aksoy, E., Tatar, Ö. ve Altınyüzük, C. A. (2013). *Eğitim programları ve öğretim alanında yapılan doktora tezlerine ait içerik çözümlemesi (1974-2009)*. *Eğitim ve Bilim*, 38(168).
- Boeren, E. (2018). The methodological underdog: A review of quantitative research in the keyadult education journals. *Adult Education Quarterly*, 68(1), 63-79.
- Clark, M. A. (2006). Adult education and disability studies, an interdisciplinary relationship: Research implications for adult education. *Adult education quarterly*, 56(4), 308-322.

- Çankaya, D. (2005). G etmiş yetişkinlerin eğitim kurumlarının yrttğ yetişkin eğitimi etkinliklerine katılmama nedenleri. Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi. İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Çankaya, N. (2019). Halk eğitim merkezlerinde eğitim alan yetişkinlerin motivasyonuna etki eden unsurların incelenmesi. Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi. Kocaeli: Kocaeli Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Çelik, D. Y. (2017). Türkiye niversitelerinde uzaktan eğitim merkezleri uygulamalarının yetişkin eğitimi açısından değerlendirilmesi. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Ankara Üniversitesi: Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Yaşam Boyu ğrenme ve Yetişkin Eğitimi Anabilim Dalı.
- Eldeleklioğlu Onuk, D. (2019). Türkiye’de Yetişkin Eğitimi Temalı 2007-2018 Yılları Arasında Yapılan Lisansüstü Tezlerin İncelenmesi. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Eskişehir: Osmangazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Ellegaard, O. and Wallin, J. A. (2015). The bibliometric analysis of scholarly production: How great is the impact?. *Scientometrics*, 105(3), 1809-1831.
- Erdem, D. (2011). Türkiye’de 2005–2006 yılları arasında yayımlanan eğitim bilimleri dergilerindeki makalelerin bazı özellikler açısından incelenmesi: Betimsel bir analiz. *Eğitim ve Psikolojide lme ve Değerlendirme Dergisi*, 2(1), 140-147.
- Erdoğmuş, F. U. ve ağıltay, K. (2009). Türkiye’de eğitim teknolojileri alanında yapılan master ve doktora tezlerinde genel eğilimler. *Akademik Bilişim. Akademik Bilişim Konferansı Bildirileri Harran Üniversitesi*, 389-393.
- Gümüş, M. (2016). Yetişkinlerin açık ve uzaktan öğrenmeyi tercih etme nedenlerinin demografik özelliklerine göre andragojik bir yaklaşımla incelenmesi. Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Güngör, D. (2016). Psikolojide lme araçlarının geliştirilmesi ve uyarlanması kılavuzu. *Türk psikoloji yazıları*, 19(38), 104-112.
- Khan, K.S., Kunz, R., Kleijnen, J., & Antes, G. (2003). Five steps to conducting a systematic review. *Journal of The Royal Society of Medicine*. 96(3), 118-121. <https://doi.org/10.1258/jrsm.96.3.118>
- Kılıç, . ve Arslan, S. (2016). Türkiye’de yayınlanan yetişkin eğitimine ilişkin makalelerin meta değerlendirmesi. *Erzincan Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 18(2), 865-899.
- Menteşe, M. (2020). Yetişkin Eğitimine Katılan Geçici Koruma Altındaki Suriyelilerin Sosyal Sermayelerinin ve Sosyal Ağlarının İncelenmesi. Yayınlanmış Doktora Tezi. Ankara: Hacettepe Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Nazik, H. (2001). *Araştırma Teknikleri*, İstanbul: Ya-Pa Yayın Pazarlama
- Ntiri, D. W., Schindler, R. A. ve Henry, S. (2004). Enhancing adult learning through interdisciplinary studies. *New directions for adult and continuing education*, 2004(103), 41-50.
- Okumuş, O. (2008). On Grup Hastalık İçin Maliyet Etkililik alışmalarının Sistematiğ İncelenmesi. Yüksek Lisans Tezi. Ankara: Başkent Üniversitesi.

- Ökten, P. (2019). Ailelerin yaşam boyu öğrenme ve aile destek düzeyleri arasındaki ilişkinin çeşitli değişkenler açısından incelenmesi. Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi. Sakarya: Sakarya Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Özen, P. (2011). Performans eğitim ilişkisinin irdelenmesi ve çalışan performansının artırılmasında eğitimin rolünün betimlenmesine yönelik bir araştırma. Yayınlanmış Doktora Tezi. Adana: Çukurova Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Sağlam, M ve Yüksel, İ. (2007). Program Değerlendirmede Meta-Analiz ve Meta-Değerlendirme Yöntemleri. Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, (18).
- Sayılan, F. (2001). Yetişkin eğitimi bağlamında işçi eğitimi üç işçi sendikasında etnografik örnek olay incelenmesi. Yayınlanmış Doktora Tezi. Ankara: Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Sayın, S. (2010). Bilimsel araştırmalarda yapılan istatistiksel ve yöntembilimsel hatalar-ı: grafik, tablo ve gösterim hataları. Türk Eğitim Bilimleri Dergisi, 8(1), 117-143.
- Serençelik, İ. (2005). Halk Eğitim merkezlerinde Milli Eğitim Bakanlığı ve Sivil Toplum Kurum'ları tarafından verilen kurslara katılan eğitimcilerin sorun alanları, çözüm önerileri, geleceğe yönelik beklentileri ve iş doyumlarının araştırılması. Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi. İstanbul: Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Scriven, M. (1991). Evaluation thesaurus. 3rd edn. Inverness: Edgepress.
- Stake, R. E. and Schwandt, T. A. (2006). On discerning quality in evaluation. The Sagehandbook of evaluation, 404-418.
- Stufflebeam, D. L. (2000). The methodology of metaevaluation as reflected in metaevaluationsby the Western Michigan University Evaluation Center. Journal of Personnel Evaluation in Education, 14(1), 95-125
- Stufflebeam, D. L. (2011). Meta-evaluation. Journal of Multi Disciplinary Evaluation, 7(15), 99-158.
- Teke, D. (2020). Bilgi toplumunda yaşam boyu öğrenme ve yetişkin eğitimi: Öğretmenlerin mesleki çalışmaları üzerine bir araştırma. Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi. Sakarya: Sakarya Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Tekin, M. (1988). Ankara ilinde yetişkinleri örgün yetişkin eğitimi programlarına katılmaya güdüleyen etmenler ve yetişkinlerin katılmada karşılaştıkları güçlükler. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Ankara: Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Woodside, A. G. and Sakai, M. Y. (2001). Meta-evaluations of performanceaudits of government tourism-marketing programs. Journal of Travel Research, 39(4), 369-379.
- Yıldırım, A. (2013). Teacher education research in Turkey: Trends, issues and priorityareas. Eğitim ve Bilim, 38(169).
- Yıldız, A. (2002). Türkiye'deki yetişkin eğitimi araştırmaları amaç, kapsam, yöntem ve eğilimler. Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi. Ankara: Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Yıldız, A. (2004). Türkiye'deki yetişkin eğitimi araştırmalarına toplu bakış. Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi, 37(1), 78-97.

Hayat Bilgisi Dersini Konu Alan Doktora Tezlerinin Kullanılan Yaklaşım ve Analiz Teknikleri Açısından İncelenmesi

Bülent GÜVEN*, Emel KIRAT**

Atf / Citation: Güven, B. ve Kırat, E. (2023). Hayat bilgisi dersini konu alan doktora tezlerinin kullanılan yaklaşım ve analiz teknikleri açısından incelenmesi. *YENİSEY Uluslararası Dil, Edebiyat ve Eğitim Dergisi*, 4 (2), 75-94 . <http://dx.doi.org/10.29228/yenisey.72015>

Özet

Okul yıllarının başlangıcında beceri kazanımına yönelik bireylere geniş fırsatlar sağlayan hayat bilgisi dersi, eğitim ve sosyal bilim araştırmalarına konu olarak alana yönelik uygulama ve değerlendirmeleri içeren geniş bir literatür sunmaktadır. Bu alanda gerçekleştirilen çalışmaların yöntemsel boyutlarındaki yapıyı detaylı incelemek ve araştırmacılara araştırma süreçlerinde izlenen yol hakkında fikir vermenin amaçlandığı bu çalışmada nitel yöntemine uygun olarak durum çalışması deseni kullanılmıştır. Hayat bilgisi dersini konu alan YÖK Ulusal Tez Merkezi'nde tam metni erişime açık halde bulunan doktora tezleri incelemeye alınmıştır. Elde edilen bulgular incelendiğinde tez çalışmalarında değişkene dayalı araştırma yaklaşımlarının sıkça kullanıldığı sonucuna ulaşılmıştır. Bu sonuçtan hareketle son yıllarda doktora tez çalışmalarının literatürde yoğun olarak yer aldığı belirlenmiştir. Araştırmacılar tarafından deneysel ve eylem araştırması temelinde çoğunlukla uygulamaya dayalı desen seçimine gidildiği gözlenmiştir.

Anahtar Kelimeler

Hayat Bilgisi Dersi 1
Lisansüstü Eğitim 2
Veri Analizi 3

Makale Hakkında

Geliş Tarihi: 23.08.2023
Kabul Tarihi: 26.09.2023

Examination of the Doctoral Dissertation Subject to Life Science Course in Terms of Approaches and Analysis Techniques

Abstract

The life science course, offered at the beginning of school years, provides individuals with extensive opportunities for skill obtain. It is aimed to examine the structure in the methodological dimensions of the studies carried out in detail and to give an idea to the researchers about the path followed in the research processes. In this research, which was carried out with the case study pattern in accordance with the qualitative research method, doctoral dissertation published YOK National Thesis Center, which were completed within the scope of the life science course, were examined. When the findings were examined, it was concluded that variable-based research approaches were frequently used in thesis studies. Based on this result, it has been determined that doctoral dissertation studies have been extensively involved in the literature in recent years. The application-based design was chosen by the researchers on the basis of experimental and action research.

Keywords

Life Science Course 1
Postgraduate Education 2
Data Analysis 3

About Article

Received: 23.08.2023
Accepted: 26.09.2023

* Prof. Dr., Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Eğitim Fakültesi Temel Eğitim Bölümü, bulentg@comu.edu.tr, 0000-0002-8883-3028

** Doktora Öğr., Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Eğitim Fakültesi Temel Eğitim Bölümü, emelkiratt@gmail.com, 0000-0001-5152-7214

1. GİRİŞ

Bireylerin sosyal yaşantıya katılım süreçlerinde ilk yıllarını oluşturan ilkököl dönemi, sahip olunan bilgi ve becerilerin sürdürülmesiyle birlikte yeni yaşantıların temelini oluşturmaktadır. Bu süreçte toplumsal ve kültürel çevreyi tanıma, mevcut yaşantıları anlamlandırma, alışkanlık ve beceri öğrenimiyle birlikte kültüre ve çevreye uyum sağlama ihtiyaçları öne çıkmaktadır. İhtiyaçların karşılanması adına okul yıllarında sunulan dersler bireylerin yanı sıra toplum ihtiyaçlarını da dikkate alacak şekilde, toplumsal ve kültürel öğelerle birlikte programlarda yer almaktadır. Bu bağlamda ders içeriklerinin de yaşamsal süreçleri içerisinde barındıran, öğrencilere gözlem ve uygulama imkanları sunan yapıda olmaları beklenmektedir (Akcaalan ve Arslan, 2016).

Yaşam boyu devam etmesi beklenen istendik davranış kazanımının temel eğitim basamağındaki ilk aşaması olan ilkököl yıllarında bu çaba büyük ölçüde uygulamaya dönük şekilde gerçekleştirilmeye çalışılmaktadır. Bu basamakta belirlenen kritik kazanımlara ulaşmada hayat bilgisi dersi önemli bir işleve sahiptir. Nitekim konularını yaşam içerisinden seçmekte, toplumsal hayatta karşılaşılan olay ve olguları kapsamına almaktadır. Bu sayede dersin yaşam ile iç içe olması sağlanmaktadır. Dersin kapsadığı içeriğin çok boyutlu oluşu ise diğer derslerle ilişki kurulmasını ve bu ilişkinin disiplinler arası bir boyutta sürdürülmesini gerekli kılmaktadır (Sönmez, 1999). Ayrıca ders programının geliştirilmesinde dikkate alınan yapılandırmacı yaklaşımın temelinde olan bilginin oluşumu ve aktarılması da bu dersin işlenişinde duruma özgü şekilde, bağlamsal ve bireysel olarak ele alınmaktadır (Yurdakul, 2005).

Programın temel yapısı, ders içeriğinin kapsamı ve süreç içerisinde uygulama boyutları dikkate alındığında sürekli geliştirilen programlar yoluyla güncel işleyişe uyum sağlamak, mevcut yapıyı geliştirmek, bunun yanı sıra aksayan ya da eksik durumların tespitini yapabilmek amacıyla bilimsel çalışmalara ya da özgün araştırmalara ihtiyaç duyulmaktadır. Gerçekleştirilebilecek yeni çalışmaların temel dayanağını oluşturan yapılar, yeni durumlarla birlikte geçmişte ele alınan konuları, birbiri ile benzer ve farklı noktaları oluşturan öğelerin incelenmesini, bu boyutlarla ilgili değerlendirmeler yapılmasını gerektirmektedir. Ders kapsamının, dersin uygulanış biçimlerinin yıllar içerisindeki değişimi bilimsel araştırmaların literatüre katkılarıyla izlenebilmektedir. Söz konusu araştırmaların temelinde yatan yaklaşımlar da araştırma yapısına göre çeşitlenmekte ve yaklaşım gereği izlenen yöntem ve analiz süreçleri de farklılık göstermektedir. Her araştırma kendi yapısına özgü yöntem ve tekniklerle bilimsel gerçekliğe ulaşma amacı taşımaktadır. Bilgiye ulaşmada izlenen sistematik yollar şema ve planlarla bu sürecin nasıl gerçekleşeceğini açıklarken amaca ulaşmak için kullanılan araçlar ise araştırma tekniklerini oluşturmaktadır (Güngör, 2018 ; Scott & Morrison, 2016).

Bilimsel araştırmaların genel yaklaşımları doğrultusunda temelini nitel yöntem ve nicel yöntemin oluşturduğu yöntem tasarımları ortaya çıkmaktadır. Ancak bu noktada araştırmaların genel amaçları izlenecek olan yaklaşım noktasında belirleyici olmaktadır. Değişkenler arası ilişkileri keşfetme ya da betimleme olarak adlandırılan genel amaçlar beraberinde deneysel ve deneysel olmayan yaklaşımları getirmektedir. Bu yaklaşımlar ise araştırma amacına cevap verecek türler ile çeşitlenmektedir. Nedenleri belirleme, Nedenselliği inceleme, grup karşılaştırmaları yapma ya da ilişkileri incelemeye dayanan amaçlar ile yöntem çatısı altında farklı analiz türleri ile karşılaşılmaktadır. Bu bağlamda farkların incelendiği araştırmalarda varyans analizleri sıklıkla kullanılırken ilişkisel çıkarım süreçlerinde

korelasyona dayalı teknik kullanımı sıklıkla görülmektedir. Betimleme yaklaşımlarına dayalı izlenen süreçlerde ise tanımlayıcı istatistiklere yer verilmekte ve var olan durumlar hakkında geniş çerçevede bilgi sunulmaktadır (Christensen, Johnson & Turner, 2020 ; Gliner, Morgan & Leech, 2011 ; Robson, 2015).

Ele katkılar, çalışmaların oluşturduğu dokümanların sunulması ile sistematik bir incelemenin gerçekleştirilebileceği araştırma yapılarını ortaya koymuştur. Sistematik yapılardan anlam çıkarmak, konu hakkında bakış açısı geliştirmek ve yorumlamalarda bulunmak değerlendirme süreçlerinin bilimsel araştırma yönünü oluşturmaktadır (Corbin & Strauss, 2008). Açıklamalarda yer alan nedenlere dayalı olarak araştırmanın amacı ve alt amaçları belirlenmiş ve aşağıda sıralanmıştır.

Araştırmanın Amacı

Doküman inceleme tekniğine dayalı olarak gerçekleştirilen bu çalışmada hayat bilgisi dersi konusunu ele alan doktora tez çalışmalarını kullanılan yaklaşım ve yöntemsel boyutlar yönlerinden inceleyerek neden sonuç ilişkileri bağlamında değerlendirmek amaçlanmıştır. Temel amaç kapsamında araştırmanın alt amaçlarına yönelik şu sorulara cevap aranmıştır:

- Araştırmalarda tercih edilen yaklaşım ve yöntemler nelerdir?
- Araştırmalarda izlenen desenlerin gerçekleştiği yıllar açısından dağılımı nasıldır?
- Araştırmalarda kullanılan analiz teknikleri nasıl bir dağılım göstermektedir?
- Araştırmalarda kullanılan geçerlik – güvenilirlik çalışmalarının kullanılan yöntemler yönüyle dağılımı nasıldır?
- Araştırma sonuçlarının bilimsel yayına dönüştürülme durumu ve yayın türlerine göre dağılımı nasıldır?

2. YÖNTEM

Bu çalışmada nitel araştırma yöntemi kullanılarak hayat bilgisi dersini konu alan lisansüstü eğitim tezlerinin kullanılan yaklaşım ve analiz teknikleri açısından incelenmesi sağlanmıştır. Bu süreçte sosyal gerçekler nitel yöntem temelinde adlandırılmakta ve açıklanmaktadır. Anlamli verilere ulaşılması, var olan bilimsel bilginin incelenmesi, yorumlanması ve geliştirilmesi nitel araştırma yöntemi ile gerçekleştirilen çalışmalarda temel unsurları oluşturmaktadır. Bir diğer deyişle sosyal gerçekler açıklanmakta, var olan ve üretilen anlamlar elde edilen bilgileri düzenlemeye olanak sağlamaktadır (Bowen, 2009; Scott & Morrison, 2016).

Araştırma Modeli

Araştırma kapsamında ele alınan tez çalışmaları durum çalışması deseninde incelenmiştir. Bu bağlamda mevcut araştırma yapılarının var olan durum ile ortaya koyulması ve araştırmalar hakkında değerlendirmelere ulaşılması mümkün olmaktadır. Nitel araştırma anlayışı gereği olay ve olguları mevcut bağlama göre değerlendirerek çıkarımların yapılması, sosyal yaşantı ve yapıların nedenlerini sorgulamayı gerektirmektedir. Araştırma sistematığıne bağlı olarak bu yaklaşım durum çalışması deseni ile ilişkilendirilebilmektedir (Bowen, 2009).

Çalışma Grubu

Hayat bilgisi dersini konu alan lisansüstü tez çalışmalarının belirlenen amaçlar doğrultusunda incelendiği araştırmada YÖK Ulusal Tez Merkezi veri tabanında kayıtlı, erişime açık ve 1994 – 2023 yılları arasında yayımlanan toplam 36 doktora tezi araştırmanın çalışma grubunu oluşturmaktadır. İfade edilen yıllar arasında yapılan inceleme ile konu hakkındaki tüm lisansüstü tez çalışmalarının incelenmesi amaçlanmıştır. Ele alınan bu tezler, araştırmanın alt amaçlarına uygun biçimde belirlenen ölçütler doğrultusunda taratılarak dijital ortamda kaydedilmiş ve içerikleri incelenerek çalışma grubuna dahil edilirken uygunluk durumları belirlenmiştir. Bu doğrultuda ölçüt örnekleme ile araştırmanın temel amaç ve alt amaçları esas alınmıştır.

Veri Toplama Araçları

Çalışmanın alt amaçları doğrultusunda dokümanları incelemek ve ilgili verileri kaydetmek amacıyla bir araştırma inceleme formu oluşturulmuştur. Oluşturulan veri toplama aracı YÖK Ulusal Tez Merkezi veri tabanındaki erişime açık lisansüstü eğitim tezlerinde tercih edilen yaklaşım, yöntem, desen, analiz teknikleri, geçerlik güvenirlik çalışmalarına yönelik bilgileri içerecek şekilde bölümlere ayrılmıştır. Bu bilgilerin yanı sıra çalışmaların yıllara göre dağılımları ve bilimsel yayına dönüştürülme durumlarına ilişkin kayıt bölümü hazırlanmıştır. Dijital ortamda hazırlanan araştırma inceleme formu, dokümanların sahip olduğu özellikleri sıklık ifadeleri aracılığıyla kayıt altına almaya olanak sağlamaktadır.

Verilerin Toplanması

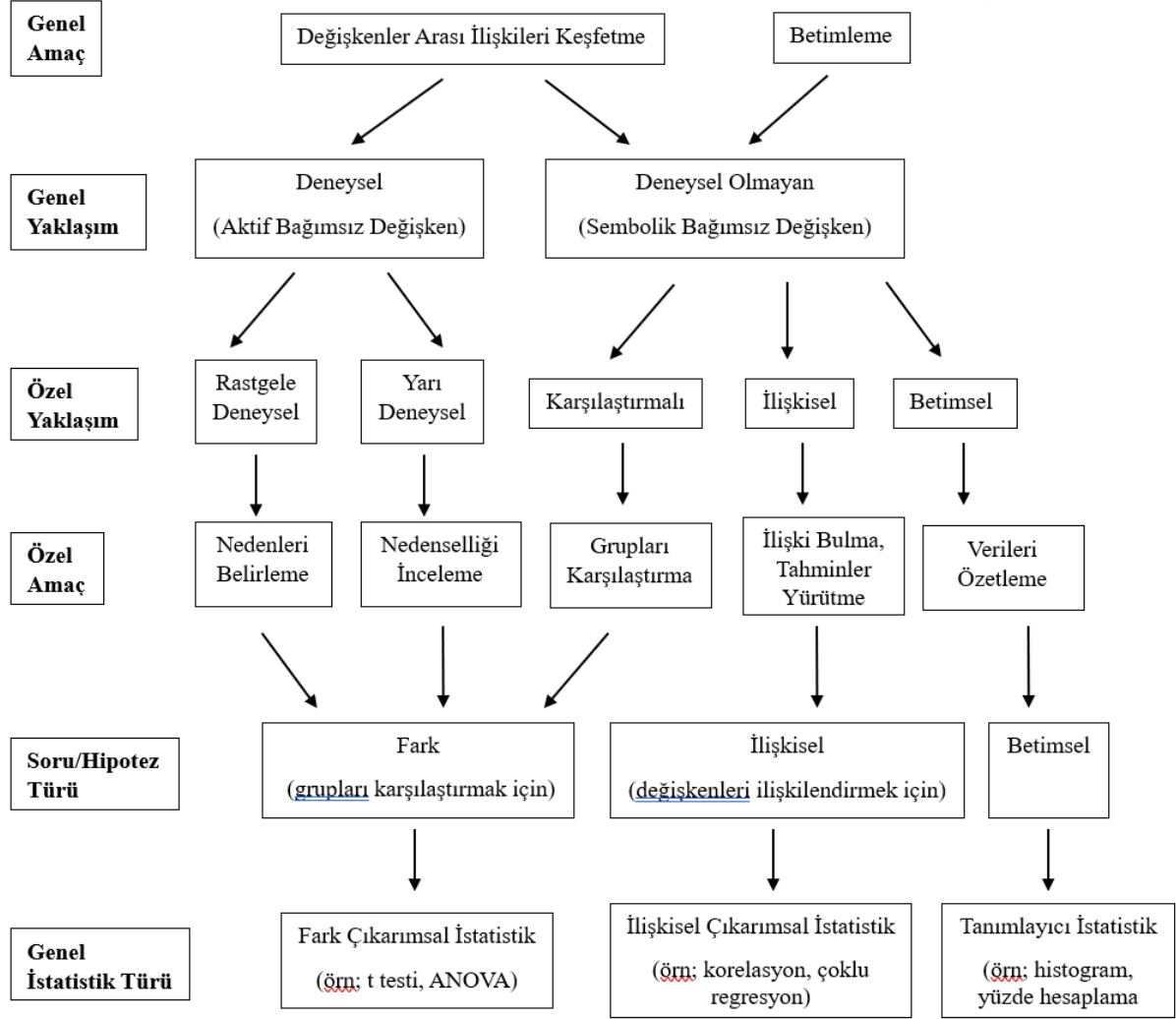
Dokümanlar tasarlanırken temel boyutları üreterek bu noktalardan hareketle okuyucuların çıkarımlarda bulunmalarına olanak sağlamaktadır. Çeşitli disiplinler üzerine oluşturulan dokümanlar konu ve ölçüt bakımından okuyuculara belirleyici boyutlar sunmaktadır (Felker, 1980). Bilimsel araştırma yaklaşımları bağlamında değişen özellik ve yöntemsel farklılığın incelendiği bu çalışmada doküman inceleme tekniğine uygun bir yol izlenmiştir. Bu süreçte incelenen dokümanlar içerisinde ayrıntılı bilgiye ulaşma, dokümanların oluşturulma süreçlerinin izlenmesi bu tekniğin gereklilikleri arasında sayılmaktadır (Bretschneider, Cirilli, Jones, Lynch & Wilson, 2017).

Doğrudan veri üzerinde çalışılan ilk aşamada çalışma grubunda belirtilen lisansüstü tez çalışmalarına ulaşmak amacıyla tezlerin kayıtlı olduğu YÖK Ulusal Tez Merkezi veri tabanında dokümanlar taranmıştır. Ulaşılan dokümanlar araştırmanın alt amaçlarında belirlenen ölçütlere uygun biçimde seçilerek dijital ortamda kaydedilmiştir. Ardından araştırmacılar tarafından geliştirilen araştırma inceleme formuna belirlenen ölçütlere ilişkin bilgiler kaydedilerek kaynaklar veri analizine hazır hale getirilmiş, sonrasında çalışma grubuna dahil olan tezler belirlenen amaçlara uygunluk durumları yönünden tekrar kontrol edilmiştir.

Veri Analizi

Formların içerdiği bilgiler doğrultusunda belirlenen ölçütlere uygun olarak tez çalışmaları gerçekleştirildiği tarih sıralamasına göre incelenmiştir. Bu incelemelerle ölçütlerin içerdiği alt boyutların tez çalışmalarının tamamlandıkları yıl ile ilişkilerine bakılmıştır. Tez çalışmalarında temel alınan yaklaşımlar, kullanılan istatistiksel teknikler ve buna bağlı olarak gerçekleştirilen geçerlik – güvenirlik çalışmaları, yayın durumları frekans ve yüzde değerleri ile sayısallaştırılarak alt bulgu başlıkları halinde tablo ve şekiller yardımıyla sunulmuştur.

Araştırma bulgularına ilişkin yöntem boyutunda genel bir değerlendirilmenin sunulduğu yaklaşım kapsamında Gliner, Morgan & Leech (2011)'in oluşturduğu araştırma yaklaşımları sınıflaması temel alınmıştır. Genel ve özel olarak sunulan amaç ve yaklaşımlar deneysel, deneysel olmayan (bireysel farklılıklara dayalı) ve betimleyici yaklaşımlar şeklinde ayrılarak araştırma sorusu kapsamında uygun istatistik tekniklerini içermektedir. Mevcut araştırmada ilk boyut genel ve özel olmak üzere mevcut amaç ve yaklaşımları içerecek şekilde oluşturulmuştur. Bu boyutta temel alınan sınıflama türü Şekil 1’de ifade edilmiştir.

Şekil 1. Araştırmaların amaç ve yaklaşımlarına uygun kullanılan hipotez/soru türleri ve istatistikler

Kaynak: Gliner et al., 2011

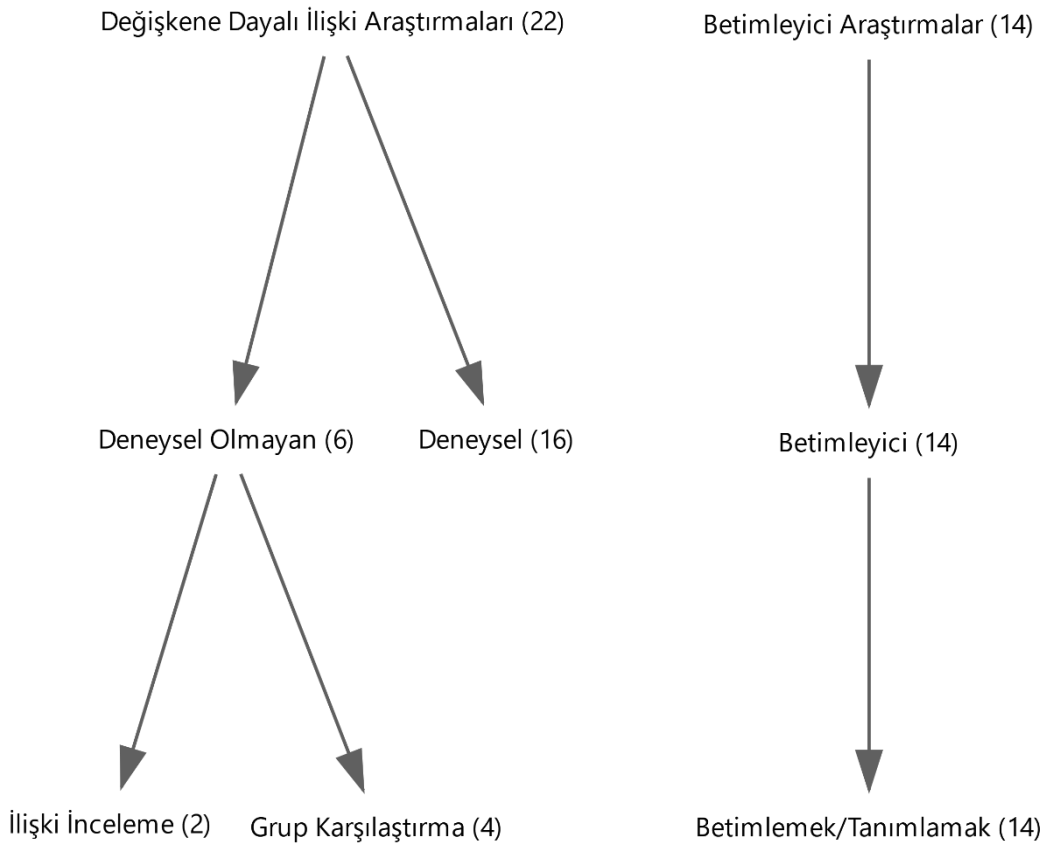
Araştırma problemlerine bağlı olarak kullanılan desenler, veri analizi teknikleri, geçerlik – güvenilirlik çalışmaları, yayın durumları hakkında detaylı bir şekilde bilgi sunulması için söz konusu kısımlar tablo halinde verilmiştir. Ayrıca araştırma bulgularında yer alan desenler çerçevesinde araştırmaların gerçekleştirildikleri yıllara göre bir sınıflandırma yapılmıştır.

3. BULGULAR

Bu bölümde alt amaçlara ve izlenen yönetime bağlı olarak elde edilen dokümanlar üzerinde gerçekleştirilen veri analizleri sonucunda tez çalışmalarında ele alınan yaklaşım, tez çalışmalarının tamamlandığı yıllar, gerçekleştirildiği desenler, kullanılan veri analiz teknikleri, gerçekleştirilen geçerlik – güvenilirlik çalışmaları ve yayına dönüşme durumları açılarından elde edilen bulgular araştırmanın alt amaçlarına uygun şekilde sunulmuştur.

Araştırmaların Genel Amaç, Genel Yaklaşım ve Özel Yaklaşım Sınıflandırmasına İlişkin Bulgular

Hayat bilgisi dersi konusunun ele alındığı doktora tez çalışmalarında izlenen araştırma yaklaşımları deneysel, deneysel olmayan ve betimleyici şeklinde sınıflandırılarak yaklaşımların kullanım sıklıkları Şekil 2’de sunulmuştur.

Şekil 1. Araştırmaların genel amaç, genel yaklaşım ve özel yaklaşım sınıflandırmaları

Şekil 2 incelendiğinde hayat bilgisi dersi kapsamında 1994 ile 2021 yılları arasında 22 adet değişkene dayalı ilişki araştırma, 14 adet betimleyici araştırma olmak üzere toplamda 36 adet doktora tez çalışmasının tamamlandığı görülmektedir. Bu boyutlar arasında yoğunluk gösteren değişkene dayalı ilişki araştırmalarına bakıldığında araştırmaların çoğunlukla deneysel desene bağlı olarak yürütüldüğü belirlenmiştir.

Temel alınan sınıflandırmada bu deneysel boyut rastgele deneysel ve yarı deneysel şeklinde iki farklı özel yaklaşımı kapsamaktadır. Bu noktada özel yaklaşımların belirlenmesindeki temel ölçüt olarak kabul edilen denkleştirme işlemi dikkat çekmektedir.

Deneyisel desenlerin temel sistematığı incelendiğinde random ve doğrusal şeklinde de ifade edilen tam deneyisel desen gruplar içerisindeki tam denkliğin sağlanmasına dayanmaktadır. Bu boyutta grubun yapısı, grup içerisindeki mikro düzeydeki ögeler, mevcut değişkenler tam denkleştirme ile yapılandırılmalıdır. Yarı deneyisel şekilde yürütülen araştırmalarda bu sistematik yapının sınırlandırıldığı görülmektedir (Christensen, Johnson & Turner, 2020 ; Kirk, 2012).

Mevcut ayırımın atamaların seçkili ya da seçkisiz olarak gerçekleştirilmesinden kaynaklandığı söylenebilir. Bu bağlamda önceden oluşturulmuş gruplar araştırmaların örnekleme dahil edilerek yarı deneyisel desenin işlevliğine zemin hazırlamaktadır. Creswell (2014), eğitim alanında gerçekleştirilen deneyisel desenin tercih edildiği birçok araştırmada önceden oluşturulmuş gruplarla çalışıldığını vurgulamıştır. Bunun sebebi yapısal sınırlamalara dayanmakla birlikte araştırmacılara grup seçiminde zaman kazandırmakta ve uygulanabilirlik boyutunda avantaj sağlamaktadır. Araştırmalarda yarı deneyisel desene yönelik eğilim incelendiğinde bu yapının özellikle öğrencilerle çalışılan örneklem gruplarını oluşturduğu söylenebilir. Bu durumun oluşmasında okullarda sınıf mevcutlarının eğitim – öğretim yılı başlangıcında oluşturulması ve herhangi bir araştırma planı durumunda mevcut yapının değiştirilmesine imkan tanıyacak bir esneklikte bulunulmamasının etkili olduğu düşünülebilir.

Yarı deneyisel desende belirtilen durumun aksine psikoloji alanını ve benzer alanları kapsayan araştırmalarda araştırma öncesi grup oluşturulabilme durumuna bağlı olarak tam deneyisel desen çalışmalarına ve bu doğrultuda yapılan ölçümlere rastlanmaktadır. Alana bağlı olarak belirli tedavi ya da eğitimlerin gerçekleştirildiği bu araştırmalarda hassas ölçümlere gerek duyulması sebebiyle izlenen yöntemsel süreç bu ihtiyaca bağlı olarak şekillendirilmektedir (Christensen, 2020 ; Sanberk, 2019).

Deneyisel yaklaşımların dışında diğer yaklaşımların kullanıldığı araştırmalar incelendiğinde ise araştırmaların çoğunlukla grup karşılaştırmalarına dayalı olduğu görülmektedir. Bu karşılaştırmaların deneyisel desenden farklı olarak sosyal yaşantıda sahip olunan değişkenler bazında gerçekleştirildiği anlaşılmaktadır. Cinsiyet, sosyo ekonomik durum, yaşanan bölge, eğitim seviyesi gibi ölçütler incelenen konunun hangi düzeylere bağlı olarak fark yarattığını ele almaktadır. Bu yaklaşım temelinde sürdürülen araştırmalarda yeni bir yapı ortaya koymanın aksine mevcut durumların incelenmesi ve durum değerlendirmesi gerçekleştirilmektedir.

Ölçüt olarak belirlenen yıllar arasında gerçekleştirilen çalışmalar incelendiğinde sıklıkla ele alınan bir diğer yaklaşımın betimleyici yaklaşım olduğu görülmektedir. Bu araştırmalarda kullanılan yaklaşıma dayalı olarak mevcut durum betimlemesinin yanı sıra yeni oluşumların detaylarını okuyuculara sunma ve incelenen durumu tüm ayrıntılarıyla aktarma gibi amaçlara sahip oldukları söylenebilir.

Araştırmaların Tamamlandığı Yıllar ve Temel Alınan Desenlere İlişkin Bulgular

Hayat bilgisi dersi konusunun ele alındığı doktora tez çalışmalarında izlenen araştırma desenlerinin gerçekleştirildiği yıllara yönelik dağılımı Tablo 1’de sunulmuştur.

Hayat Bilgisi Dersini Konu Alan Doktora Tezlerinin Kullanılan Yaklaşım ve Analiz Teknikleri Açısından İncelenmesi

Tablo 1. Araştırmaların Tamamlandığı Yıllar ve Temel Alınan Desenlere İlişkin Dağılımı

Yıl Aralığı ve Desenler	f	%
<u>2021 ve sonrası</u>	<u>8</u>	<u>22,2</u>
Durum Çalışması	2	
Yakınsayan Paralel Desen	2	
Açımlayıcı Sıralı Desen	1	
Çok Aşamalı Karma Desen	1	
Gömülü Deneysel Desen	1	
Eylem Araştırması	1	
<u>2016 - 2020</u>	<u>12</u>	<u>33,4</u>
Eylem Araştırması	5	
Deneysel Desen	2	
Durum Çalışması	1	
Olgubilim Deseni	1	
Yakınsayan Paralel Desen	1	
Delphi Paneli	1	
Tasarım Tabanlı Araştırma Modeli	1	
<u>2011 – 2015</u>	<u>7</u>	<u>19,4</u>
Deneysel Desen	5	
Açıklayıcı Karma Desen	1	
Özel Araştırma Deseni	1	
<u>2006 - 2010</u>	<u>5</u>	<u>13,9</u>
Tarama Deseni	2	
Deneysel Desen	2	
Durum Çalışması	1	
<u>1994 - 2005</u>	<u>4</u>	<u>11,1</u>
Deneysel Desen	2	
Tarama Deseni	1	
Alan Araştırması	1	
Toplam	36	100

Tablo 1 incelendiğinde hayat bilgisi dersini konu alan araştırmaların dağılımı 1994 yılından 2023 yılına dek kullanılan desen açısından 5 grupta incelenmeye çalışılmıştır. Bu süreç içerisinde tamamlanan hayat bilgisi konulu tez çalışmalarının özellikle son yıllarda daha sık tercih edildiği anlaşılmaktadır. Bu durum son yıllarda sunulan imkanlar çerçevesinde doktora programlarındaki artış ile yorumlanabilir. Araştırmacılar bu süreçte tez araştırmalarının yanı sıra farklı dallarda araştırma yapma olanağı da bulmaktadır. Ayrıca öğretim programlarında meydana gelen değişimler, yeni yönelimler incelemeye ihtiyaç duyulan yeni yapıları ortaya çıkarmakla birlikte araştırmaların hedef kitesinin de farklılaşmasını sağlamaktadır.

Oluşturulan gruplarda yer alan araştırmalarda kullanılan desenler incelendiğinde ve daha önce Şekil 2'de sunulan araştırma yaklaşımı sınıflandırması açısından ağırlıklı olarak yeni bir yapı ortaya koymayı amaçlayan desen türlerinde yoğunlaştığı söylenebilir. Deneysel desen, eylem araştırması deseni gibi türlerde var olan durumu izlemenin ve değerlendirmenin aksine bir etki oluşturacak denemeler gerçekleştirilmektedir. Lisansüstü eğitim çalışmalarının genelinde görülen bu desenlerin kullanımı doktora tezlerinde daha fazla tercih edilebilmektedir. Bu basamakta araştırmacıların yeni yönelimlere ve ihtiyaç duyulan yeni yapıların etkisini incelemeye daha fazla teşvik edildiklerini söylemek hatalı olmayacaktır. Özellikle beceri kazanımının yoğun olarak ele alındığı Hayat Bilgisi Dersi Öğretim Programı incelendiğinde becerilerin, uygulamaların ve bu alternatif uygulamalar sonucu oluşan tutumların incelenmesi gibi konuların varlığı araştırmacıların söz konusu desen türlerine yönelmesinin önünü açmıştır denilebilir (MEB, 2018). Ayrıca De Jong (2007) deneysel çalışmalar ile araştırmacıların hızlı ve doğrudan problem çözümüne ulaştıklarını ifade etmektedir. Söz konusu nedenlerin araştırmacıların daha çok deneysel desene yönelmesinde etkili olduğu düşünülebilir.

Tabloda yer alan son yılları kapsayan araştırmalara bakıldığında uygulama temelli desen türü kullanımının yanı sıra karma araştırma yöntemindeki araştırmaların sayısındaki artış dikkat çekmektedir. Özellikle eylem araştırmalarındaki artış, araştırmacılara kuramsal bilgiler ile uygulamayı birleştirme imkanı sunmaktadır. Eğitim – öğretim faaliyetlerinde etkili öğrenme deneyimleri sağlamak adına bu süreçte gerçekleştirilen sınıf uygulamaları sürecin etkililiğini, yaşanan sorunları ve çözüm önerilerini çok boyutlu olarak ele almaya yardımcı olmaktadır (Saban ve Ersoy, 2017).

Eğitim paradigmasındaki dönüşüm bilimsel araştırmada tercih edilen yöntem tercihlerini de etkisi altına alarak yaklaşımlarda değişikliğe gidilmesine zemin hazırlamıştır. Pozitivist paradigmadaki mekanik olarak ifade edilen bakış açıları, genellenebilirlik ve nesnel gerçekliğe dayalı anlayışın etkisinin azalmasıyla birlikte yorumlayıcı paradigma ivme kazanarak durumsal değerlendirme, öznel gerçeklik, bakış açısı gibi boyutları ön plana çıkarmaya başlamıştır. Bu dönüşüme dayalı olarak araştırmacıların da söz konusu dönüşümü merkeze almaya başladıkları söylenebilir (Hennink, Hutter & Bailey, 2020 ; Liamputtong ve Ezzy, 2005 ; Robinson, 2010).

Araştırmalarda Kullanılan Analiz Tekniklerine İlişkin Bulgular

Hayat bilgisi dersi konusunun ele alındığı doktora tez çalışmalarında kullanılan analiz tekniklerinin durumları Tablo 2'de ifade edilmiştir.

Tablo 2. Araştırmaların Kullanılan Analiz Tekniklerine İlişkin Dağılımı

Analiz Teknikleri	f	%
<i>Nicel Yöntem</i>	<u>56</u>	<u>65,9</u>
Farklılık Ölçen Teknikler	21	
- T Testi	14	
- ANOVA	9	
- Mann Whitney U	3	
- ANCOVA	3	
- Kruskal Wallis H	1	
- Wilcoxon İşaretli Sıralar Testi	1	
İlişki Ölçen Teknikler	2	
- Path Analizi	1	
- Khi Kare	1	
<i>Nitel Yöntem</i>	<u>29</u>	<u>34,1</u>
İçerik Analizi	15	
Betimsel Analiz	12	
Betimsel + İçerik Analizi	2	
Toplam	85	100

Tablo 2 incelendiğinde tez çalışmalarında kullanılan veri analizi tekniklerinin sıklık bakımından nicel yöntem temelli tekniklerde yoğunlaştığı görülmektedir. Bu boyutta farklılık ölçen analiz tekniklerine ağırlık verilerek özellikle grup karşılaştırmalarına dayalı çözümlenmeler yapılmıştır. Deneysel çalışmaların ağırlıkta olduğu doktora tez çalışmalarında deney ve kontrol grubuna uygulanan başarı testleri, tutum ölçekleri ön test – son test farklılıkları incelenerek sıkça t testi ve tek yönlü varyans analizi (ANOVA) ile çözümlenmiştir.

Tabloda belirtilen tekniklerin kullanımı nitel verilerin analizi aşamasında içerik ve betimsel analizlerin kullanımı ile dikkat çekmektedir. Her iki teknikte de incelenen yapı katılımcıların görüşlerinin detaylı çözümlenmelerini ve araştırmacı notlarıyla birlikte verilerin desteklenmesini içermektedir. Kullanılan bu teknikler araştırmalarda gerçekleştirilen görüşmelerin yanı sıra alan notları, araştırmacı günlükleri, katılımcı günlüklerinin çözümlenmesinde de kullanılarak incelenen olgunun detaylı bir şekilde sunulmasına imkan sağlamıştır denilebilir.

Tablo 2’de sunulan veri analizi teknikleri tez çalışmalarında ifade edilen analiz süreçlerini kapsamaktadır. Karma araştırmalarda hem nitel hem de nicel analiz tekniklerinin birlikte kullanılıyor olması tabloda belirtilen frekans değerlerinde gözlemlenen farklılaşmanın nedeni olarak gösterilebilir.

Araştırmalarda Kullanılan Geçerlik – Güvenirlik Çalışmalarına İlişkin Bulgular

Hayat bilgisi dersi konusunun ele alındığı doktora tez çalışmalarında gerçekleştirilen geçerlik – güvenirlik çalışmalarının kullanım durumları Tablo 3'te sunulmuştur.

Tablo 3. Araştırmaların Kullanılan Geçerlik – Güvenirlik Çalışmalarına İlişkin Dağılımı

Geçerlik – Güvenirlik Çalışmaları	f	%
<i>Nicel Yöntem</i>	<u>103</u>	<u>73,6</u>
Faktör Analizi	26	
- Açımlayıcı Faktör Analizi	12	
- Varimax Eksen Döndürme	10	
- Doğrulayıcı Faktör Analizi (Path)	4	
Korelasyona Dayalı Madde Analizleri	24	
- Çift Serili Korelasyon	13	
- Spearman Brown	6	
- Pearson Momentler Çarpımı Korelasyonu	5	
Cronbach Alfa	20	
Kuder Richardson 20	12	
Kaiser Meyer Olkin + Barlett Sphericity	11	
Madde Güçlük + Ayırt Edicilik İndeksi	10	
<i>Nitel Yöntem</i>	<u>37</u>	<u>26,4</u>
Miles ve Huberman Formülü	13	
Üçgenleme Tekniği (Triangulation)	10	
Araştırmacılar Arası Kodlama (Inter – coder)	10	
Lawshe Tekniği	3	
Sürekli Gözlem	1	
Toplam	140	100

Tablo 3 incelendiğinde araştırmalarda gerçekleştirilen geçerlik – güvenirlik çalışmalarının nicel yöntemlerde tercih edilen istatistiksel teknikler üzerine yoğunlaştığı görülmektedir. Bu kullanımın nicel yöntemlere dayalı desenlerin kullanım sıklığının bir sonucu olduğu söylenebilir. Genellikle uyarılmanın aksine veri toplama araçlarının geliştirilerek kullanıldığı tez çalışmalarında geçerlik ve güvenirlik durumlarının tespiti ilk uygulama öncesi önem kazanmaktadır. Ölçeğin güvenilir ve geçerli olmasını sağlayan unsurların araştırmanın temellendirildiği kuram ile ilişkili görülmesi ve uygun kuram, model gibi yapılara cevap verecek nitelikte olması beklenmektedir (Robert, 2017). Bu noktada ölçme yapısının açıklığa

kavuşturulması ve bu yapıların ilgili kurama karşılık gelmesi amacıyla geçerlik güvenilirlik çalışmalarına ağırlık verildiği düşünülebilir. Eğitim ve psikoloji araştırmalarında gerçekleştirilen ölçek çalışmalarında ölçülmek istenen nitelik ve aracın tutarlı bir yapıda olması gerekmektedir. Bu tutarlılığın oluşması için yüksek düzeyli psikometrik tekniklere ihtiyaç duyulmaktadır (Yurdağül, 2005).

Tabloda sunulan istatistiksel tekniklere bakıldığında güvenilirlik katsayıları, madde analizleri ve faktör analizlerinin araştırmacılar tarafından sıkça kullanıldığı görülmektedir. İncelenen her araştırmada başvurulan uzman görüşleriyle birlikte ölçeklerin ve ölçeklerde yer alan maddelerin güvenilirlik katsayıları ve faktör yükleriyle açıklanması ölçeğin mevcut araştırma ve ileriki araştırmalarda kullanımı açısından önem taşımaktadır.

Nitel yöntem temelinde kullanılan tekniklere bakıldığında Miles ve Huberman tarafından geliştirilen güvenilirlik formülünün araştırmacılar tarafından sıkça kullanıldığı görülmektedir. Sosyal olguların nedenleriyle birlikte açıklandığı nitel araştırmalarda elde edilen sonuçların nicel araştırmalarda olduğu gibi temellendirilmesine ihtiyaç duyulmaktadır. Bu yönde veri analizlerinde yapılan çıkarımlar, araştırmacılar arası yapılan değerlendirmeler araştırma yönelimlerini etkilemektedir. Değerlendirmelerden hareketle araştırmalarda görüş birliği ve görüş ayrılığının güvenilirlik sürecine yansması elde edilen veriyi ve sonuçları desteklemesi yönünden ön koşul olarak görülmektedir (Miles & Huberman, 2002).

Bir diğer sıkça kullanılan nitel boyuttaki geçerlik güvenilirlik çalışması literatürde “triangulation” olarak ifade edilen üçgenleme tekniğiyle gerçekleştirilmiştir. Bu boyuttaki çalışmalar yalnızca veri analizine odaklanmanın yanı sıra araştırma sürecinin tamamında aynı kuramsal yapının işlenmesini sağlamaktadır. Üçgenlemenin kullanıldığı araştırmalarda ele alınan çok boyutlu yapı kullanılan yöntem, veri toplama aracı, araştırma bakımından çeşitlilik göstermekte ve araştırma bu yönde temellendirilmektedir. Yöntem, veri toplama aracı, araştırmacı çeşitliliği verilerin kontrol edilebilirliği, bulguların sınanması açısından araştırmacılarla birlikte okuyuculara da mevcut yönelimleri yansıtmaktadır.

Geçerlik güvenilirlik çalışmasının yanı sıra bu teknik bir araştırma tasarımı olarak literatürde vurgulanmaktadır. Bu tasarım paradigma değişimiyle birlikte yorumlayıcı anlayışı desteklemektedir (Williamson, 2013). Üçgenleme tekniğinin kullanımıyla araştırmaların geçerliğini sağlamakla birlikte problemin derinlemesine incelenmesi ve bakış açısı farklılıklarının ortaya konması amaçlanmaktadır (Andrea, 2020). Bu çalışmaların da desen kullanımında olduğu gibi son yıllarda artışı, sosyal olguların tanımlanmasına duyulan ihtiyaçla açıklanabilir.

Literatürde “inter – coder” şeklinde ifade edilen araştırmacılar arası kodlama, nitel yöntemle yürütülen araştırmalarda sıklıkla kullanılan bir çalışma olmakla birlikte üçgenlemenin araştırmacı çeşitliliği boyutunu ifade etmektedir. Bu çalışmalar nicel araştırmalarda güvenilirlik katsayısı ile hesaplanmaktadır. Nitel yöntemlerin kullanımıyla elde edilen veriler farklı araştırmacılar tarafından incelenmekte, içerik ve betimleyici analizlerde gerçekleştirilen kodlama, kategorilendirme çalışmaları bu boyutta gerçekleştirilmektedir. Araştırmacı çeşitliliğini oluşturan bu yapı üçgenleme tekniğinin bir parçası olarak kabul edilmektedir. Doğrudan araştırmacılar arası kodlamaların ifade edildiği çalışmalarda üçgenleme tekniğindeki diğer boyutların belirtilmemesi ve kullanılmaması sebebiyle bu kısım ayrı olarak ele alınmıştır.

Araştırmaların Bilimsel Yayına Dönüştürülme Durumlarına İlişkin Bulgular

Hayat bilgisi dersi konusunun ele alındığı doktora tez çalışmalarında elde edilen sonuçların bilimsel yayına dönüştürülme durumları ve yayın türleri Tablo 4'te ifade edilmiştir.

Tablo 4. Araştırmaların Bilimsel Yayına Dönüştürülme Durumlarına İlişkin Dağılımı

Yayın Türleri	f	%
TR Dizin	14	53,8
Web of Science	8	30,8
- Emerging Sources Citation Index (ESCI)	6	
- Science Citation Index Expanded (SCI-Exp)	1	
- Social Sciences Citation Index (SSCI)	1	
Uluslararası Sempozyum – Sözlü Bildiri	2	7,7
Kitap Bölümü	2	7,7
Toplam	26	100

Tablo 4 incelendiğinde hayat bilgisi dersi kapsamında hazırlanan toplam 36 adet doktora tez çalışması arasından 26 çalışmanın bilimsel yayına dönüştürüldüğü görülmektedir. Bu çalışmaların yayımlandığı dergiler incelendiğinde toplam sayıya yakın olmakla birlikte çoğunun TR Dizin'de yer aldığı belirlenmiştir. Yayımlanan çalışmaların sekizi Web of Science türünde farklı indeksli dergilerde yayınlanmıştır. İkişer çalışmanın ise uluslararası sempozyumlarda sunulduğu ve kitap bölümü olarak literatürde yer edindiği görülmektedir.

Çalışmaların yayın haline dönüştürülme durumu yıl bazında incelendiğinde son yıllarda gerçekleştirilen araştırmaların yayına dönüştürülme sıklığı düşük düzeydedir. Bunun sebebi çalışmaların henüz yeni tamamlanmış olmasıyla açıklanabilir. Yeni model ve uygulama tasarımlarının oluşturulduğu doktora düzeyindeki araştırmaların sıklıkla literatüre yayın katkısı sağlama boyutu akademik teşvikle birlikte proje kurumlarının araştırma projelerini desteklemesi ile ilişkilendirilebilir.

4. TARTIŞMA, SONUÇ VE ÖNERİLER

Araştırmadan elde edilen bulgular yorumlanarak ulaşılan sonuçlar şu şekilde sıralanmıştır:

Hayat bilgisi dersi kapsamında gerçekleştirilen doktora tez çalışmalarının benimsenen yaklaşıma göre dağılımı incelendiğinde çalışmaların çoğunlukla değişkene dayalı araştırmalar bazında gerçekleştirildiği görülmektedir. Bu araştırmalar arasında deneysel desen kullanımının yoğunluğu farklı öğretim yöntem ve tekniklerinin süreç içerisinde kullanımı ile açıklanabilir. Bununla birlikte nitel araştırma yöntemine dayalı araştırmaların sıklıkla kullanımı sosyal bilim araştırmalarında ele alınan olguyu, durumu betimleme ihtiyacına yönelik gerçekleştirildiği söylenebilir. Fazlıoğulları ve Kurul (2013)'ün Türkiye'de eğitim bilimleri alanında gerçekleştirilen doktora tezlerini incelediği araştırmada tez çalışmalarının çoğunlukla pozitivist paradigmaya bağlı olarak gerçekleştirildiği belirlenmiştir. Hayat bilgisi

alanındaki tez çalışmalarının incelendiği bu araştırmada değişken ölçümüne bağlı olarak çoğunlukla deneysel desenin kullanıldığı, bu yönde pozitivist paradigmaya bağlı çalışmaların gerçekleştirildiği görülmektedir. Benzer şekilde Karadağ (2010) ve Küçüközer (2016) tarafından doktora tez çalışmalarının incelendiği araştırmalarda deneysel desen kullanımının sıklığı dikkat çekmektedir. Araştırmanın bu sonucu söz konusu çalışmaların yaklaşımsal boyutu ile benzer nitelikler taşımaktadır.

Yıl bazında doktora tezlerindeki dağılım incelendiğinde bu dağılımın 2016 – 2020 yıllarını kapsayan beş yıllık periyotta yoğunlaştığı görülmektedir. Son yıllarda sosyal bilimler ve eğitim bilimleri alanlarında doktora programlarındaki artışın bu sayıyı etkilediği düşünülebilir. Küçüközer (2016) tarafından doktora tezlerinin incelendiği araştırmada yıllara göre tez ve doktora programı sayılarındaki artış dikkat çekmekte ve bu sonucu destekler nitelik taşımaktadır. Ayrıca Turna ve Bolat (2015) tarafından disiplinlerarası tez çalışmalarının incelendiği araştırmada bu çalışmaların her geçen yıl arttığı sonucuna ulaşılmıştır. Doğru, Gençosman, Ataalkın ve Şeker (2012) tarafından gerçekleştirilen fen bilimleri eğitimi kapsamında yüksek lisans ve doktora tezlerinin incelendiği araştırmada 2006 yılı sonrasında bu artışın izlerini görmek mümkündür. Artış yönünden araştırmalar benzer nitelik taşısa da söz konusu artışın doktora tez çalışmaları bazında daha ileriki yıllarda gerçekleştiğini söylemek doğru olacaktır. Benzer sonuç Boyacı ve Demirkol (2018) tarafından Türkçe eğitimi alanında gerçekleştirilen çalışmaların incelendiği araştırmada da vurgulanmıştır.

Araştırmalarda ele alınan desenler ve bunların yıllar içerisinde kullanımına ilişkin bulgular incelendiğinde son yıllardaki sayının artışıyla birlikte desen değişikliğine de gidildiği görülmektedir. Bu desenler son yıllarda paradigma dönüşümüne bağlı olarak yorumlayıcı niteliklerle ele alınmış, derinlemesine incelemelerin gerçekleştirildiği modeller tercih edilmiştir. Ancak deneysel desen temelinde gerçekleştirilen çalışmaların yoğunlukta olması doktora programı kapsamında araştırmacıların uygulamaya dönük çalışmalar gerçekleştirdiğini vurgulamaktadır. Bu sonuç Kırat ve Güven (2020) tarafından gerçekleştirilen meta-analiz çalışmasındaki desen yönelimleri ile desteklenebilmektedir. Yüksek lisans dahil olmak üzere tüm tez çalışmalarının incelendiği araştırmada çoğunlukla tarama ve durum çalışması desenlerinde yürütülen araştırmalara rastlanmıştır. Yüksek lisans tez çalışmalarının yoğun olmasıyla birlikte araştırmada var olan durumun incelenmesine ilişkin yönelimlere rastlamak mümkündür. Yalnızca doktora tezlerinin incelendiği bu araştırmada desene dayalı farklı bir sonuç öne çıkmaktadır.

Kullanılan veri analizi tekniklerine ilişkin sonuçlar incelendiğinde araştırmalarda nicel yöntem temelli olmak üzere çoğunlukla istatistiksel tekniklerin kullanıldığı görülmektedir. Bu teknikler arasında hem değişken hem de grup karşılaştırmalarında kullanılan t testi ve tek yönlü varyans analizinin kullanımı dikkat çekmektedir. Kullanılan teknikler çoğu araştırmada elde edilen verilerin normal dağıldığını ve çalışma grubunun araştırma için uygun nitelikler taşıdığını göstermektedir. Bu doğrultuda araştırmacılar parametrik testlere yönelerek veri analiz süreçlerini tamamlamışlardır. Benzer şekilde Doğru ve ark. (2012) tarafından gerçekleştirilen çalışmada tamamlanan tez çalışmalarının çoğunlukla parametrik testlere dayalı olan veri analizi tekniklerini içerdiği görülmektedir. Aydemir ve Erdamar (2018)'in medya okuryazarlığı çerçevesinde gerçekleştirdiği araştırma sonuçları incelendiğinde çalışmalardaki parametrik test kullanımı dikkat çekmektedir.

Geçerlik – güvenilirlik çalışmalarına ilişkin bulgular dikkate alındığında doktora tez çalışmalarında sıklıkla nicel yöntemle bağlı olarak istatistiksel tekniklerin kullanıldığı

sonucuna ulaşılmıştır. Bu tekniklerin kullanımı nicel ve karma yöntem araştırmalarındaki sayının fazlalığı ile birlikte çoğu araştırmada ölçek geliştirmeye yönelik uygulamalarla bağdaştırılabilir. Uzman görüşlerine dayalı kapsam geçerlikleri, yapı geçerliğini sağlamak amacıyla gerçekleştirilen faktör analizleri literatüre konu ile ilgili güncel ölçme araçlarını kazandırmaktadır. Bununla birlikte nitel yöntem temelinde gerçekleştirilen araştırmalarda geçerlik – güvenilirlik çalışmalarının daha çok görüşlere dayandığı görülmektedir. Ayrıca bu çalışmaların yöntem, veri toplama, araştırmacılar ve alan bakımından çok boyutlu olarak sağlanmaya çalışıldığı anlaşılmaktadır.

Doktora tez çalışmalarının yayına dönüştürülme durumları incelendiğinde özellikle 2020 yılı ve sonrasında gerçekleştirilen çalışmalar dışında çoğunlukla bilimsel yayın olarak literatürde yer aldıkları sonucuna ulaşılmıştır. Bu yayınların yer aldığı dergiler tüm sayıya yakın olmakla birlikte çoğunlukla TR Dizin’de yer almaktadır. Benzer biçimde Karagöz ve Şeref (2021) tarafından gerçekleştirilen araştırmada incelenen çalışmaların yarısından fazlasının yayına dönüştürüldüğü sonucuna ulaşılmıştır. Bu boyutla ilgili olarak Akademik Teşvik Yönetmeliği’nin ve TÜBİTAK ile üniversitelerin araştırma ve geliştirme potansiyelinin artırılmasına yönelik sundukları destek programlarının yayına dönüşme konusunda etkili olduğu da göz ardı edilmemelidir. Ayrıca TÜBİTAK dışında üniversitelerin proje koordinasyon birimleri de araştırmacılara bu yönde teşvik sağlamaktadır. Araştırmaların proje kapsamında gerçekleştirildiği durumlarda yayın şartının bulunması, ya da kurumlarda unvan ve kadro kriterleri arasında yayın şartlarının olması da söz konusu yayın sayılarının artışında etkili olabilmektedir (TÜBİTAK, 2015).

Sonuç olarak konu ile ilgili incelenen doktora tez çalışmalarının değişkene dayalı araştırma tasarımlarına ağırlık vermiş olması literatüre deneysel sonuçların kazandırılmasını sağlamıştır. Yeni yönelimlerle birlikte bu uygulamalar gerek amaçsal gerekse yöntemsel boyutta çeşitlenerek farklı teknik kullanımlarını da beraberinde getirmiştir. İlkokul dönemini kapsayan benzer konuların güncel araştırma tasarımlarıyla sunulması ilgili döneme yönelik çalışmaların da 21. yüzyıl eğiliminin öngörüldüğü değerler çerçevesinde ele alınmasını sağlayacaktır.

Hayat bilgisi dersi kapsamında gerçekleştirilen doktora tezlerinin belirlenen alt amaçlar ile incelendiği bu araştırmada elde edilen sonuçlar ışığında getirilebilecek öneriler şu şekildedir:

- Araştırmada hayat bilgisi dersi kapsamında temel anlamda yöntemsel süreçlerin ve bu boyutta kullanılan analiz tekniklerinin detaylandırıldığı görülmektedir. Gelecek araştırmalarda belirtilen ders konusu dışında diğer benzer alanlardaki çalışmaların analizi gerçekleştirilebilir.
- Sunulan araştırmada incelenen tez çalışmaları nicel, nitel ve karma yöntem olmak üzere üç farklı yöntem temelinde gerçekleştirilmiştir. Yöntemsel incelemenin yapıldığı bu araştırmada incelenen boyutların bir arada değerlendirilebilmesi için desen, analiz, geçerlik – güvenilirlik çalışmaları tablo ve yorumlarla bütünsel şekilde verilmiştir. Gelecek araştırmalarda her yöntem çeşidi ayrıca ele alınarak izlenen süreçteki adımlar detaylandırılabilir.
- Belirlenen yıl aralığında incelenen çalışmaların kuramsal yapı ve araştırma sonuçları ile ilişkileri incelenebilir. Ayrıca pozitivizm ötesi paradigmalarda esas alınan kuram

oluşturma, teori üretmeye yönelik lisansüstü eğitim öğrencileri bu boyutta tez çalışmaları gerçekleştirebilir.

- d. Konu kapsamında incelenen ve diğer alanlardaki araştırmalarda yer verilen öneriler incelenerek öneri sınıflandırmaları yapılabilir.

Yazarların Katkı Oranı

“Yükseköğretim Kurumları Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Yönergesi” çerçevesinde, birinci yazarın makaleye katkı oranı yüzde elli, ikinci yazarın makaleye katkı oranı yüzde ellidir.

Çıkar Çatışması

Yazarlar arasında herhangi bir çıkar çatışması bulunmamaktadır.

KAYNAKÇA

- Akcaalan, M. ve Arslan, S. (2016). Yaşam boyu öğrenme: Teori ve uygulama. Eğitim Kitabevi
- Andrea J. (2020). Nightingale, in international encyclopedia of human geography (Second Edition)
- Aydemir, S. ve Erdamar, G. (2018). Medya okuryazarlığı eğitimi alanında yapılan çalışmaların tematik, metodolojik ve istatistiksel yönelimleri. Kastamonu Eğitim Dergisi, 26(4), 1155-1166.
- Bowen, G. A. (2009). Document analysis as a qualitative research method. Qualitative Research Journal, 9(2), 27-40.
- Boyacı, S., ve Demirkol, S. (2018). Türkçe eğitimi alanında yapılan doktora tezlerinin incelenmesi. Ana Dili Eğitimi Dergisi, 6(2), 512-531.
- Bretschneider, P. J., Cirilli, S., Jones, T., Lynch, S., & Wilson, N. A. (2017). Document review as a qualitative research data collection method for teacher research. SAGE Publications.
- Christensen, L. B., Johnson, R. B. & Turner, L. A. (2020). Araştırma Yöntemleri: Desen ve Analiz. Çev. Ed. Ahmet Aypay, 3. Baskı. Anı Yayıncılık (Orijinal eserin basım tarihi 2014).
- Corbin, J. & Strauss, A. (2008). Basics of qualitative research: Techniques and procedures for developing grounded theory. Thousand Oaks: Sage.
- Creswell, J. W. (2014). Araştırma Deseni: Nitel, Nicel ve Karma Yöntem Yaklaşımları, 4. Baskıdan Çeviri, Çev. Ed.: Selçuk Beşir Demir. Eğiten Kitap
- De Jong, O. (2007). Trends in western science curricula and science education research: A Bird's eye view. Journal of Baltic Science Education , 6(1), 15 - 21.
- Doğru, M., Gençosman, T., Ataalkın, A. N., ve Şeker, F. (2012). Fen bilimleri eğitiminde çalışılan yüksek lisans ve doktora tezlerinin analizi. Journal of Turkish Science Education, 9(1), 49-64.
- Fazlıoğulları, O. ve Kurul, N. (2012). Türkiye'deki eğitim bilimleri doktora tezlerinin özellikleri. Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 24, 43-75.
- Felker, D. B. (1980). Document Design: A Review of the Relevant Research.

- Gliner, J. A., Morgan, G. A., & Leech, N. L. (2011). *Research methods in applied settings: An integrated approach to design and analysis*. Routledge.
- Güngör, Ö. (2018). *Bilimsel araştırma süreçleri: Yöntem, teknik ve etiğe giriş el kitabı*. Grafiker yayınları
- Güven, B. ve Kırat, E. (2021). Hayat Bilgisi ve İlk Okuma Yazma Derslerini Konu Alan Doktora Tezlerine Yönelik Bir İnceleme. *Anadolu University Journal of Education Faculty*, 5(3), 324-347.
- Hennink, M., Hutter, I., & Bailey, A. (2020). *Qualitative research methods*. Sage.
- Huberman, M., & Miles, M. B. (2002). *The qualitative researcher's companion*. Sage.
- Karadağ, E. (2010). Eğitim bilimleri doktora tezlerinde kullanılan araştırma modelleri: Nitelik düzeyleri ve analitik hata tipleri. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi*, 1(1), 49-71.
- Karagöz, B. ve Şeref, İ. (2021). Türkçe eğitimi doktora tezlerine bütünsel bir yaklaşım (1995 – 2020). *Selçuk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, (46), 43-68.
- Kirk, R. E. (2012). *Experimental design. Handbook of Psychology, Second Edition*.
- Küçüközer, A. (2016). Fen bilgisi eğitimi alanında yapılan doktora tezlerine bir bakış. *Necatibey Eğitim Fakültesi Elektronik Fen ve Matematik Eğitimi Dergisi*, 10(1), 107-141.
- Liamputtong, P., & Ezzy, D. (2005). *Qualitative research methods. Second Edition*. Oxford University Press.
- MEB. (2018). *Hayat Bilgisi Dersi Öğretim Programı*
- Resmi Gazete. (2020). *Akademik Teşvik Ödeneği Yönetmeliği*, Sayı: 31011
- Robert F. DeVellis. (2017). *Ölçek Geliştirme: Kuram ve Uygulamalar, (Scale Development Theory and Applications)*, (çev.) Tarık Tozan, Nobel Yayınları, 206 s. ISBN: 9786051339375
- Robinson, K. (2010). *Changing education paradigms*.
- Robson, C. (2017). *Bilimsel araştırma yöntemleri: Gerçek dünya araştırması. 2. Baskı, Çev ed., Şakir Çinkır, Selçuk Beşir Demir, Anı Yayıncılık*.
- Sanberk, İ. (2021) *Psikoloji Araştırmaları II. Akademisyen Kitabevi*
- Scott, D. & Morrison, M. (2016). *Eğitim araştırmasında temel fikirler ve kavramlar. Sentez yayıncılık (Orişinal eserin basım tarihi: 2006)*.
- Sönmez, V. (1998). *Hayat Bilgisi Öğretimi ve Öğretmen Kılavuzu. Anı Yayıncılık*
- Turna, Ö. ve Bolat, M. (2015). Eğitimde disiplinlerarası yaklaşımın kullanıldığı tezlerin analizi. *Ondokuz Mayıs University Journal of Education Faculty*, 34(1), 35-55.
- TÜBİTAK (2015). "1000 – Üniversitelerin Araştırma ve Geliştirme Potansiyelinin Artırılmasına Yönelik Destek Programı", Erişim: 17.06.2022, <https://www.tubitak.gov.tr/tr/destekler/akademik/ulusal-destek-programlari/icerik-1000-universitelerin-arastirma-ve-gelistirme-potansiyelinin-artirilmasina-yonelik-destek-programi>

- Williamson, C. (2013). Ethnographic research. In *Research Methods: Information, Systems, and Contexts* (pp. 287-309). Tilde University Press.
- Yurdakul, B. (2005). Yapılandırmacılık, Ö. Demirel (Ed.) *Eğitimde Yeni Yönelimler* (ss. 39 – 65). 1.Baskı, Pegem A Yayıncılık.
- Yurdugül, H. (2005). Ölçek geliştirme çalışmalarında kapsam geçerliği için kapsam geçerlik indekslerinin kullanılması. XIV. Ulusal Eğitim Bilimleri Kongresi, 1, 771-774.

Araştırmada İncelenen Çalışmaların Listesi

- Akkaya, A. (2023). Hayat bilgisi dersi öğretim programının CIPP modeline göre değerlendirilmesi [Doktora Tezi, Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi]. Ulusal Tez Merkezi.
- Arık, S. (2016). Hayat bilgisi dersinde liderlik becerisinin kazandırılmasının sınıf öğretmeni görüşlerine göre incelenmesi [Doktora Tezi, Anadolu Üniversitesi]. Ulusal Tez Merkezi.
- Batmaz, O. (2021). Sınıf öğretmenlerinin hayat bilgisi dersindeki pratik bilgilerinin incelenmesi [Doktora Tezi, Trabzon Üniversitesi]. Ulusal Tez Merkezi.
- Bayırlı, O. (2022). Hayat bilgisi dersinde rol model katılımlı etkinliklerin öğrencilerin başarısına, tutumlarına, öz düzenleme becerilerine ve rol model algısına etkisi [Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi]. Ulusal Tez Merkezi.
- Bektaş, M. (2007). Hayat bilgisi dersinde ailelerin çoklu zeka kuramı hakkında bilgilendirilme biçimlerinin ve öğrencilerin farklı baskın zeka gruplarında yer almalarının proje başarıları ve tutumlarına etkisi [Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi]. Ulusal Tez Merkezi.
- Bütün, E. (2015). Medya destekli öğretimin hayat bilgisi dersinde akademik başarıya ve öğrenmede kalıcılığa etkisi [Doktora Tezi, Ondokuz Mayıs Üniversitesi]. Ulusal Tez Merkezi.
- Demir, F. (2018). Değer öğretimi yaklaşımlarına göre hayat bilgisi dersinde değerler eğitimi [Doktora Tezi, İnönü Üniversitesi]. Ulusal Tez Merkezi.
- Demir, S. (2007). İlköğretim okulu hayat bilgisi dersi programının öğretmen görüşlerine göre incelenmesi [Doktora Tezi, İnönü Üniversitesi]. Ulusal Tez Merkezi.
- Dilber Özer, Z. (2021). Almanya’da ilköğretim 3. sınıf Sachunterricht (Hayat Bilgisi) dersi programının uygulanmasına yönelik bir durum çalışması [Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi]. Ulusal Tez Merkezi.
- Durmuş, T. (2017). Hayat bilgisi dersinde kullanılan farklılaştırılmış öğretim modelinin, öğrencilerin başarı düzeyleri ve tutumlarına etkisi [Doktora Tezi, Ondokuz Mayıs Üniversitesi]. Ulusal Tez Merkezi.
- Dündar, H. (2007). Kavram analizi stratejisinin öğrencilerin kavram öğrenme başarısı ve hayat bilgisi dersine ilişkin tutumlarına etkisi [Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi]. Ulusal Tez Merkezi.
- Ekin, C. Ç. (2017). Zihinsel engelli çocuklara hayat bilgisi kavramlarının öğretiminde akıllı oyuncaklar [Doktora Tezi, Orta Doğu Teknik Üniversitesi]. Ulusal Tez Merkezi.
- Erbaş, A. A. (2020). Hayat bilgisi dersi kapsamında değerler eğitimi üzerine bir araştırma: Beklentiler, uygulamalar ve öneriler [Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi]. Ulusal Tez Merkezi.

- Gündoğan, A. (2017). Hayat bilgisi dersinde otantik görev temelli öğrenme ortamlarının, öğrencilerin derse yönelik tutumlarına ve öğrenme süreçlerine yansımaları [Doktora Tezi, Anadolu Üniversitesi]. Ulusal Tez Merkezi.
- Gündüz, M. (2014). İlköğretim 3. sınıf hayat bilgisi dersinde “sorumluluk” değerinin proje tabanlı öğrenme yaklaşımı ile öğretiminin akademik başarı ve tutuma etkisi [Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi]. Ulusal Tez Merkezi.
- Hasırcı, Ö. K. (2005). İlköğretim 3. sınıf hayat bilgisi dersinde görsel öğrenme stiline göre düzenlenen öğretimin öğrencilerin akademik başarı ve kalıcılığına etkisi [Doktora Tezi, Çukurova Üniversitesi]. Ulusal Tez Merkezi.
- Hüner, S. B. (2018). Sokratik sorgulama temelli etkinliklerin hayat bilgisi dersinde başarı ve kalıcılığa etkisinin incelenmesi: bir eylem araştırması [Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi]. Ulusal Tez Merkezi.
- Kalaycı, N. (1994). İlkokul ii. sınıf hayat bilgisi dersini okutan öğretmenlerin bu dersteeki etkinliklere ayırdıkları sürenin değerlendirilmesi [Doktora Tezi, Hacettepe Üniversitesi]. Ulusal Tez Merkezi.
- Kaya, N. B. (2020). Hayat bilgisi ve sosyal bilgiler derslerinde çocuklar için felsefe: bir eylem araştırması [Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi]. Ulusal Tez Merkezi.
- Kaya, S. (2009). Hayat bilgisi öğretim programındaki duyuşsal yoğunluklu kazanımların değerlendirilmesi [Doktora Tezi, Abant İzzet Baysal Üniversitesi]. Ulusal Tez Merkezi.
- Kılıç, Z. (2015). Hayat bilgisi dersinde öğrencilerin yaşam becerilerinin geliştirilmesinde etkin öğrenme uygulamaları [Doktora Tezi, Anadolu Üniversitesi]. Ulusal Tez Merkezi.
- Kılınc, M. (2011). İlköğretim hayat bilgisi programı karakter eğitimi boyutunun öğrencilerin tipik performanslarına dayalı olarak değerlendirilmesi: Kırşehir örneği [Doktora Tezi, Atatürk Üniversitesi]. Ulusal Tez Merkezi.
- Köseoğlu, E. (2023). Hayat bilgisi dersinde temel yaşam becerilerinin geliştirilmesine yönelik dijital öyküleme uygulamaları [Doktora Tezi, Anadolu Üniversitesi]. Ulusal Tez Merkezi.
- Ocak, G. (2003). İlköğretim okulları 3. sınıf hayat bilgisi ders içeriğinin öğretmen görüşlerine göre, bazı değişkenler açısından yeterlilik düzeyi (Standart belirleme-Erzurum il örneği) [Doktora Tezi, Atatürk Üniversitesi]. Ulusal Tez Merkezi.
- Özdemir, C. (2021). Hayat bilgisi dersinde yer alan sorumluluk değeri ve iş birliği becerisinin kazandırılmasında uzman mantosu yaklaşımının etkisi [Doktora Tezi, Trabzon Üniversitesi]. Ulusal Tez Merkezi.
- Palavan, Ö. (2012). Hayat bilgisi dersinde beyin temelli öğrenmenin öğrencilerin başarılarına, tutumlarına ve eleştirel düşünme becerilerine etkisi [Doktora Tezi, Ondokuz Mayıs Üniversitesi]. Ulusal Tez Merkezi.
- Şimşek, S. (2005). Örnek olaya dayalı öğretimin ilköğretim hayat bilgisi dersinde akademik başarıya ve öğrenmede kalıcılığa etkisi [Doktora Tezi, Anadolu Üniversitesi]. Ulusal Tez Merkezi.

- Tabaru Örnek, G. (2022). Hayat bilgisi dersinde yer temelli öğretim uygulamalarının öğrencilerin girişimcilik becerisi ve çevre okuryazarlığına etkisi [Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi]. Ulusal Tez Merkezi.
- Talışık, E. (2013). İlkokul Türkçe, matematik ve hayat bilgisi derslerinde öğretim materyali olarak şarkıların kullanılmasının öğrencilerin başarı ve tutum gelişimleri üzerindeki etkisi [Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi]. Ulusal Tez Merkezi.
- Taneri, P. O. (2010). Yapılandırmacı hayat bilgisi programının uygulanması: bir durum çalışması [Doktora Tezi, Orta Doğu Teknik Üniversitesi]. Ulusal Tez Merkezi.
- Tezcan, Ö. (2016). İlkokul 3. sınıf hayat bilgisi dersinde sosyal beceri eğitim programının etkisinin sınanması: Bir eylem araştırması [Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi]. Ulusal Tez Merkezi.
- Topçubaşı, T. (2020). Hayat bilgisi dersinde gazete haberleriyle desteklenmiş örnek olay yönteminin etkililiği: Bir eylem araştırması [Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi]. Ulusal Tez Merkezi.
- Uçar, K. (2021). Hayat bilgisi dersinde gerçeğe dönük materyallerin orta düzey zihinsel yetersizliği olan 1. kademe öğrencilerin öğrenmelerine etkisi [Doktora Tezi, Atatürk Üniversitesi]. Ulusal Tez Merkezi.
- Uzunkol, E. (2014). Hayat bilgisi öğretiminde kullanılan değerler eğitimi programının öğrencilerin özsaygı düzeyleri, sosyal problem çözme becerileri ve empati düzeylerine etkisi [Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi]. Ulusal Tez Merkezi.
- Ütkür, N. (2016). Örnek olay yönteminin hayat bilgisi dersinde uygulanmasına yönelik bir eylem araştırması [Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi]. Ulusal Tez Merkezi.
- Yıldırım, G. (2020). İlkokul düzeyinde öğrencilere kazandırılması gerekli temel yaşam becerilerinin hayat bilgisi dersi bağlamında analizi [Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi]. Ulusal Tez Merkezi.